

*A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítójú projektjének
támogatásával valósult meg.*

A Banat-Triplex Confinium EGTC Integrált Területi Stratégiája

Integrisana Teritorijalna Strategija Banat-Triplex Confinium EGTC

*Realizacija prevoda je obezbeđen od strane Ministarstvo Spoljnih Poslova Republike Mađarske
u okviru projekta KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002*

2017.

SADRŽAJ

1.1 OKVIRNI PRINCIPI PLANIRANIH RAZVOJNIH PROJEKATA.....	4
1.1.1 Hijerarhija faktora koji određuju razvoj jedne date oblasti.....	4
1.1.2 Princip teritorijalne kohezije.....	4
1.1.3 Potiskivanje granskih aspekata	5
1.1.4 Princip inovacije	5
1.1.5 Integralna teritorijalna investicija (ITI).....	6
1.2 Ciljevi planiranog razvijanja	10
1.2.1 Scenariji razvijanja	10
1.2.2 Endogeni izvori sistema ciljeva	11
1.2.3 Sistem ciljeva strategije	17
1.3 INTERVENCIJE KOJE JAČAJU TERITORIJALNU KOHEZIJU.....	20
1.3.1 Integrisana prekogranična aglomeracijska intervencija (Aglomeracijski II) ..	20
1.4 Intervencije za jačanje ekonomske kohezije	31
1.4.1 Integrisana, prekogranična agrarno-inovaciona i energetska intervencija (Agro-climate II) (integrisana teritorijalna investicija).....	31
1.4.2 Balkanska Vrata (Kapija) IB (Integrisana teritorijalna investicija).....	60
1.5 intervencije koje jačaju društvenu koheziju.....	69
1.5.1 Integrisana, prekogranična kulturalna inovacijska intervencija (Bartok II) (Integrisana teritorijalna investicija).....	69
1.5.2 Sumiranje strateških ciljeva	96
1.6 Finansiranje i menadžment	97
1.7 Akcioni plan realizacije strategije	100
1.7.1 Integralna, prekogranična aglomeracijska intervencija (Aglomeracijska II) 100	
1.7.2 Integrisana, prekogranična agroinovaciona i energetska intervencija (Agro-climate II) 102	
1.7.3 II Balkanska kapija	105
1.7.4 Integrisana, prekogranična inovativna kulturna intervencija (II Bartok).....	107
1.8 Dinamika akcija	114

RUKOVODEĆI SAŽETAK

EGTC Banat Triplex Confinium osnovan je od strane mađarskih i rumunskih lokalnih samouprava 2010. godine. Prvo mađarsko-rumunsko udruživanje (novim imenom: evropsko teritorijalno udruživanje) pravosnažnom odlukom Suda u Budimpešti u zvanični registar je upisano 05. 01. 2011. Ciljevi EGTC po statutu:

- a) Prvenstveno: podržati harmoničan razvoj oblasti, jačanjem ekonomske, društvene i teritorijalne kohezije putem prekogranične saradnje.
- b) U cilju jačanja ekonomske i društvene kohezije omogućiti i unaprediti prekograničnu saradnju.
- c) Na osnovu definisanog u strateškom planu programa, izrada i realizacija zajedničkog, usaglašenog plana razvoja Grupacije.
- d) Razvoj ekonomskih, društvenih i ekoloških aktivnosti pomoću zajedničkih strategija usmerenih na održivi regionalni razvoj, i *prvenstveno sa sledećim aktivnostima*:
 - i. podsticanje preduzetničkog duha, naročito saradnjom malih i srednjih preduzetnika, formiranje poljoprivrednih otkupnih mreža, podrška pristizanja na tržište, infrastruktura za prehrambene proizvode, transport i skladištenje, kao i razvoj prekogranične trgovine i mreža preduzetnika, podsticanje zajedničkih ulaganja i investiranje kapitala;
 - ii. podsticanje i unapređenje zaštite prirodnih i kulturnih resursa, zajedničko gazdovanje istima, kao i iskorišćavanje obnovljivih energetske resursa, te predupređivanje prirodnih i tehnoloških rizika;
 - iii. podrška kontakata između gradskih i oblasti u unutrašnjosti;
 - iv. ublažavanje izoliranosti unapređenjem saobraćajne infrastrukture, mreža i usluga na planu informisanja i obaveštavanja, prekograničnih sistema i objekata vodosnabdevanja i vodoprivrede, kao i tretmana otpada i snabdevanja energijom;
 - v. unapređenje saradnje, razvijanje kapaciteta i zajedničkog korišćenja u oblasti infrastrukture, naročito u onim granama, kao što su zdravstvo, kultura, turizam, prevoz lica/saobraćaj i obrazovanje.
- e) sveobuhvatno društveno priključivanje pograničnih oblasti dveju zemalja na bazi partnerstva, u odnosu na tačku d) koncentracijom regionalnih i lokalnih resursa, kao i efikasnim korišćenjem tenderskih/konkursnih izvora Evropske Unije, odnosno mađarskih i rumunskih državnih i pokrajinskih budžetskih sredstava.
- f) realizacija programa koji se ostvaruju kroz teritorijalnu saradnju, sufinansiranjem od strane Zajednice – Evropskog Regionalnog Razvojnog Fonda i/ili Kohezionog Fonda.

Banat Triplex Confinium je vrlo verovatno među prvim EGTC-ima, koji izrađuju razvojnu strategiju. Mogućnost za to naručiocu pruža jedan konkurs Evropske Unije (**Coop Banat, broj koda HURO/1001/083/2.1.2**), raspisan za program mađarsko-rumunske prekogranične saradnje, koji je dobio ovaj EGTC. U tom je okviru izrađena strategija, čiju su prvu, draft varijantu članovi Konzorcijuma BTC uručili/dostavili naručiocu sa rokom od 15. oktobra 2012.

Ova varijanta je definitivno izrađena nakon veoma širokog stručnog i društvenog usaglašavanja, kada je prihvaćena i od strane radne grupe, koju je postavio BTC.

Za izradu strategije EGTC koristili smo metodologiju sa novim prilazom, razrađenu od strane CESC, u čijem se fokusu nalazi jačanje unutrašnje kohezije date pogranične oblasti.

Ovaj dokument se od ranijih strategija s granskim težištem razlikuje u više tačaka. Shodno integrisanom prostornom/teritorijalnom prilazu koju forsira nova kohezijska politika, opis i analizu situacije ovde zamenjuje jedna kohezijska analiza, a strateško poglavlje predlaže integrisane intervencije s ciljem jačanja kohezije.

Analizirali smo tri nivoa kohezije u oblasti saradnje: pored najznačajnijeg teritorijalnog i ekonomski i društveni nivo, istakavši one faktore koji u ovim oblastima mogu jačati unutrašnju koheziju u EGTC-u.

Pri definisanju razvojnih ideja oslanjali smo se, s jedne strane na **endogene datosti oblasti** i pozicione energije, i nismo se bavili detaljno razvojem velikih domena koji se dotiču EGTC-a, za čiju realizaciju su EGTC-u nedostatne kompetencije. Pri izradi ove strategije ne, ili samo ovlaš valorizujemo one društvene i ekonomske datosti koje su prisutne u oblasti, ali ne nude za BTC EGTC takve mogućnosti razvoja koje odgovaraju po meri i merilima postavljenih ciljeva razvoja, koje bi se mogle uključiti ili priključiti, te dopuniti se kao razvojna mogućnost koju pruža prekogranična saradnja uz integrisan pristup.

Drugi aspekt pri određivanju ciljeva je **kohezija**. Nije zadatak BTC EGTC strategije dati odgovore na specifične, pojedinačne probleme pojedinih naseljenih mesta: fokusirali smo na one intervencije koje jačaju teritorijalnu/prostornu, ekonomsku i društvenu koheziju unutar regije, i čija će realizacija iziskivati stvarnu prekograničnu kooperaciju. Intervencije smo shodno tome ocenjivali i vrednovali na osnovu njihovog doprinosa određenoj kohezioj oblasti. S druge strane, s aspekta izazova različitih nivoa su valorizovane i definisane potrebne akcije. Ove izazove susrećemo na tri nivoa:

- **globalni faktori** su oni, na čije tokove ne možemo uticati, ne raspoložemo za to potrebnim sredstvima, stoga je tu *prilagođavanje* najvažniji zadatak;
- na **faktore srednjeg nivoa** možemo vršiti *uticaj*, ali ih ne možemo oblikovati na suveren način, zato je u ovom slučaju naš zadatak prepoznavanja i iskorišćavanje ponuđenih mogućnosti;
- konačno, **endogenim datostima raspoložemo** na isključiv način, te prepoznavanje i razvijanje ovih datosti u osnovi definiše sistem ciljeva strategije.

Oblast BTC EGTC-a je u osnovi poljoprivredna oblast, čiji akteri (a to intervjui sačinjeni na terenu jasno i nedvosmisleno dokazuju) budućnost ljudi u ovim krajevima i dalje vide prvenstveno u agrarijumu. Ovde se nalazi najplodnija zemlja u čitavoj Evropi, čiji je značajni deo već sada u rukama strateških ulagača, pošto se računa sa nepovoljnim uticajem i posledicama **globalnih klimatskih promena** u drugim oblastima Evrope.

Klimatske promene neće mimoći ni oblast EGTC-a: u periodu do sredine veka pogodiće je izraženi negativni klimatski uticaji, koji će imati temeljan uticaj na agrarijum, naročito ratarstvo. Zato je jedan od primarnih ciljeva strategije *prilagođavanje klimatskim promenama*, obezbeđivanje adaptacije poljoprivredne proizvodnje (kao pretežne ekonomske forme i načina pribavljanja prihoda) novim uslovima. To će ujedno omogućiti i prilagođavanje drugim globalnim faktorima (napr. svetski ekonomski procesi, nedostatak hrane, prenaseljavanje, odnosno integracija u Evropskoj Uniji – vidi Evropa 2020 Strategija).

Kao glavni uzrok klimatskih promena obično se naznači veće ispuštanje gasova sa efektima staklenika. Nije slučajno, što se na međunarodnom planu (sporazumi iz Kijota i Rija) pa i na nivou Evropske Unije (Strategija Evropa 2020) sve ubrzanije radi na prestrojanju na alternativne energetske izvore. Tu potrebu podržava i sve ubrzanije smanjivanje energenata na bazi ugljovodonika.

Celokupna oblast EGTC-a je izrazito bogata *alternativnim izvorima energije*: ispod površine zemlje se praktično svugde nalazi termalna voda, visoka je vrednost sunčanih časova, velika količina biomase koja se proizvodi u procesu agrarne privrede, ali i geomorfološke datosti nizije obezbeđuju energiju na vetar, pa sve to nudi povoljne uslove za realizaciju jedinstvenog energetskeg programa koji bi mogao da posluži kao primer za čitavu Evropu, stvarajući relativnu energetske nezavisnost ove regije.

Budućnost oblasti BTC-a isto tako definiše i postepeno proširenje Evropske Unije, a taj proces se sledećih godina nastavlja u pravcu Balkana. Grupacija nema sredstava i oruđa da vrši uticaj na ove tokove, stoga odgovarajuća strategija i ovde može da bude svesno prilagođavanje tim procesima. Zbog uloge *balkanske kapije, ili balkanskih vrata* EGTC mora da postane aktivan učesnik poboljšavanjem logistike, uslova preduzetništva, unapređivanjem transfera znanja te društvenih odnosa i kontakata.

Od **faktora srednjeg nivoa** na grupaciju će najjači uticaj imati neposredna blizina četiri velika grada. Prisutnost koncentracije gradova u pograničnoj oblasti, koja se retko sreće i u Evropi, za EGTC može da znači podjednako i opasnost i šansu. Predložili smo u okviru strategije da EGTC jača *rekreacione funkcije* i da preuzme zadatak koordiniranja jednog *velegradskog programa mreža*. Smatramo da ove intervencije jesu pogodne da saradnju učine pobednikom aglomeracione oblasti.

Među **endogenim** izvorima EGTC identifikovali smo tradiciju agrarnog privređivanja, zemljište izuzetne plodnosti, visoku vrednost obnovljivih energetske izvora, raspoloživu radnu snagu, povoljan geografski položaj, i raznolikost kulturnih tradicija. Ove pojedine intervencije i pojedinačno treba ugraditi u razvojne aktivnosti, ali smo raznolikost ovdašnjih kultura, kao snagu koja formira identitet EGTC-a posmatrali i okviru posebne intervencije. *Kulturna inovacija* i formiranje *turističke oblasti* jesu intervencije koje osim što jačaju svest o regionalnom identitetu istovremeno pospešuju zapošljavanje i jačaju društvenu koheziju. Doprinosе tome i one aktivnosti, koje potpomažu unapređenje društvene dobrobiti i nivoa samoorganizovanja na sve tri strane granice.

Pošto opstanak EGTC-a ponajviše zavisi od toga, u kojoj meri članice smatraju legitimnim samo postojanje ove grupacije, definisali smo i dva horizontalna cilja:

- **povećanje zapošljavanja** je zadatak svih intervencija, delimično zbog očekivanja Evropske Unije (Strategija EU 2020) a delimično i zbog zadovoljavanja lokalnih potreba;
- **jačanje svesti o zajedništvu** je preduslov da bi partneri-učesnici smatrali inicijativu svojom.

Tokom analize kohezije i obilaska terena i na osnovu naknadno pribavljenih informacija razvojnu strategiju EGTC-a smo izradili upravo shodno gore pomenutim principima, odnosno okvirima, tako da je uz ranije spomenute na više tačaka sadrži i primenjuje nove, inovativne prilaze. Predloženi razvojni pravci stoga, s jedne strane ne sadrže projekte koji se razumeju samo nezavisno jedni od drugih, nego smo ih – s obzirom na njihovo sinergično dejstvo – objedinili u formi **integralnih intervencija (II)**. Svaki IB želi na kompleksan način dati odgovor na prekogranične izazove koji su identifikovani u strategiji. Projekti opstaju i samostalno, a unutar II-a obrazuju i samostalni, nadograđujući sistem, omogućujući na taj način lakšu i bolju dinamizaciju razvojnih projekata, a kao plus, omogućuju i integralno korišćenje izvora, odnosno resursa. Od četiri identifikovane integralne intervencije 3 povrh toga kao inovativno sredstvo nove kohezije politike može da se realizuju i kao *integralna teritorijalna investicija (ITI)*. U trenutku izrade strategije još nije zaključeno mađarsko-rumunsko CBC programiranje, stoga se ne zna da li će se moći realizovati ITI-i u okviru prekograničnog programa, međutim, ako to bude moguće, strategija BTC EGTC-a će biti odgovarajuća polazna osnova za organizaciju da bi sa uspehom aplicirala na ovakvom raspisu. Želimo u tome pomoći i tako što smo za pojedine II-e definisali i *investicione prioritete (IP)* utvrđene uredbama nove kohezije politike koje se (uredbe) vezuju za pojedine ciljeve.

U slučaju svih II-a smo identifikovali i one *projektne inicijative lokalnog nivoa (PI)*, koje se mogu integrisati u datu intervenciju.

Vezano za pojedine II-e strategija sadrži i **akcioni plan**, čija je glavna misija identifikacija onih kratkoročnih inicijativa i poteza koji pomažu u realizaciji strategije a pri tome ne zahtevaju korišćenje ozbiljnih resursa. Sa tim smo imali cilj da istovremeno i podjednako pomognemo kako praktičnu implementaciju strategije tako i vidljivost i prihvaćenost EGTC-a. Akcioni plan je jedna vrsta odgovora na izazov koji se javlja u vezi svakog sličnog dokumenta: vrede toliko, koliko se od njih realizuje.

INTEGRISANA RAZVOJNA STRATEGIJA

1.1 OKVIRNI PRINCIPI PLANIRANIH RAZVOJNIH PROJEKATA

U daljem tekstu ćemo telegrafski prikazati one principe uz kojih smo pristupili izradi razvojne strategije za BTC EGTC.

1.1.1 Hijerarhija faktora koji određuju razvoj jedne date oblasti

Kao u svim ostalim slučajevima, tako i u slučaju BTC EGTC-a tri vrste faktora odlučuje budućnost saradnje.

S jedne strane postoje takvi faktori koji se mogu nazvati **globalnim ili sveobuhvatnim**, na koje lokalno-teritorijalna udruživanja nemaju čime uticati. Ovi faktori (činioci, pojave, procesi) se ne mogu usmeravati kapacitetima koji postoje na lokalnom nivou, međutim, konkurentnost oblasti u osnovi određuje sposobnost **prilagođavanja** ovim faktorima.

Ovde treba imati u vidu faktore kao što su klimatske promene, ekonomska kriza ili napredak integracija u Evropskoj Uniji, kao i harmonizacija pravnih propisa koja ide s tim zajedno, te razvoj infrastrukture.

Drugu grupu faktora čine takvi procesi i pojave, čija koordinacija nije u rukama učesnika lokalno-oblasnog/teritorijalnog nivoa, dok istovremeno ni mogućnost njihovog uticaja nije isključena. Ove faktori ebi se mogli nazvati i regionalnim, ali geografski aspekt nije nužan (pomislmo samo na zakonitosti funkcionisanja virtualnih tržišta, shodno kojima dobro isplaniranim proizvodom možemo da se probijemo sa ma koje tačke Zemljane kugle). Sa aspekta budućnosti regije ovde, na **mezonivou** odlučujuće će biti **inovacija, stručni/strukovni menadžment** te datosti **upravljanja koordinacije**. Suštinski je važno da se menadžment naoruža potrebnim znanjem, da prati trendove koje može fleksibilno **upotrebiti** saglasno interesima lokalnog nivoa.

Na kraju, treću grupu faktora čine **endogene** datosti/resursi. To su oni kapaciteti koji su na raspolaganju učesnicima na lokalni bez ikakvog spoljnog uticaja, a sposobni su odrediti izgled date regije, **identitet** (samospoznavaju) dok ovi čine i onu bazu na kojoj se mogu formulirati i odgovori dati na druge dve vrste faktora.

Jasno je da sa lokalnog aspekta na autonoman način možemo biti korisnici samo isključivo ove treće grupe faktora, dok na druga dva tipa faktora ili nemamo nikakvog uticaja, samo im se možemo prilagoditi, ili pak imamo nekakav uticaj, ali ne samo mi već i brojni drugi učesnici, *sa kojima moramo na neki način postići kompromis*.

S obzirom na gore izneto pri izradi strategije razvoja BTC EGTC-a glavni naglasak stavljen na iskorišćavanje i upotrebu endogenih (u oblasti odavno postojećih) datosti, odnosno resursa, uzimajući, naravno uvek u obzir i mehanizme delovanja druga dva tipa faktora.

Šta to u praksi znači?

Sastavili smo takav program razvoja, koji ima u vidu globalne procese, ali i procese na mezonivou, u interesu obezbeđivanja konkurentnosti želi dati adekvatne odgovore na njih, ali u osnovi koristi lokalne datosti, i predlaže uglavnom takve intervencije, koje se u okviru saradnje unutar EGTC-a (lokalno-oblasni nivo) uz uključivanje spoljnih izvora mogu realizovati.

Pojedini ciljevi i intervencije se stoga grade na lokalnoj i pozicionoj energiji oblasti BTC-a, mogu se iz njih razviti, ali globalni tokovi i procesi velikih oblasti pružaju jednu vrstu okvira za razvojne projekte.

1.1.2 Princip teritorijalne kohezije

Česta je pojava kod formulisanja teritorijalnih razvojnih strategija da se brojne lokalne inicijative tretiraju kao individualni projekti, pa se i ne otvaraju pitanja sinergije među pojedinim projektima. Ovo se naročito onda javlja ako se radi o relativno velikoj geografskoj oblasti.

Centralni rukovodeći princip nam je pri izradi razvojne strategije BTC EGTC-a bio, da glavni cilj nije prosto nabranje i zadovoljavanje razvojnih potreba pograničnih oblasti, već smo pokušali organizovati u integralnu celinu sve datosti koje doprinose razvoju čitave oblasti. Glavna misija razvojne strategije je da jača **privrednu i društvenu**, a ponajviše **teritorijalnu koheziju** unutar EGTC-a. Stoga strategija se ne bavi svim lokalnim razvojnim idejama, takve projektne ideje nismo formulirali ni na granskoj osnovi. Program sadrži isključivo one interventne oblasti, koje – koristeći rezultate izvršenog kohezionog ispitivanja – predstavljaju šansu za jačanje kohezije.

Kako u fokusu ispitivanja, tako i u etapi planiranja u centru je teritorijalna kohezija, nastojimo istaći one inicijative koje jačaju trajnu održivost saradnje kao i uzajamnu upućenost jednih na druge samouprava-članica.

Ovaj način prilaza podržava i pospešuje i model upravljanja (governance, EGTC1). Od stupanja na snagu odnosno uredbe 2007. godine inicijatori su osnovali četiri vrste grupacija: EGTC za programiranje, projektni, za umrežavanje, i razvoj pograničnih oblasti. Od ovog poslednjeg modela je stvoreno najviše, takav je i BTC.

Glavna misija ovih organizacija (koja imaju svojstvo samostalnih pravnih lica s obe, ili sve tri strane granice) jeste odlučujuća uloga u razvoju datih pograničnih oblasti i prevazilaženje perifernog položaja tih regiona. Osnova njihovog legitimiteta je u tome, što jednakopravno i efektno mogu intervenirati na obe strane granice, a to im omogućuje da slično institucijama unutar države upravljaju integrisanim razvojem u datoj regiji. Ukoliko ovoj svojoj misiji ne mogu udovoljiti, njihovo je osnivanje besmisleno, funkcionisanje besciljno, nesvršishodno.

Teritorijalna kohezija, znači, u ovom slučaju nije prosto organizacioni princip metodologije koja je laboratorijski razvijena, već osnov funkcionisanja i legitimacije date organizacije.

Intervencije su stoga usmerene isključivo na one oblasti, u kojima je evidentna i racionalna potreba za koordinacijom prekogranične, institucionalizovane saradnje, učešće u rešavanju datog problema, i na taj način se jača i unutrašnja kohezija.

Primenu ovog principa otežava, identifikaciju potrebnih intervencija čini problematičnim rascepanost teritorije koja je obuhvaćena saradnjom, kao i nedostatak fomiranih odnosa između susednih velikih gradova i njihovih aglomeracija, koji se odnosi prirodno teže ka širenjem preko granica. Strategija dotiče i ova pitanja, i trudi se da ponudi rešenja.

1.1.3 Potiskivanje granskih aspekata

Primenjena metodologija će na prvi pogled biti neuobičajena (čak strana) pošto intervencije nismo sastavili korišćenjem uobičajenih sistema ciljeva, uz puno poštovanje granskih aspekata, tematske principe, nego smo primenili jedan od važnih i važećih slogana novog budžetskog perioda, nove kohezione politike, pokušavajući implemetirati u praksu **integralni prilaz**. Pošto se radi o takvom eksperimentalnom rešenju gde ne raspoložemo primerima, moguće je da predložene integralne (teritorijalne) intervencije ne budu uvek sasvim razumljive, pregledne, te ih je teže protumačiti. Cilj nap je uprkos svemu bio da za potrebe EGTC-a oko pojedinih intervencija okupimo sve aktivnosti od strateškog značaja koje omogućuju što kompleksnije iskorišćavanje naznačenih endogenih datosti, odnosno resursa obuhvativši pri eksploataciji istih što više teritorija i što veći broj naselja.

Gledajući iz ovog ugla granski aspekti imaju samo drugorazrednu ulogu, a najbitnije je iskazati sinergijsko delovanje koje je prisutno među njima.

Strategija, znači ne sadrži granske podprograme, već tzv. integralne intervencije (II), čije ostvarenje liči na realizaciju teritorijalnog operativnog programa. Sve ovo ne znači istovremeno to, da ovi programi nemaju gransku relevanciju, naprotiv! Na osnovu metodologije za **Integralne teritorijalne intervencije** (ITI) koje afirmišu uredbe u vezi kohezione politike za novi budžetski period, ove intervencije moraju biti pogodne i za uključivanje izvora obezbeđenih od strane različitih programa navedenih država. To, pak znači da se ne razmišlja isključivo u mađarsko-rumunskim, mađarsko-srpskim i rumunsko-srpskim CBC programima, već se možemo osloniti i na pojedinačno od svake od tih država raspoređenih različitih (za razvoj infrastrukture, ekonomskih, socijalnih) nacionalnih i evropskih izvora. Zahvaljujući primeni integralnog pristupa ove inicijative donose korist čak i onda, kada navedene države ne obezbede dedikaciju main stream izvora potrebnih za realizaciju ITI-ja, pošto je pružena mogućnost za aplikaciju sa pojedinim projektnim elementima kod dugih, a ne CBC fondova.

1.1.4 Princip inovacije

Globalni procesi i pojave koje su poslužile kao okvir za izradu strategije iziskivale su i u Evropskoj Uniji prihvatanje Strategije EU 2020 i potrebu proglašavanja nove kohezione politike, ne pogoduju tradicionalnim rešenjima. Sa aspekta prilagođavanja klimatskim promenama – s obzirom na njihovu aktuelnost – niti imamo tradicionalne odgovore.

Ukoliko jedna oblast želi da sačuva svoju snagu zadržavanja populacije, treba da bude sposobna dati ili formulisati nove odgovore na nove probleme.

Ovu inovativnu karakteristiku EGTC iskazuje već i na organizacionom nivou, ukoliko je sposoban i želi dati zajedničke odgovore na probleme zapošljavanja i ekologije u zatvorenim pograničnim oblastima. **Organizaciona inovacija** se iskazuje i u tome, što su grupacije sposobne u datoj pograničnoj oblasti „raspakovati” teritorijalni kapital koji je zbog zatvorenosti granice „skriven”, i to otvaranjem pograničnih oblasti jednih prema drugima, uzajamnim i zajedničkim korišćenjem komplementarnih prednosti. Pošto to čine na nivou organizacijske integracije, na prirodan način unapređuju teritorijalnu koheziju, i pokreću funkcionisanje sopstvenog teritorijalnog kapitala date regije.

Osim gore navedenog strategija znači inovaciju i u **metodologiji**, ukoliko se umesto granskog prilaza skoncentriše isključivo na kohezione aspekte, jačajući ih; takođe i u pogledu **sadržaja**. Na izazove koji se formulišu nastoji dati adekvatne odgovore, koji stvari pokreću prema napred. Sadržajna inovacija istovremeno ne znači da se formulišu potpuno nove stvari. Inovacija se uvek sastoji u tome da postojeće stvari uklopimo u novu strukturu.

1.1.5 Integralna teritorijalna investicija (ITI)

ITI je novo, inovativno sredstvo kohezione politike EU koje gazde projekata prvi put mogu koristiti u programskom periodu za period od 2014-2020. Prvobitno je stvoreno za usaglašavanje inicijativa za razvoj gradova, ali su tokom izrade uredbi koje regulišu novu kohezionu politiku proširili i na regionalne integralne intervencije (znači na one koje prevazilaze konkretne gradske nivoe).

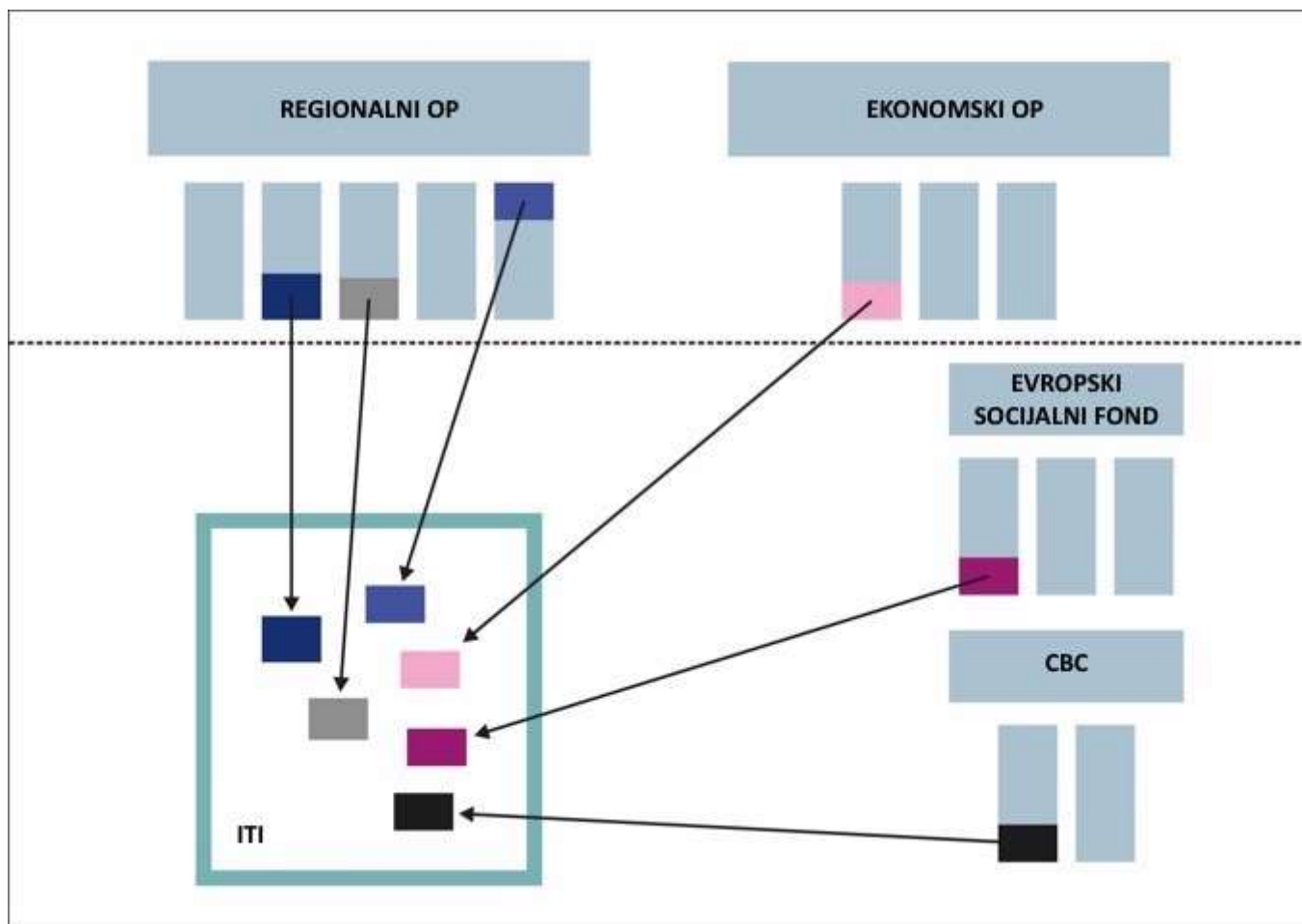
Po članu 99. zajedničke (ili opšte) uredbe:

„Ukoliko [...] je potreban integrisani prilaz na bazi određene strategije razvoja grada ili druge teritorijalne strategije ili sporazuma, odnosno za investicije koje su vezane za više prioritetnih osovina na osnovu jednog ili više operativnih programa, intervencija se može realizovati kao integrisana teritorijalna investicija (u daljem tekstu: ITI).”¹

Suština ITI je u tome (slično strategijama za integrisani razvoj gradova, odnosno razvojnim programima koji se realizuje u najzaostalijim mikroregionima), da je za razvoj jednog datog regiona postoji potreba za jednim istim operativnim programom koji je sastavljen od više, međusobno zavisnih programa u okviru kojeg se traži intervencija koja se ne podržava; u tom slučaju ove intervencije se mogu „upakovati” u jedan veći paket projekata, s tim da se pojedini elementi mogu paralelno jedni s drugim uz zajednički menadžerski tretman i realizovati. Na taj se način mogu izbeći anomalije, ka na primer da se završe investicije u industrijski park, ali se ne uspeva aplicirati za sredstva za izgradnju prilaznih puteva; ili se izgradi spektakularni turistički objekat za zabavu, međutim, za izgradnju smeštajnih kapaciteta nema sredstava.

ITI je znači manji program koji u sebi sadrži više različitih projekata, koji se mogu realizovati na osnovu raspisa različitih operativnih programa ili jednog operativnog programa vezanog za više tematskih prioriteta.

¹ Dopunjen/izmenjen predlog. UREDBA EVROPSKOG PARLAMENTA I SAVETA o utvrđivanju zajedničke regulative koja se odnosi na Zajednički Strateški Okvir u koj spadaju: Evropski Regionalni Razvojni Fond, Evropski Socijalni Fond, Kohezioni Fond, Evropski Poljoprivredni i Teritorijalni Razvojni Fond, i Evropski Pomorski i Ribarski Fond, te potvrđivanju opštih regulativa kao i stavljanja van snage opštih odredaba u odnosu na Evropski Regionalni Razvojni Fond, Evropski Socijalni Fond i Kohezioni Fond; nadalje o stavljanju van snage uredbe broj 1083/2006/EK. COM(2012) 496 final; 2011/0276; Brisel, 11.09. 2012., član 99. Pretposlednju reč navedene uredbe su u završnoj fazi dopunjavanja promenili sa „treba” na „može”. U periodu izrade strategije zvanični konačni tekstovi se još nisu pojavili u Glasniku Unije.

1. slika Princip strukture ITI²

ITI doduše ne pruža garancije za realizaciju elemenata programa, ali finansiranje čini veoma verovatnim. Kako se to može pročitati u drugoj alineji navedenog člana 99.:

„Odgovarajući operativni programi treba da definišu planirane ITI-je i na osnovu pojedinih prioritetnih osovina treba da utvrde indikativnu raspodelu izvora koje pojedini ITI-ji dobijaju.”³

Znači da operativni programi o kojima je reč na neki način (taksativno, ili indikativno) treba da sadrže planirane intervencije, inače se dati projekat iz paketa ne može realizovati, samim tim pada i čitav ITI.

Sve to znači da se elementi ITI-a u idealnom slučaju ugrađuju u dotični operativni program, ili se bar na indikativan način pojavljuju u njemu, što stranu finansiranja čini skoro sigurnom. Ovo je posebno važno zbog toga, što se 80 % finansijskog okvira svakog pojedinačnog operativnog programa treba da se potroši na 4 izabrane prioritetne oblasti. Prioriteti, shodno principu tematske koncentracije treba izabrati između dole navedenih 11 tematskih ciljnih oblasti:

- (1) istraživanje, tehnološki razvoj i jačanje inovacije;
- (2) poboljšanje kvaliteta, korišćenja i dostupnosti komunikacijskih tehnologija;

² Izvor: Integrated territorial investment. Cohesion Policy 2014-2020. The European Commission adopted legislative proposals for cohesion policy for 2014-2020 in October 2011; European Commission, 4. [ERDF: Evropski Regionalni Razvojni Fond; ESF: Evropski Socijalni Fond; CF: Kohezioni Fond]

³ Dopunjeni predlog (zajednički); im.

- (3) poboljšanje/povećanje konkurentnosti malih i srednjih preduzetništava;
- (4) podrška pomeranjima ka privredi sa niskim nivoom ispuštenog ugljendioksida u svim granama;
- (5) podrška prilagođavanju klimatskim promenama, stvarima kao što su sprečavanje i tretman rizika;
- (6) propagiranje zaštite okoline i efikasnog korišćenja resursa;
- (7) podrška održivog transporta i eliminisanju nedostatka kapaciteta u glavnim mrežnim infrastrukturama;
- (8) unapređenje zapošljavanja i podrška mobilnosti radne snage;
- (9) unapređenje društvene inkluzije i borba protiv siromaštva;
- (10) investicije u oblasti obrazovanja, razvijanja kompetencija i doživotnog učenja;
- (11) poboljšanje kapaciteta institucija i efikasna javna uprava.

Utvrđivanje prioriteta istovremeno znači da se mogu realizovati projekti koji se razlikuju od četiri prioriteta, kao i to, da se na teret preostalih 20 % mogu ostvariti projekti.

ITI međutim, u principu omogućava izbegavanje programskih ograničenja od strane aplikanata, i korišćenjem više operativnih programa realizuju svoje kompleksne investicije koje sa aspekta razvoja navedene/date regije smatraju kardinalnim.

Još jedna prednost ITI-a je u tome, što realizaciju neće nužno do kraja menadžirati izvršna vlast datog operativnog programa.

3. alineja člana 99 reguliše:

„Zemlja članica ili upravljačka vlast/organ za upravljanje i realizaciju ITI-a može imenovati jednog ili više saradničkih organizacija, podrazumevajući tu i lokalne vlasti, regionalne razvojne organizacije ili civilne organizacije.”⁴

Član 10. Uredbe EU o Evropskoj Teritorijalnoj Saradnji (ETS) u ovom slučaju i eksplicitno spominje EGTC⁵:

„U slučaju programa saradnje [...] saradnička organizacija na upravljanju i realizaciji integralne teritorijalne investicije može da bude evropska teritorijalna saradnička grupacija ili drugo pravno lice koje je formirano shodno zakonima zemalja učesnica, pod uslovom da je u njenom osnivanju učestvuju javne vlasti barem dve zemlje učesnice.”⁶

Za menadžiranje prekograničnih ITI-ja najpovoljnije sredstvo je EGTC, pošto sa obe strane granice ima status pravnog lica, iako ga sedišta ograničava u tome da učestvuje u operativnim programima na nacionalnom nivou obeju država, može menadžirati koordinaciju rada strana učesnica, kao i realizaciju konkretnih prekograničnih investicija.

Istovremeno je važno napomenuti da se ITI može realizovati i bez uključivanja nacionalnih izvora onda, kada integrisani razvoj dotiče više od jedne prioritete osovine datog pograničnog programa saradnje. Pošto u slučaju izvora sa nacionalnog nivoa ni sa mađarske, ni sa rumunske ni sa srpske strane ne možemo računati sa podrškom prekograničnim ITI-ma, isključivo kod prethodnog rešenja ima mogućnosti za realizaciju prekograničnih ITI-a na nivou EGTC-a.

⁴ Im.

⁵ European Grouping of Territorial Cooperation (na srpskom Evropsko Teritorijalno Udruživanje, ETU): prekogranična organizacija koja poseduje status samostalnog pravnog lica.

⁶ Predlog. UREDBA EVROPSKOG PARLAMENTA I SAVETA EVROPE. O pojedinačnim odredbama Evropskog Regionalnog Razvojnog Fonda o podršci ciljevima evropske teritorijalne saradnje; COM(2011) 611 final/2; 2011/0273 (COD); Brisel, 14.03. 2012.

Uredbe EU propisuju i to, da se ITI-i mogu inicirati samo na bazi integrisane teritorijalne strategije. One inicijative koje ne raspolažu ovakvom strategijom, ili dotiču samo jednu prioritetnu osovinu, ne mogu smatrati za ITI.

Kao što se vidi, ITI pretpostavlja usaglašeni, zajednički nastup brojnih dotaknutih partnera, a to već u fazi planiranja postavlja ozbiljne zadatke pred strane učesnice.

Sastav ITI-e može se sažeti u sledećim potezima:

- a) sagledavanje razvojnih zamisli i ideja učesnika u datoj regiji (uključujući i već postojeće, izrađene planske dokumente), te izrada integrisane strategije na osnovu njih;
- b) identifikacija dodirnih tačaka, sinergija među razvojnim idejama i zamislama;
- c) usaglašavanje uz uključivanje zainteresovanih strana radi identifikacije ITI elemenata i eventualnih strana učesnika u saradnji;
- d) sastavljanje sadržajne strukture ITI-a (podrazumevajući izradu tehničkih planova);
- e) sastavljanje upravljačke strukture ITI-a;
- f) izrada plana rashoda, finansijskog alokacijskog plana, te plana vremenskog rasporeda za svaki pojedini projekat i za celinu ITI-a;
- g) izrada sumiranog opisa svih projekata ITI-a;
- h) sklapanja sporazuma, potpisivanje ugovora o realizaciji sa partnerima-učesnicima.

Očekivanja u vezi sadržine ITI-ja:

- ex-ante potvrda planiranih intervencija
- identifikacija teritorijalnih i tematskih ciljeva
- prikazivanje planiranih mera i aktivnosti
- prikazivanje sinergije između tematskih akcija
- podela zadataka, zahtevi i očekivanja od menadžmenta i u odnosu na izgradnju kapaciteta
- prihvaćeni indikatori
- postupci monitoringa i valorizacije.

Sve to znači da je sastavljanje, odnosno izrada ITI-ja izuzetno složen pripremni proces, koji zahteva i pretpostavlja aktivnu saradnju brojnih učesnika, čiji je krajnji rezultat, međutim, u svim slučajevima ostvarljivi integralni program, koji sveobuhvatno i na odgovarajućem nivou prezentuje teritorijalne zahteve i zamisli, čiji se projektni elementi nadograđuju jedni na druge, jačaju se međusobno, doprinoseći višem nivou kohezije.

U ovoj strategiji predlažemo izradu četiri ovakva ITI-ja, postavljajući temelje istih. Naglašavamo istovremeno, da se pojedini elementi ITI-ja mogu realizovati i kao samostalni projekti (ukoliko relevantni programi ne omogućuju realizaciju prekograničnih IT-ja), ali će njihov stepen korisnosti biti znatno niži nego u slučaju programske implementacije.

1.2 CILJEVI PLANIRANOG RAZVIJANJA

1.2.1 Scenariji razvijanja

Sistem ciljeva strategije s obzirom na gore izneto, određuju

- na kakve lokalne i pozicione energije se može graditi budućnost;
- s tim u vezi koja su očekivanja i potencijali definisani tokom kohezivne analize i obilaska terena;
- kako se može stvoriti sinergija među njima koja će uticati na teritoriju EGTC-a;
- kako se mogu ove energije (teritorijalni kapital) iskoristiti za inovativne odgovore na globalne i izazove mezonivoa.

Nivo ostvarenja ciljeva kao seizmograf signalizira formiranje organizacijsko-upravljačkih okvira (governance) u odnosu na koje smo skicirali tri različita scenarija.

U smislu **erozionog scenarija** EGTC neće moći udovoljiti zadacima zbog kojih je formiran. Neće uspeti integrisati članice-samouprave organizacije koje su prostorno značajno raširene; ili neće biti u stanju da realizuje stvarne prekogranične projekte; ili će se korist od investicija suziti na užu krug, a veliki deo članstva neće osećati blagotvorne posledice/rezultate saradnje. Članice će za svoje razvojne ciljeve izvore tražiti pre svega u okvirima nacionalnih država, olabaviće unutrašnje kopče, i (verovatno iz pravca periferije) započeti i istupanje članova iz saradnje. U ekonomskoj nauci je poznat model „umirućeg seminara“ (iliti „seminara na samrti“) kojim se opisuje proces karakterističan za zajednice koje erodiraju: Kada broj onih koji su istupili dostigne određenu kritičnu masu, onda se organizacija jednostavno raspada.

Uslov da se izbegne ovan erozioni scenarij jeste da EGTC *sačuva legitimitet i privlačnost* pred predstavnicima članica. Brojni su uslovi za to, njihova elaboracija prevazilazi ovu strategiju, ovde se moramo ograničiti samo na razvoj i pitanja u vezi razvojnih ciljeva.

Njabitnije je da razvojni projekti obuhvate po mogućnosti što više samouprava-članica. Česta je greška pri teritorijalnom/prostornom razvoju da se uz istaknuto mesto vodećih naselja zanemari razvijanje „hinterlanda“, čiji učesnici na taj način ostaju samo uplatzioci u saradnji, bez da im se nešto vrati, odnosno isplati. Ovaj se problem može, s jedne strane tako tretirati, da se *skoncentriše na rešavanje zajedničkih problema*, koji se tiču što većeg broja samouprava; s druge strane onu kompenzaciju funkcija koju gradići i gradovi srednje veličine žele nasuprot velikim gradovima realizovati, afirmišemo i na nižim nivoima: ne treba savki razvoj, svaka institucija da se gomila u podcentrima. To se posebno odnosi na inovativne intervencije, pošto se uz pomoć globalne mreže danas već i na periferiji, u perifernim oblastima može vršiti razvojna aktivnost.

Drugi uslov izbegavanja erodiranja je *jačanje unutrašnjih društvenih veza i odnosa*. Što više niti povezuje učesnike u regiji, manja je šansa za osipanje. Granica se danas još na mentalnoj mapi ljudi koji ovde žive pojavljuje kako oštra cezura, a to neće automatski nestati ni nakon priključenja šengenskom sistemu. Za to će trebati aktivan rad na umrežavanju, treba prevazići duh uzajamnog uzdržavanja.

U svetlu gore iznetog sistema ciljeva strategije treba tako formulisati da fokusira na postojeće zajedničke datosti, resurse i probleme, bez obzira na granicu; neka se daju odgovori koji obezbeđuju komplementarne prednosti; te da se jača unutrašnja kohezija saradnje.

Maximalistički scenarij računa s tim, da EGTC ne samo prosto realizuje ciljeve definisane pri osnivanju, već postaje glavna organizaciona snaga i sila čitave velike regije, pa iskoristivši blizinu velegradske umreženosti ne samo prilagođava mogućnostima, već aktivno učestvuje u realizaciji uloge „Balkanskih vrata“. To omogućuje da se EGTC-u pridruži sve više manjih, pa i većih naselja.

Ovaj će scenarij imati šansu da zaživi onda, kada EGTC privuče k sebi takve funkcije kojih danas još nema, a koji nedostaju i u okolnim velikim gradovima, pa se javlja potreba za prekograničnom saradnjom. Šanse za to su prilično male. Inovacija će pre pružiti mogućnost da se potencijali velegrada upotrebe od strane grupacije u svoju korist, te u korist svojih članica. **Optimalni scenarij** sadrži upravo taj cilj: saradnja manjih gradova i manjih naselja iz njihove aglomeracije mora se prilagoditi sistemu odnosa u postojećoj makroregiji, pretvoriti u svoju korist prednosti koje obezbeđuje koncentracija gradova, za šta je malo primera i u Evropi. Kao što isključivost srednje velikih gradova rezultira odlaskom manjih samouprava, isto tako je nemoguće formulisanje koncepcije nasuprot razvojnim pravcima okolnih velikih gradova. Gradići i gradovi srednje veličine koji čine EGTC moraju pronaći onaj prostor za razvojne aktivnosti koji im određuju veliki gradovi, te taj prostor ispuniti na mogući najoptimalniji način. Sudbina EGTC-a je neraskidivo vezana za sudbinu Temišvara, Arada, Segedina i Subotice, na tamošnje institucije se neizostavno treba

osloniti, uspešno funkcionisanje EGTC-a (samim tim i izbegavanje erozije) u osnovi je zavisno od o donog sistema odnosa koji će izgraditi sa velikim gradovima. Protiv njih i protivno njihovim interesima nemoguće je razvijati se, a nije ni isplativo.

Po optimalnom scenariju

- EGTC će uspešno pronaći svoju funkciju i ulogu u ovom sistemu odnosa, podrazumevajući tu i ravnanje prema evroregiji DKMT;
- sposoban je realizovati razvojne projekte koji se što sveobuhvatnije tiču njegove teritorije, koji pak ovdašnje datosti i resurse optimalno iskorišćavaju u interesu prilagođavanja globalnim i procesima na mezonivou, odnosno što potpunijoj upotrebi i afirmaciji endogenih datosti;
- uspeva ojačati ekonomsko-privrednu, teritorijalnu i društvenu koheziju, mobilišući na taj način teritorijalni kapital u regiji;
- oslabljuje posledice perifernog položaja, značajno povećava zaposlenost, jačajući na taj način zadržavanje populacije u regiji.

1.2.2 Endogeni izvori sistema ciljeva

Shodno gore navedenim principima i rezultatima ispitivanja i nalaize kohezije, razvojne ciljeve EGTC-a možemo definisati na bazi sledećih lokalnih i pozicionih energija.

1.2.2.1 Agrar

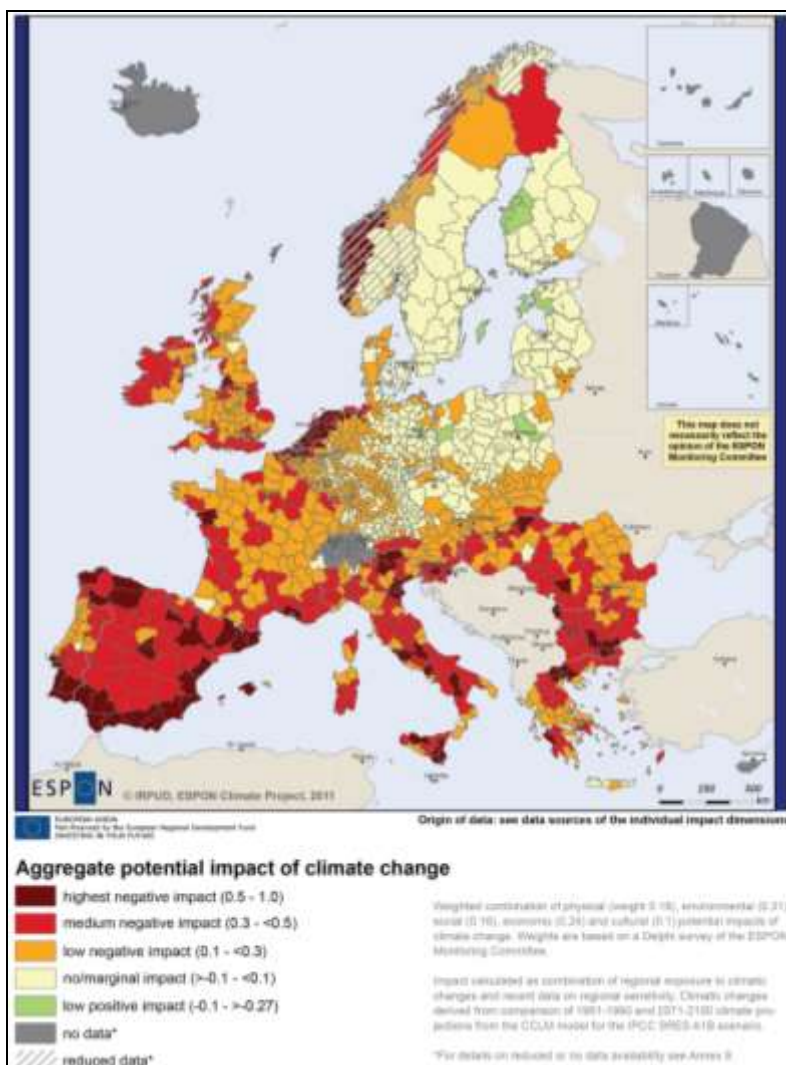
Regija BTC EGTC je u osnovi poljoprivredna oblast, čiji učesnici (to su intervjui na terenu zorno dokazali) budućnost ljudi koji ovde žive i dalje vide u agraru. Ovde se nalazi najplodnije zemljište u čitavoj Evropi, čiji je značajan deo već sada u vlasništvu strateških investitora, pošto se računa sa nepovoljnim efektima promene klime u drugim oblastima Evrope.

Klimatske promene, međutim, neće mimoći ni teritoriju EGTC-a. U okviru ESPON-programa Evropske Unije realizovan je CLIMATE-projekt, čiji je cilj izvršiti analizu i anketiranje na ovom planu radi omogućavanja adekvatnih lokalnih odgovora.⁷

Stručnjaci uključeni u ovu studiju napravili redosled pojedinih oblasti na osnovu ugroženosti/povredivosti/ranjivosti usled izloženosti i osetljivosti, očekivanog uticaja ovih faktora, te sposobnosti za adaptaciju, odnosno prilagođavanje date regije. Fizičke, ekološke, ekonomske, društvene i kulturne efekte klimatskih promena izračunali su na bazi različitih indikatora na NUTS III nivou, i ove su rezultate sumirali i prikazali na jednoj mapi.

⁷ Cela dokumentacija projekta je dostupna na engleskom ovde:

http://www.espon.eu/main/Menu_Projects/Menu_AppliedResearch/climate.html

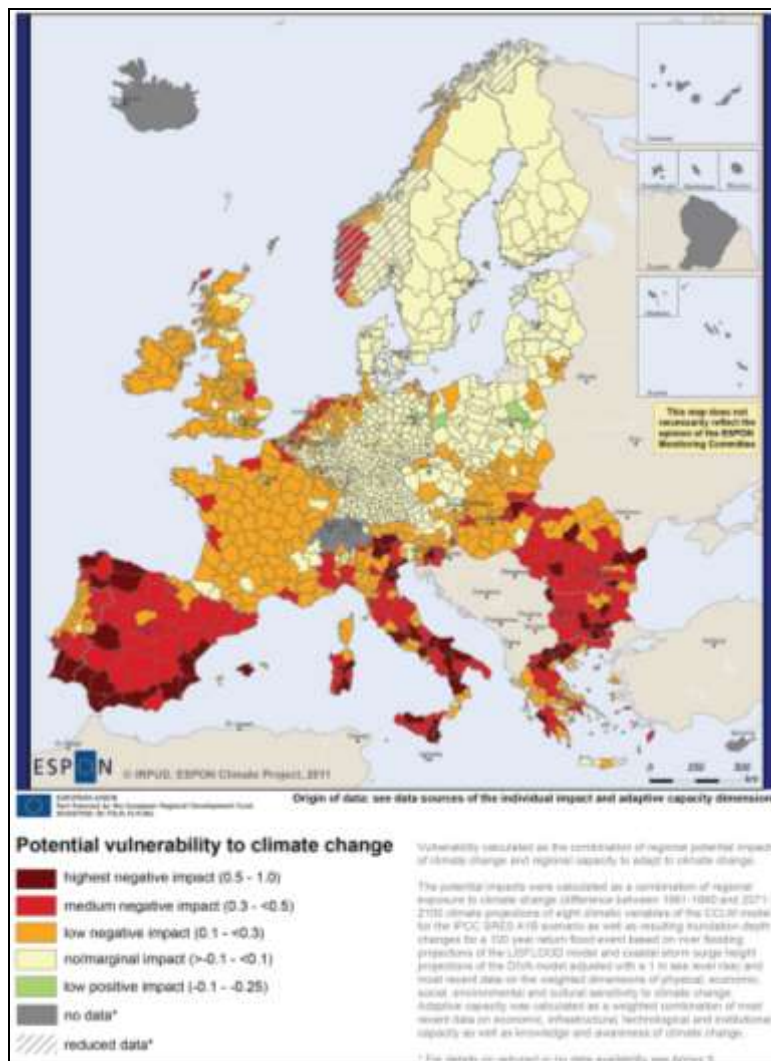
2. slika: Mapa agregiranih potencijalnih efekata ESPON CLIMATE projekta⁸

Kao što se to može pročitati sa mape, oblast EGTC-a uglavnom se nalazi u grupi sa onim evropskim regijama koji će biti jače pogođeni klimatskim promenama; izuzetak mogu biti samo naselja u Županiji Bekeš.⁹

Sposobnost prilagođavanja datih regija je takođe merena indikatorima, te su na bazi potencijalnih efekata i sposobnosti prilagođavanja utvrdili nivo ugroženosti raznih regija.

⁸ ESPON Climate. Climate Change and Territorial Effects on Regions and Local Economies. Applied Research 2013/1/4. Final Report (Version 31/5/2011). Main Report, 19

⁹ Ovu izjavu, naravno, nijansira metodologija uzimanja/prikupljanja podataka, pošto nisu korišćeni podaci na nivou naselja.

3. slika: Mapa ugroženosti po ESPON CLIMATE projektu¹⁰

Iz gornjeg se da pročitati da će u periodu do sredine veka teritoriju EGTC-a pogoditi veoma snažni negativni klimatski uticaji koji će u osnovi imati upliva na agrar, naročito na ratarstvo.

U okviru projekta je izrađeno sedam studija, jedna fokusirana upravo na akumulacioni basen reke Tise. Autori ove studije tvrde, da se nakon 2030. godine mora računati sa radikalnim smanjenjem dotoka vode, što će ugroziti zadovoljavanje potreba za vodom, a to će na srednjim i južnim delovima Nizije (naziv „Alfeld”, iliti Nizija označava južne plodne delove Mađarske – prim, prevodioca) prouzrokovati konflikte.¹¹

Suše iz 2012. godine je bila besprimerna, ali će se ubuće sve češće događati. Daljnju opasnost predstavlja i planirani rudnik zlata u mestu Certej (Rumunija), za čije potrebe će vlasnik verovatno dobiti dozvolu da iz reke Moriš ispumpa oko 30 miliona m³ vode. Basen Tise (17 638 miliona m²) obezbeđuje više od jedne trećine potreba Rumunije godišnje, unutar toga je određujuće i sa aspekta EGTC-a da hidrografski sistem Moriš-Zlatica (Maros-Aranka) zajedno s Begejem (Bega) čini približno 40%. Planirani rudnik zlata stoga ne predstavlja rizik i opasnost zagađivanja samo zbog primenjenog postupka dobijanja zlata uz upotrebu cijanida, već i zbog toga što će dalje, i to u značajnoj meri smanjivati ionako smanjeni donos vode iz rečnih tokova.

¹⁰ Isto. 24

¹¹ CSETE, Mária et alii: ESPON Climate. Climate Change and Territorial Effects on Regions and Local Economies. Applied Research 2013/1/4. Final Report. Annex 2. Case Study Tisza River, 15

4. slika: Posledice suše 2012. godine kod Egreša na slobodnoj (divljoj) plaži

5. slika: Isušeni kanal za navodnjavanje u sistemu Zlatica

Kao što to sastavljači glavnog izveštaja CLIMATE-projekta primećuju: „i regija sa visokim efektom klimatskih promena može biti umereno ranjiva, ukoliko se na odgovarajući način prilagodi očekivanim klimatskim promenama”¹².

¹² ESPON Climate. Final Report. 5

Prilagođavanje će imati ozbiljan značaj u budućnosti, pošto će suša u velikom delu Evrope biti ošta pojava zbog spuštavanja vazdušnih strujanja koja se kreću ka severu. Iako će značajno šire ravnice (Nemačko-poljska nizija) u veoma maloj meri biti pogođena globalnim otoplјavanjem, kvalitet tamošnjeg zemljišta je značajno niži, ne može se uporediti sa kvalitetom zemljišta u Bačkoj i Banatu, koje je smatrano špajzem nekadašnje Austro-Ugarske Monarhije sa 50 miliona stanovnika.

Širenje mediteranskog podneblja u pravcu severa će istovremeno povoljno uticati na privredu regije koja ima i tradiciju u povrtarstvu i voćarstvu.

Sledstveno tome uz odgovarajuće pripreme pretnja klimatskih promena može da bude čak i korisna za EGTC. Radi se o takvim globalnim faktorima, na koje u lokalnu ne možemo uticati, stoga se čini da su te promene nezaustavljive. Konkurentnost regije će zavisiti od toga, u kojoj meri će biti sposobna da se prilagodi promenama. Za tretman problema koji nastaju na Peščanom grebenu kao posledica klimatskih promena u vidu postepenog nestajanja biljnog sveta (slično pustinji) izrađena je razvojni program na državnom nivou. Tome slične integrisane intervencije će biti potrebne i u oblasti tromeđe.

Prvenstveni cilj strategije je, stoga **prilagođavanje klimatskim promenama**, obezbeđivanje adaptacije poljoprivredne proizvodnje (kao pretežne forme privređivanja i stvaranja dohotka) novim okonostima i odnosima. To će ujedno pomoći prilagođavanje posledicama drugih globalnih faktora (napr. procesi svetske privrede, kriza hrane, prenaseljenost, odnosno evropske integracije – vidi Strategiju Evropa 2020).

Na Peščanom grebenu (oblast ili regija slična našoj Deliblatskoj peščari) specifični ekološki uslovi i datosti zahtevaju dodatne napore u prilagođavanju poljoprivredne proizvodnje, pošto tamošnji vodoprivredni problemi, klimatski i meteorološki uslovi, kao i slabija plodnost peščanog tla u značajnoj meri otežavaju rad privrednika, i proizvodnju čine rizičnom.¹³

Pored prilagođavanja cilj treba da bude i to, da gradeći na viševkovnoj tradiciji ova oblast postaje eksperimentalna regija za agrarne inovacije, koja će i za druge, slično ranjive oblasti poslužiti kao model i primer.

Važno je napraviti malu digresiju u vezi velike populacije kojom okolni veliki gradovi, Temišvar, Arad, Segedin i Subotica raspolažu. Važna je činjenica da tu živi oko 800.000 ljudi u čijoj ishrani regija mora imati odlučujuću ulogu. Obrazloženje nije samo potreba zapošljavanja već i ekonomičnost (transport), kao i prehrambeno-zdravstveni argumenti, naime radi se o lokalnim, biološki čistim proizvodima.

1.2.2.2 Izvori energije

Kao glavni uzročnik klimatskih promena obično se spominje povećani obim ispuštanja gasova sa efektom staklenika. Nije slučajno što na međunarodnom planu (sporazumi iz Kijota i Rija) pa i na nivou Evropske Unije (Strategija Evropa 2020) sve izraženija potreba prelaska na alternativne izvore energije što iziskuje i ubrzano smanjivanje rezervi hidrovodoničnih energenata.

Konkurentnost jedne regije i njenu sposobnost zadržavanja populacije u budućnosti će u sve većoj meri obezbediti njena sposobnost da se u što većoj meri preстрои na autonomnost u snabdevanju energentima, odnosno sposobnost da u što većoj meri zadovolji svoje potrebe za energentima iz sopstvenih izvora.

Kao što smo to u kohezioj analizi prikazali, cela oblast EGTC-a izuzetno je bogata alternativnim izvorima energije: ispod površine zemlje se praktično svugde može naći termalna voda, visoka je vrednost sunčanih sati, velika količina biomase koja se stvara u toku poljoprivredne proizvodnje, kao i geomorfološke datosti koje obezbeđuju proizvodnje energije na bazi vetra; to su sveukupno povoljni preduslovi za realizaciju i u Evropi jedinstvenog energetskog programa koji može da posluži za primer.

Drugi cilja strategije je stoga integrisanje energetskih izvora koja su na raspolaganju sa sve tri strane granice u jedan zajednički sistem koji bi na kompleksan način zadovoljio lokalne potrebe i opslužio korisnike, stvorivši na taj način

¹³ 2013 je formirana Komora-tura (mađ.: Kamra-túra) Udruženje mreže Gazdino dvorište, od koje se očekuje da učini efikasnijim ne samo aktivnost malih proizvođača u regiji, već i njihovu saradnju pa i dostupnosti tržišta.

relativnu **energetsku nezavisnost**. Jedan ovakav autonomni sistem bi istovremeno zadovoljio i energetske potreba agrara.

Izgradnja ovakvog sistema zavisi od brojnih faktora višeg nivoa (napr. regulative, razvojne ideje na državnom/nacionalnom nivou, izvori), međutim EGTC sa adekvatno pripremljenim intervencijama može uticati na povoljan pravac ovih tokova i procesa.

Ovo je oblast u kojoj EGTC može najpre realizovati inovativne intervencije. Mogućnost tome pruža već navedena energetska imovina uz pomoć koje regija može poslužiti kao eksperimentalni teren za energetske inovacije; s druge strane u regiji Segedina su se pojavile poslednjih godina najperspektivnije radionice specijalizovane za korišćenje obnovljivih izvora energije: Geotermički Koordinacioni i Inovacijski Fond (GeKKo), Termalenergetski Klaster Južne Nizije (DATEK; ovaj ima člana i iz Morahaloma), kao i ArchEnerg, Regionalni Klaster Obnovljive Energetike i Građevinske industrije. Ovaj poslednji je već realizovao više prekograničnih projekata. Sa rumunske strane Tehnički Univerzitet u Temišvaru i takođe temišvarski ROSENC Romanian Sustainable Energy Cluster imaju uloge inovacijskog motora. EGTC nije samo učesnik gore spomenute saradnje, već može da postane i regionalni integracioni faktor. Tesna saradnja sa radionicama može stvoriti uslove učešća u međunarodnim mrežama da bi se ostvarili eksperimentalni razvojni projekti u okviru programa Horizont.

Energetska industrija je danas već jaka grana i sa aspekta zapošljavanja, stoga razvojni projekti koji se ovde realizuju, istovremeno znače i smanjivanje nezaposlenosti.

1.2.2.3 Radna snaga

Stanje i odnosi zapošljavanja u EGTC-u (kao što smo to u kohezioj analizi iskazali) su neuravnoteženi. Visoka rata zaposlenosti u Rumuniji, s jedne strane sadrži i samozaposlene u poljoprivredi, s druge strane mnogi rade za veoma nisku zaradu u raznim pogonima za montažu, koji će u slučaju povećanja tih zarada verovatno da se odsele iz regije. Usled specifičnosti tržišta radne snage u regiji nizak nivo zarada je istovremeno i izvor siromaštva, kao što je iglavni razlog doseljavanja tih pogona, sredstvo smanjivanja troškova proizvodnje. U isto vreme u interesu dugoročne konkurentnosti čitave regije je važno da se u ovoj oblasti pojave industrijske grane sa što većom dodatnom vrednošću. Dodamo li svemu tome razlike u zaradama i kompetencije radnika/tražilaca posla – naročito poznavanje jezika – imamo jasne prepreke uzajamne migracije radne snage.

Nezaposlenost je proporcionalno visoka naročito u regijama Južne nizije, ali se postepeno povećava i u vojvođanskim okruzima koje EGTC obuhvata. Ukoliko EGTC želi postati regija inovacija, treba da poveća nivo obučenosti/školovanosti i osposobljenosti radne snage kojom raspolaže.

Koncentracija velikih gradova i povoljan geografski položaj (oblast balkanskih vrata, blizina tromeđe) nude adekvatne uslove za naseljavanje industrije, za pridobijanje članica mreža snabdevača. Pošto za značajniji razvoj industrije treba realizovati dodatne infrastrukturne razvojne projekte, što daleko premašuje kompetencije EGTC-a, tesna saradnja sa gradovima u blizini je osnovni zadatak. EGTC sa odgovarajućom institucionalnom logistikom sa uspehom može biti na čelu pojedinih većih investicija, te umrežavanjem svojih postojećih industrijskih parkova doprineti postizanju višeg nivoa zaposlenosti.

1.2.2.4 Šarolikost

Region BTC EGTC je kulturno-etnički verovatno najraznovrsnija regija Evrope, gde se može naći ne samo više od 20 nacionalnih zajednica, već se nalazi i više istorijskih verskih zajednica: ovde zajedno žive Bugari katolici, Nemci, Šokci, ortodoksni Srbi, Rumuni, Rusini, evangelistički Slovaci i Česi, reformatorski Mađari, muslimani Bošnjaci, itd. Dodamo li tome, da se ove zajednice ne javljaju odvojeno, separatno u posebnim oblastima, već su naseljeni jedni drugima u susjedstvu, stvarajući veoma šareni mozaik. Iz ovog zajedničkog života rodila ona bogata kulturna tradicija, na kojoj se može izgraditi specifični identitet i i program kulturne inovacije EGTC-a.

Cilja saradnje je, s jedne strane sačuvatu ovu šarolikost i raznovrsnost, njena prezentacija, razvijanje u brend, i ponuda.

Lokalne datosti i bogatstvo, s druge strane mogu predstavljati osnovu jačanja društvene kohezije (što istovremeno jača legitimaciju EGTC-a), unapređenja kulturnog dijaloga, kulturne inovacije i formiranja zajedničke turističke destinacije. Za potrebe kreativne industrije koja igra sve veću ulogu u stvaranju vrednosti u svetu (u pojedinim razvijenim zapadnim zemljama to doseže i do 20 % GDP-a) ova kulturna raznolikost i šarolikost može značiti ne samo inspirativnu snagu, već obezbediti potrebnu municiju za realizaciju programa zapošljavanja-edukacije koja bi mogla imati značaj modela i primera.

1.2.2.5 Geografski položaj

Na kraju, među datostima treba da se govori i o geografskom položaju EGTC-a, koji s dva aspekta definiše krug ciljeva koji se postavljaju.

Oblast BTC-a je s jedne strane **Kapija prema Evropskoj Uniji** srednjih i istočnih regija Balkana. Koridori X/B i IV. prolaze kroz nju, a Koridor broj VII. (Dunav) prolazi u neposrednoj njenoj blizini. Ovi koridori povezuju pomenute balkanske oblasti i regije sa jezgrom Evropske Unije, između ostalih i takve regije koje teže ka pravcu evropskih integracija. Iako infrastrukturni razvojni projekti vezani za ovaj proces daleko prevazilaze kompetencije EGTC-a, njihovo formiranje u vidu globalnog faktora ipak definiše razvojne ciljeve.

Drugi činilac koji treba imati u vidu jeste gustina gradova, što celu teritoriju BTC EGTC-a čini hinterlandom jedne **prekogranične aglomeracione zone ili oblasti**. Gradska oblast od Temišvara do Subotice će ubuduće imati odlučujuću ulogu u funkcionisanju spominjanih balkanskih vrata, u evro-atlantskoj integraciji Vojvodine i cele Srbije. EGTC već i zbog ranije pomenutih razloga treba da izgradi stratešku saradnju sa većim gradovima koji se sa aspekta infrastrukture, funkcionalnosti, naučne delatnosti i zapošljavanja smatraju centrima, treba se uključiti u velegradsku mrežu koja se među njima formira, dok – usput i u međuvremenu – shodno svojim specifičnim interesima treba da iskoristi i ovu datost.

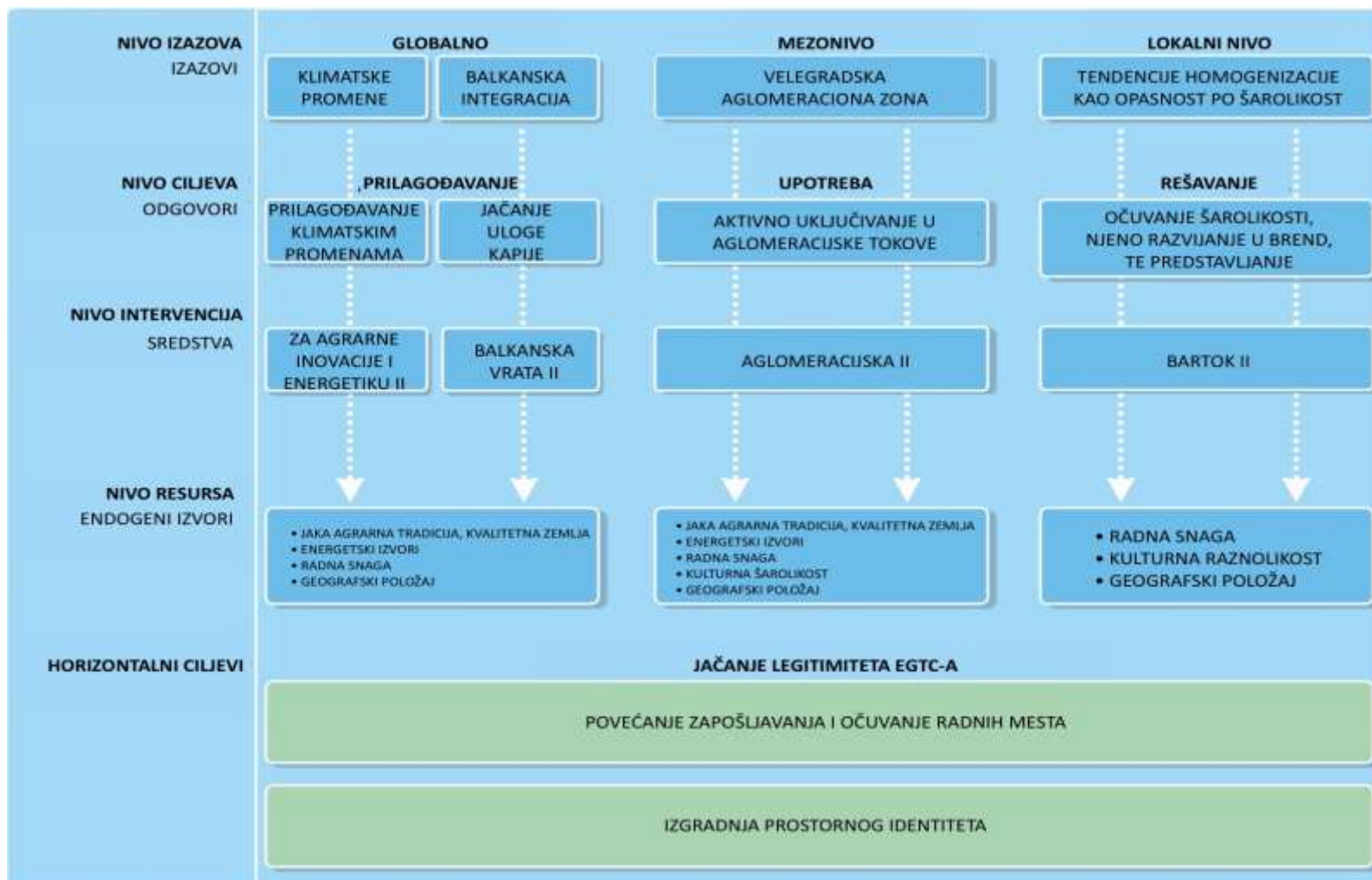
Grupacija u ovoj saradnji može iskoristiti ulogu zone naseljavanja koja joj pripada usled dezurbanizacionih tokova i procesa (stambena naselja, funkcije rekreacije, prehrambene i uslužne funkcije), ali se istovremeno može okoristiti i infrastrukturnim (linijskim i institucionalnim) datostima odnosno šansom za povećano zapošljavanje koju pruža blizina velikih gradova.

1.2.3 Sistem ciljeva strategije

Kod formiranja sistema strateških ciljeva pošli smo od onih izazova, na koje EGTC kao prekogranična razvojna organizacija u budućnosti treba dati odgovore. Ovi izazovi su locirani na tri nivoa (globalnom, mezo- i lokalnom), pod ovim poslednjem podrazumeva se neposredna oblast EGTC-a. Prednost metode challenge and response (izazov i odgovor) je u tome, što prednosti i slabosti date regije ne nabraja statično i strukturirano, kao što smo to navikli u SWOT analizama, već identifikuje teritorijalne izazove u vremenu kojem se javljaju i njima dodeljuje moguće odgovore. Pojedini odgovori se pojavljuju kao mogući razvojni ciljevi, a sredstva njihove realizacije neće biti individualni projekti ili intervencije, već s naše strane predložene integralne intervencije, koje se mogu shvatiti i kao kompleksni programi.

Sistem ciljeva osim tog reflektira i na one lokalne/endogene datosti o kojima smo ranije govorili i koje obezbeđuju potrebnu pozadinu za realizaciju pojedinih integriranih intervencija.

A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószerű projektjének
támogatásával valósult meg.

6. slika: Sistem razvojnih ciljeva regije inovacija

Na **globalno** formulisane izazove (klimatske promene i postepena evro-atlantska integracija balkanske regije) definisali smo dva odgovora (cilja): prilagođavanje klimatskim promenama i jačanje uloge balkanske kapije.

Dalja sudbina regije koja je ranjiva na gore opisan način zavisi u osnovi od sposobnosti prilagođavanja klimatskim promenama. To, s jedne strane znači prioritet za vodoprivredne zadatke i agrar-inovacijske aktivnosti, s druge strane što potpunije i što integrisanije korišćenje obnovljivih izvora energije.

Na mezonivou razvoj BTC EGTC-a određuje činjenica da je grupacija stvorena i funkcioniše u „senci” mreže velikih gradova. Da bi ova činjenica značila korist, a ne štetu EGTC-u, moraju se svesno izgraditi funkcije koje pomažu razvoj, s jedne strane centara nižeg reda i naselja koja pripadaju aglomeraciji, a s druge strane moguće je pomoći i velegradska aglomeracijska umrežavanja koja su danas još u veoma početnoj/početničkoj fazi. To, s jedne strane obuhvata infrastrukturne i aktivnosti na planu privrednog razvoj, dok, s druge strane mogu značiti tematizaciju i jačanja onih funkcija koje obezbeđuju održivi razvoj novonaseljenih, dezurbanizacijom nastalih zona. S obzirom na gore izneto među razvojnim ciljevima na mezonivou imamo i takve koje treba realizovati u partnerstvu sa velikim gradovima.

Endogeni faktori EGTC-a se na dva načina pojavljuju u sistemu ciljeva. Na jednoj strani je identifikovan kao samostalna razvojna oblast zbog očuvanja raznolikosti, njen razvoj u brend i organizovano prikazivanje, odnosno promociju. To, s jedne strane znači realizaciju kulturnog inovacijskog programa, stvaranja uslova za kreativnu privredu, čiji bi centralni elemenat bio jačanje Bartokovog kulta, a s druge strane formiranje i razvijanje jedne prekogranične turističke destinacije. Priključuju se ovde isto tako i aktivnosti na planu internih društvenih kontakata (civilnih, u lokalnoj samoupravi i preduzetničkih) koji pomažu saradnju i izgradnju boljih odnosa. Unutar sistema ciljeva sva ova raznolikost se nalazi pod ciljem inovativnog korišćenja, u okviru integralne teritorijalne investicije koja bi koristila Bartokovo ime.

Endogene faktore smo osim toga identifikovali i u vezi svakog pojedinačnog vertikalnog cilja kao izvore koji omogućuju realizaciju pojedinih programa, nezavisno od toga na kom je nivou izazov na koji daju odgovor. Ovo je važno zbog toga, što navedeni endogeni resursi znače ujedno i određenu garanciju za ostvarivost intervencija dok označavaju relevantan okvir delovanja EGTC-a na datom terenu.

Na kraju, formiranje identiteta i zapošljavanja na bazi lokalne radne snage definisali smo i kao istaknuti **horizontalni cilj**. To znači da realizacija programa u svim slučajevima mora doprineti postizanju ova dva horizontalna cilja. Svaki će program imati vezu sa zapošljavanjem i takav elemenat koji jača unutrašnju, društvenu koheziju BTC EGTC-a, pošto afirmisanje ova dva cilja može samo garantovati legitimaciju grupacije, internu prihvaćenost, bez kojih nužno stupa na snagu erozioni scenarij.

To sveukupno označava sistem razvojnih ciljeva BTC EGTC-a kao „regije inovacija”. Odgovori dati na pojedine izazove zasnivaju se na zajedničkom principu, a to je inovativan prilaz.

1.3 INTERVENCIJE KOJE JAČAJU TERITORIJALNU KOHEZIJU

1.3.1 Integrisana prekogranična aglomeracijska intervencija (Aglomeracijski II)

Tokom izrade strategije više puta nam se ponovio problem da se između EGTC-a i velegradskih mreža koje određuju sudbinu EGTC-a ne mogu da se iskažu odnosi na strategijskom nivou. Kao što je to slučaj i kod drugih velegradskih oblasti, mali gradovi i gradovi srednje veličine plaše se za sopstvene kompetencije i razvojne mogućnost: veliki gradovi, naime nisu sposobni ili voljni da interese manjih gradova uzmu u obzir. To prirodno izaziva uzajamnu sumnju, a takva atmosfera škodi i jednima i drugima.

Uočava se uz to i pojava da mali gradovi i gradovi srednje veličine teže većoj samostalnosti, ali se prema zahtevima i potrebama naselja i sela oko njih odnose kao i veliki gradovi prema njihovim potrebama.

Uspešnost EGTC-a u najvećoj meri zavisi od toga, da li će se naći optimalna raspodela funkcija unutar velegradskih aglomeracija na prostoru koji se prostire između Temišvara i Subotice. Ove funkcije mogu biti različite. S jedne strane se prehrana oko milion ljudi koji žive u aglomeracijskoj oblasti može rešiti lokalno, sa višim stepenom zaštite okoline i ekonomičnije, nego kada se hrana dovozi iz udaljenih mesta. Dodajmo tome i činjenicu da je zemlja u regionu plodna, pogodna da zadovolji potrebe za hranom svih ljudi koji ovde žive. Jedan od sredstava za to je već spominjani klaster proizvoda kao i centar za agrarne inovacije.

Rekreacijske funkcije i njihovo jačanje se takođe mora spomenuti u nizu usluga koje naselja-članice mogu da pruže velikim gradovima. Jedan od glavnih razvojnih pravaca EGTC-a može da bude i obezbeđivanje uslova za regeneraciju velegradskog stanovništva, a to znači oko 800.000 ljudi. To može veoma povoljno uticati na omer zapošljavanja unutar grupacije.

Da bi gore opisani procesi imali pozitivan uticaj naselja-članice, i da bi se izgradio nekakav strateški savez sa velikim gradovima, predložimo stvaranje jedne urbanističke mreže ili klastera, koji bi obezbedili stručnu logistiku ili pozadinu za realizaciju aglomeracijskog programa, čiji motor na taj način može postati upravo EGTC.

Osnova ili preduslov opisanih intervencija jeste razvoj saobraćajne infrastrukture, jer dok se ne može prolaziti kroz granice, ne mogu se očekivati ni uspešni aglomeracijski procesi. Iako sve ovo prevazilazi kompetencije EGTC-a, radi se o faktorima na mezonivou, u vezi kojih grupacija može sa uspehom uticati na donosiocima odluka, sa adekvatno pripremljenim planovima.

U **aglomeracijske II-e** smo integrisali takve razvojne projekte, koji jačaju u prvom redu unutrašnju teritorijalnu koheziju EGTC-a.

1.3.1.1 Formiranje urbanističkog klastera BTC

Da bi naselja-članice EGTC-a što uspešnije ostvarila svoju ulogu u opsluženju velikih gradova, smatramo svrsishodnim formiranje klastera, slično budimpeštanskom aglomeracijskom savetu. Radi se, ustvari o mreži sastavljenoj od stručnjaka, univerzitetskih istraživača i donosioca odluka. Urbanistički klaster je pogodan da obezbedi naučnu bazu, ili bazu znanja za izgradnju uzajamno korisnog sistema odnosa između velegradske oblasti/zone i gradova EGTC-a. Pošto na osnovu uredbi 5 % kohezivnih izvora zemalja članica između 2014 i 2020 godine treba potrošiti na integrisane akcije razvoja gradova, i pošto se očekuje da će se i na nivou velikih gradova i županija identifikovati veliki integrisani investicioni projekti sa regionalnim uticajem ili dejstvom, mreža koja bi okupila male, srednje i velike gradove obezbedila bi mogućnost za racionalno iskorišćavanje ovih izvora sa uticajem na širu regiju.

Najvažnija misija inicijative je jačanje unutrašnje teritorijalne kohezije EGTC-a, pošto tu koheziju trenutno oslabljuju brojni faktori. S jedne strane veliki gradovi koji određuju funkcionalne prostorno-strukturalne odnose u regiji nisu članovi/učesnici ove saradnje. Zbog toga je neophodno raščišćavanje odnosa grupacije prema velikim gradovima, a treba sagledati i to, za vršenje kojih prekograničnih funkcija je EGTC spreman i osposobljen. Sa druge strane naselja-članice EGTC-a trenutno ne čine teritorijalno integralnu celinu. Zbog toga je veoma teško graditi razvoj na bazi teritorijalnih kontakata, pošto su oni samo slučajni, odnosno eventualni. Situacija bi se u značajnoj meri poboljšala sa punopravnim članstvom opština iz Srbije, ali bi i tada bilo veoma teško da Bačboršod (u Mađarskoj) i Jamu Mare (u Rumuniji) nađu zajedničke ciljeve. Za to je prvo neophodno da se raščisti teritorijalna raspodela različitih funkcija.

Konačno, i državna granica je sama po sebi važna prepreka, pošto se izuzetno retko može prelaziti. Izgradnju potrebnih prelaza, međutim uslovljavaju oni potencijali te moguća ekonomska i društvena korist koja bi se ostvarila izgradnjom pomenutih prelaza. Zbog toga treba takođe raščistiti interni funkcionalni red prostora u samom EGTC-u, koji je samo delimično definisan. Klaster koji bi se formirao za rešavanje gore navedenih problema mogao bi značiti i mnogo veću pomoć naseljima-članicama EGTC-a, i to uključivanjem u razvojne planove većih gradova.

EGTC može da inicira formiranje klastera sa univerzitetskim radionicama regije, pošto između četiri velika grada do današnjeg dana nem kontakata ovakvog karaktera.

Sveobuhvatan cilj: doprinos izgradnji uravnotežene bačko-banatske mreže naselja

Specifičan cilj: stvaranje uravnoteženog sistema odnosa na relaciji grad-unutrašnjost/provincija na osnovu racionalne raspodele funkcija i policentričnog razvoja naselja na teritoriji EGTC-a

Sadržaj projekta:

- formiranje informacijske i konsultacione mreže za razvoj naselja na teritoriji EGTC-a;
- organizovanje konferencija sa uključivanjem gradonačelnika naselja i stručnjaka zainteresovanim za razvoj naselja;
- izrada dokumentacija za zajedničko eglomeracijsko uređivanje prostora i razvoj naselja, menadžiranje integrisanih aglomeracijskih projekata s posebnim osvrtom na jačanje rekreacijskih, turističkih i funkcija stanovanja u okolini gradova;
- ispitivanje funkcionalnosti i ekonomičnosti date pogranične oblasti i formulisanje predloga za tretman paralelnosti i komplementarnih datosti.

Kao rezultat projekta nastaće saradnja na nivou stručnjaka, koja će podjednako služiti strateškoj saradnji provincijalnih oblasti, odnosno manjih centara i velikih gradova, harmonizaciji planskih dokumenata i jačanju uloge BTC EGTC-a u ostvarivanju političko-interesnih zadataka. Uz podelu znanja u vezi aglomeracijskog planiranja doći će i do izrade internog sistema odnosa u RDV-u.

Kroz mrežu

- lokalni učesnici mogu doći do svake važne informacije, koje sa aspekta regulative i finansiranja određuju lokalne i regionalne razvojne projekte;
- s druge strane bi mreža mogla poslužiti i kao jedna vrsta konsultantskog foruma gde bi se ideje velikih gradova susrele sa potrebama manjih gradova, moglo bi doći do harmonizacije istih, te u njihovo uključivanje i uklapanje u veće sisteme;
- sa treće strane pak obezbedila bi se mogućnost pokretanja procesa umrežavanja danas postojećih i planiranih funkcija sa ciljem pomaganja teritorijalno ekonomičnije podele tih funkcija.

1.3.1.2 Razvoj pogranične saobraćajne infrastrukture

Jedna od glavnih prepreka unutrašnjoj teritorijalnoj koheziji EGTC-a je ograničena prohodnost granica. To predstavlja problem pre svega na rumunsko-srpskoj granici: tamo se, naime, polazeći od tromeđe prema jugu prvi putni i železnički prelaz nalazimo kod Jimbolie, dok je drugi kod Moravite, tako da se na oko 200 kilometara granice na svega dva mesta može prelaziti u susednu zemlju. Kod mesta Beba Vece, Valkanj, Komlosul Mare i Cavos granični promet je ukinut, ne može se koristiti ni više saobraćajnica manjeg značaja uz granicu, a na više mesta su i željezničke šine povadene.

Ovolika zatvorenost ove oblasti nije prepreka samo razvoju trgovinskih i ekonomsko-privrednih odnosa, već je problem i za unutrašnji integritet EGTC-a. Otvaranjem postojećih prelaza koji su van upotrebe, otvaranjem novih, kao i razvijanjem postojeće saradnje, postojećih kontakata, pored ekonomske koristi može se jačati i društvena kohezija.

*A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószámú projektjének
támogatásával valósult meg.*

Na mađarsko-rumunskoj granici postoje dva putna prelaza na teritoriji EGTC-a, ali jedan od njih, kod mesta Nađčanad ima mali presek, pa ne omogućava prelazak većih kamiona sa robom. Prestanak ranijeg željezničkog saobraćaja između Mađarčanada i Nađlaka takođe predstavlja osjetljiv problem u regionu.

Najgušći je prelazima pogranična oblast između Srbije i Mađarske, ali i ovde nailazimo na kontakte koji nedostaju (primer Bačalmaš-Segedin željeznicom, Riđica-Gara drumski) čija bi rekonstrukcija, odnosno izgradnja bio osnovni interes učesnika u regiji. U daljem delu ćemo sažeti one razvojne projekte u pograničnim oblastima za čiju bi realizaciju EGTC mogao efikasno istupiti, pa i pomoći u njihovoj pripremi. U nabranjanju nema takvih razvojnih planova od značaja za širu regiju (kao na primer pruga Segedin-Temišvar i izgradnja, odnosno razvoj banatskog autoputa), pošto ovi prevazilaze okvire kretanja i ingerencije EGTC-a.

Obnova drumske i željezničke veze između Mađarčanada i Cenada (Nađčanad)

Izrađeni su projekti i dobijene potrebne dozvole za drumski most Sveti Gelert između dva Čanada, a projekat za priključnu saobraćajnicu koja omogućava priključenje na autoput M43, kao što je i čvor zastupljen u planovima i projektima deonice u izgradnji. Određivanje tačne lokacije mosta trenutno otežava položaj teritorije koju obuhvata NATURA 2000.

Uspostavljanje željezničke veze između Temišvara i Segedina značilo bi revitalizaciju saobraćaja između tih gradova. Nekadašnji nasip ranije željezničke pruge još postoji u Nađčanadu, sve do odbrambenog nasipa od poplava uz reku Moriš (Maroš).

Razvoj drumske veze između Cenada (Nađčanad) i Kišzombora

Ukoliko se ne izgradi most koji povezuje dva Čanada, sa aspekta javnog saobraćaja će ostati samo put broj 431 u Mađarskoj i put broj 6 u Rumuniji kao žila kucavica EGTC-a za transport i saobraćaj. Na drumu, javnoj saobraćajnici trenutno je na snazi ograničenje tereta do 7,5 tona, čije ukidanje zavisi delom od ojačanja drumske konstrukcije, a delom i od mogućnosti preusmeravanja teretnog saobraćaja. Usko grlo ovde može da predstavlja grad Makov (Mako), gde su završeni projekti za zapadni obilazni prsten, i ukoliko se ne izgradi most između dva Čanada, onda će izgradnja ove zaobilaznice biti neophodna i neodložna. Granični prelaz Kišzombor znači naime za Nađsentmikloš (Sannicolau Mare) kontakt sa spoljnim svetom.

Obnova drumskog saobraćaja između Obeg (Beba Veche) i Kibekhaze (Kübekháza)

Iz mađarsko-rumunskog Phare CBC raspisa za 2005. godinu na deonici od 3 kilometara izgrađen je asfaltni put od mesta Beba Veche do tromeđe. Vrednost projekta koji je realizovalo Veče Đupanije Tamiš iznosi 386 000 eura, a radovi su završeni 2008. godine.

Od tromeđe prema mestima Kibekhaza (Mađarska) i Rabe (Srbija) i dalje postoje zemljani (atarski) putevi. Na osnovu predloženog projekta bio bi asfaltiran put Kibekhaza-Beba Veche, otvorivši ovu zatvorenu oblast u pravcu Segedina. Meštani se baziraju inače na potencijal grada koji je udaljen svega 13 kilometara pri realizovanju ideje Triplex Industrijskog Parka, kome bi planirani put obezbedio neposredan kontakt sa logističkom zonom Segedin-Subotica.

Paralelno sa izradom projekta treba ispitati i mogućnost zamene dva kamena mosta kod mesta Beba Veche, pošto oni predstavljaju usko grlo u saobraćaju.

Revitalizacija drumskih veza između mesta Beba Veche i Rabe

Slično prethodnom projektu ovaj projekt treba da obezbedi dostupnost za srpsku stranu planiranog industrijskog parka, tako da bi se asfaltirao zemljani (atarski) put Beba Veche-Rabe, i to od državne granice do naselja u Srbiji.

Gore pomenuta dva projekta će stvoriti nove prostorno-strukturalne odnose u čitavoj regiji, pošto će dosadašnju zatvorenu zapadno-rumunsku oblast i takođe zatvoren Severno-banatski Okrug (Srbija) priključiti razvojnom potencijalu segedinske aglomeracije. Unutrašnju teritorijalnu koheziju EGTC-a ove dve investicije će spektakularno ojačati.

Formiranje drumske veze Kibekhaza – Rabe

Produžavanje banatskog puta (Banatska magistrala) na teritoriji Mađarske prema severu i priključenje Segedinu, kao i auto putu broj M43 pomoglo bi otvaranje drugog graničnog prelaza kod Kibekhaze, ako i izgradnja putne mreže za priključak.

Revitalizacija drumske veze Pordeanu – Kişzombor

2009. godine je u okviru Phare-projekta vrednog 655 000 eura obnovljen opštinski put koji vodi od mesta Pordeanu (mađarski: Pordány) do državne granice ukupne dužine od 3,1 km. Nastavak izgradnje pute prema severozapadu i priključenje putu Beba Veche (mađ.: Óbéd) – Kişzombor stvorilo bi za stanovnike mesta Óbesenyő (Dudeştii Vechi) i okoline neposrednu drumsku vezu u pravcu Makova (mađ.: Makó).

Izgradnju puta iziskuje spomenuti projekat, zbog čega danas do granice vodi kvailtetan, ali praktično nedovršen put, pošto nema nastavka. Sa aspekta Makova (Makó) ipak bi veću i jaču ulogu mogla imati izgradnja veze Kişzombor–Óbéd (Beba Veche), naročito s obzirom na industrijski park (zonu).

Obnova i otvaranje rumunsko-srpskih graničnih prelaza

Od vlasti ove dve zemlje zavisi prvenstveno ponovno otvaranje i danas postojećih prelaza između mesta Valkány (Valcani) i Feketető (Crna Bara), kao i Kunszőlős (Lunga) i Nákófalva (Nakovo). S ovim će se moći računati nakon pristupanja Rumunije šengenskom ugovoru, pošto u tom slučaju može doći do pregrupisanja graničnih organa i službi na novootverene prelaze.

U navedena dva slučaja potrebno je i razvijanje infrastrukture kao i za formiranje i izgradnju objekata odgovarajućeg nivoa koji Šengen propisuje, a EGTC to može podsticati pa i uticati na te procese.

Sveobuhvatni cilj: izgradnja prekograničnih infrastrukturnih elemenata koji jačaju internu teritorijalnu koheziju EGTC-a

Specifičan cilj: priprema nedostajućih graničnih prelaza

Sadržaj projekta:

- a) izrada saobraćajnih, ekonomskih i društvenih analiza za pripremu graničnih prelaza;
- b) izrada studija ostvarljivosti, tehničkih plaova i projekata za konkretnu granične prelaze;
- c) priprema i izrada izdanja za pomoć lobijima, organizovanje stručnih manifestacija.

Kao rezultat projekta izradiće se studije za dokazivanje važnosti pojedinih graničnih prelaza, kao i dokumentacija kao osnova za njihovu tehničku realizaciju. EGTC će u interesu realizacije nastupiti kao odlučujući učesnik.

1.3.1.3 Razvoj pograničnog javnog saobraćaja

Sa aspekta prolaznosti i prohodnosti oblast na mađarsko-rumunsko-srpskoj tromeđi je nepovoljan položaj javnog saobraćaja. Brojni pravni propisi stvaraju prepreku sa formiranje jednog prekograničnog saveza javnog saobraćaja. Putovanja unutar same regije, međutim mogli bi da se olakšaju manjim intervencijama, bez da se realizuju značajni infrastrukturni projekti.

Sveobuhvatni cilj: jačanje interne teritorijalne kohezije EGTC-a kao i prohodnosti granica

Specifični cilj: formiranje integracije javnog saobraćaja na nivou EGTC-a

Sadržaj projekta:

- a) harmonizacija redova vožnje, izrada i objavljivanje zajedničkih trojezičnih voznih redova;
- b) formiranje baze podataka javnog saobraćaja na nivou EGTC-a i trojezičnog informacionog portala;
- c) izrada zajedničke platforme za saobraćajna preduzeća sve tri zemlje koje učestvuju u navedenom javnom saobraćaju, u interesu uvođenja tarifnog sistema i sistema unapred kupljenih mesečnih karata na nivou EGTC-a;
- d) razvoj turističke karte EGTC-a, omogućavanje njenog korišćenja u sredstvima javnog saobraćaja u sve tri zemlje.

Projekat osetljivo jača internu koheziju EGTC-a, jačajući istovremeno i vidljivost grupacije. Harmonizacijom javnih usluga na nivou EGTC-a značajno će se poboljšati prohodnost granica što će doneti veću mobilnost stanovništva i jačanje pograničnih veza i kontakata.

OBRAZLAGANJE INTEGRALNOG PRILAZA

Sa aspekta jačanja interne kohezije EGTC-a od odlučujućeg je značaja kako se mogu mali i srednji gradovi afirmisati, odnosno doći do izražaja u jednom prekograničnom funkcionalnom sistemu. Uslov za to je da izgrade živu i proaktivnu strategiju saradnje sa velikim gradovima, i da ojačaju umrežene međusobne kontakte i odnose. Poboljšanje nivoa gradskih funkcija, postizanje ekonomičnosti višeg stepena je nezamisliv bez zgušnjavanja prelazaka granica i poboljšanja uslova pograničnog saobraćaja. To pak pretpostavlja tešnju saradnju sa velikim gradovima.

Zato tri preložena projekta pretpostavljaju jedan drugog, i zajedno su sposobni ostvariti sinergično dejstvo.

PRILAGOĐAVANJE

U poglavlju o prilagođavanju tragamo za tačkama povezivanja integralnih intervencija u dva pravca: s jedne strane identifikujemo one projekte na bazi lokalnih inicijativa koji po sadržaju harmoniziraju s adatom II-jom, s druge strane pak ispitujemo kako se prilagođavaju, (eventualno čak prijanjaju) planiranim integralnim intervencijama u skladu sa ciljevima strateških dokumenata dominantnih na nivou Evropske Unije sa aspekta novog perioda programiranja.

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	GAZDA/NOSILAC PROJEKTA
Integralna, prekogranična aglomeracijska intervencija (Aglomeracijski II)	2.3.1.1 formiranje BTC urbanističkog klastera	<p>II 6e: mere za poboljšanje gradske okoline, revitalizacije gradova, oslobađanje braunfild oblasti od zagađenosti, mere za smanjenje zagađenosti vazduha i buke</p> <p>II 11: Poboljšanje/povećanje efikasnosti organa javne uprave i kapaciteta zainteresovanih institucija i same javne uprave</p>	<p>PA 9 Ulaganje u ljudske resurse i sposobnosti</p> <p>PA 10 Proširenje sistema institucija i jačanje institucionalne saradnje</p>			
	2.3.1.2 Razvijanje/razvoj pogranične	II 7c: razvoj ekološki prihvatljivih saobraćajnih	PA 1/b Razvoj mobiliteta i intermodaliteta –	3. Postavljeni cilj: Treba ispuniti ciljeve „20/20/20” u vezi	Uspostavljanje drumske veze između mesta	Nacionalno Zad za razvoj infrastrukture

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	GAZDA/NOSILAC PROJEKTA
	saobraćajne infrastrukture	sistema (podrazumevajući i manju bučnost) sa smanjenim ispuštanjem ugljendioksida, podrazumevajući internu plovidbu i pomorski saobraćaj, pristaništa, multimodalne veze i aerodromske strukture u interesu podrške održivoj regionalnoj i lokalnoj mobilnosti II 8d: integrisanje prekograničnih tražišta radne snage, podrazumevajući prekogranični mobilitet,	željeznički, drumski i vazdušni saobraćaj	klimatskih promena i energetske ciljeve, (podrazumevajući pod odgovarajućim okolnostima i smanjivanje ispuštanja štetnih materija za 30 %)	Mađarčanad i Cenad	

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	GAZDA/NOSILAC PROJEKTA
		zajedničke lokalne inicijative i zapošljavanja zajedničku edukaciju/osposobljavanje				
					Obnova drumskih veza između mesta Beba Veche – Kübekháza	Beba Veche
					Revitalizacija drumske veze Beba Veche – Rabe	Beba Veche, Banatsko Arandelovo
					Izgradnja biciklističke staze „Biciklom kroz Evropu” radi bolje dostupnosti u mađarsko-srpskoj pograničnoj regiji	Morahalom

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	GAZDA/NOSILAC PROJEKTA
					Izgradnja biciklističke staze od Kelebije do drumskog graničnog prelaza Tompa	Kelebia
					Izgradnja biciklističke staze uz put broj DN 6 od graničnog prelaza do Sannicolau Mare	Cenad, Sânnicolau Mare
					Revitalizacija i proširenje državnog puta broj 5501	Kelebia
	2.3.1.3 Razvoj pograničnog javnog saobraćaja	II 4e: podrška u svim oblastima, a naročito u gradskim sredinama razvojnim strategijama za ispuštanje manje	PA 1/b Razvoj mobiliteta i intermodaliteta – željeznički, drumski i vazdušni saobraćaj	3. Postavljeni cilj: Treba ispuniti ciljeve „20/20/20” ciljevi zbog klimatskih promena i energetske politike (uključujući pod	Razvoj javnog saobraćaja u aglomeraciji Segedina i pripadajućih naselja	Foraškut (Forráskút)

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR- PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	GAZDA/NOSILAC PROJEKTA
		<p>štetnih gasova, manje ugljen- dioksida, podrazumevajući održivu multimodalitetnu gradsku mobilnost i intervencije potrebne za adaptaciju smanjivanja II 7c: razvoj saobraćajnih sistema u cilju zaštite okoline (podrazumevajući i manju bučnost) i nizak nivo ispuštenih štetnih gasova, ugljendioksida, uključujući i saobraćaj na</p>		<p>odgovarajućim uslovima smanjivanja ispuštanja štetnih gasova za 30 %)</p>		

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR- PRIORITET	POVEZANI STRATÉŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	GAZDA/NOSILAC PROJEKTA
		internim vodenim putevima i na moru, te pristaništa, multimodalne veze i aerodromske infrastrukture u interesu unapređenja održiive regionalne i lokalne mobilnosti				

1.4 INTERVENCIJE ZA JAČANJE EKONOMSKE KOHEZIJE

1.4.1 Integrisana, prekogranična agrarno-inovaciona i energetska intervencija (Agro-climate II) (integrisana teritorijalna investicija)

Stručnjaci za izradu projekta ESPON CLIMATE ukazuju na to, da će oblast Bačke i Banata klimatske promene srednjoročno pogoditi umereno, srednjom jačinom, ali sa određenih aspekata njihov uticaj biti jači. Očekuje se da će vodne rezerve i donos vode značajno smanjiti u perspektivi od pola veka, što će zahtevati formiranja jedinstvenog vodoprivrednog sistema za makroregiju, uz tesnu saradnju vlada triju država. Ova potreba je kao važan element istaknuta u svim dokumentima koji se u poslednje vreme bave razvojem regije. Situacija je naročito zabrinjavajuća na Peščanom grebenu (Homokhátság), gde je u poslednjih 40 godina nivo podzemnih voda mestimično pao čak za 8-10 metara.

U regiji, inače već od sedamdesetih godina radi Vodoprivredno Udruženje Tisa-Moriš (Tisza-Marosszögi Vízgazdálkodási Társulat). Njihovo delovanje obuhvata između ostalih i teritoriju Hodmezevašarhelja, Makova, Mađarčanada, Segedin-Tapea, Čanadpalote, Nađlaka i Aldea (Hódmezővásárhely, Makó, Magyarcsanak, Szeged-Tápé, Csanádpalota, Nagylak, és Algyó). Počevši od kraja 1980-ih godina na teritorija ovog udruženja su realizovane intervencije koje se ubrajaju među najznačajnije u državi, a u sklopu aktivnosti ovakvog privrednog društva. Smatramo da rad ovog udruženja može poslužiti kao model za prekogranične razvojne projekte.

Kroz intervjuje na licu mesta se ispostavilo da bi se uz izgradnju odgovarajućih zalivnih sistema mogli postići i 6-7 puta veći prinosi u odnosu na izuzetno sušnu 2012. godinu. Na rumunskoj i srpskoj strani je u ranijem periodu bazirajući se na Moriš i Zaticu, odnosno Begej i Tamiš izgrađen veoma funkcionalan sistem kanala za navodnjavanje, a brigu o tom sistemu trebalo bi da preuzmu vodoprivredne uprave. Usled nedostatka finansijskih izvora, međutim, ovi kanali su se do danas isušili, na mnogim mestima su propale i stanice za prebacivanje vode, oprema je razvučena. Pozitivan je izuzetak primer Novog Kneževca, gde lokalna samouprava sa ciljem navodnjavanja svake godine napuni vodom ove kanale. Poslednjih godina pozitivan iskorak i napredak je zabaležen najviše na srpskoj strani: dokaz toga je priprema izrade potrebne plansko-projektne dokumentacije u Ostojićevu. Na srpskoj strani je, inače u Banatu rešena snabdevenost mrežom odvodnih kanala za podzemne vode, a 2000. godine su Pokrajina Vojvodina i lokalne samouprave počele čišćenje tih kanala. Ova mreža se ubuduće može pretvoriti u veoma dobar sistem. Pitanje navodnjavanja, međutim, ni u Vojvodini nije rešen na zadovoljavajući način.

S obzirom na očekivani sve manji dotok vode navodnjavanje se ubuduće neće moći obaljati kroz otvorene kanale, već pumpanjem kroz sisteme cevovoda, a u povrtarstvu i voćarstvu primenjivanjem sistema za mikro-navodnjavanje. Na ovom bi planu EGTC mogao imati i inovativnu pionirsku u regiji Srednje Evrope.

Realizacija programa zahteva saradnju triju zainteresovanih vlada, pošto hidrobazu za ovaj razvojni poduhvat mogu da obezbede prvenstveno velike reke u regiji: Dunav, Tisa, Kireši i Moriš¹⁴. Osim navedenih važan je i tretman, odnosno sprečavanje sve češćih poplava uz ekstremne vremenske prilike, kao i formiranje objekata pogodnih za akumuliranje aditivnih dotoka vode, koja se u ovim prilikama javlja.

Svemu ovome možemo dodati još i mogućnost korišćenja vode ispod zemljane površine za ciljeve navodnjavanja.

Očigledno je gore izneto pretpostavlja takve intervencije na mezonivou, na koje EGTC može vršiti uticaj, može ih katalizirati, ali ih samostalno ne može realizovati. Istovremeno su samouprave-članice najviše zainteresovane u izgradnji predloženih sistema.

Mađarska vlada je s obzirom na očekivane posledice klimatskih promena i značajnu hidrobazu ispod zemljane površine, u proleće 2013. godine usvojila Nacionalnu strategiju voda, koja je postavila za cilj i formiranje Nacionalne Agencije za navodnjavanje. BTC EGTC kao regija koju najviše pogađa nedostatak vode, u saradnji sa agencijom i Istraživačkim Institutom za Ribarstvo i Navodnjavanje iz Sarvaša koji se nalazi u blizini može rešiti ne samo postojeće

¹⁴ Prosečan donos vode Dunava kod Muhača (Mohács): 2180 m³/sec; Tise kod Segedina (Szeged): 820m³/sec; Trojnog Kireša kod mesta Sarvaš (Szarvas): 105 m³/ sec; Moriša kod Makova (Makó): 155 m³/sec. Donos vode reke Tise kod Segedina, sadrži naravno i donos vode Moriš i Kireša.

probleme na teritoriji EGTC-a, već može postati i jedna vrsta eksperimentalnog terena za alternativne načine navodnjavanja.

Za realizaciju razvojnih projekata povoljne okvire obezbeđuje i Strategija Dunavske Regije Evropske Unije, koja se oslanja na plan gazdovanja (korišćenja) vodama iz Dunava i njenih pritoka koji je usvojen 2009. godine, te podstiče zajedničke napore zemalja-članica radi prevencije nastanka šteta od suša i poplava.¹⁵ Akcioni plan ove strategije formuliše i poseban predlog za svesnu koordinaciju u oblasti vodoprivrede na osnovu zajedničkih interesa:

„Pošto je u toku takmičenje da se namakne voda za više namena (voda za piće, za navodnjavanje, za potrebe industrije, za energiju) i pošto se u budućnosti može dogoditi smanjenje količine vode koja nam je na raspolaganju, treba da se učine koraci/potezi ka izradi ekonomske koncepcije za eksploataciju vode; imajući posebno u vidu tretman potreba za vodom, na primer u oblasti poljoprivrede za podsticanje izrade i upotrebe efikasnih tehnika navodnjavanja, za smanjivanje upotrebe vode u industriji, kao i za podršku kulturi za štednju vode – po saopštenju Evropske Komisije o nedostatku vode i suši u Evropskoj Uniji.”¹⁶

Tokom realizacije strategije teritoriju odgovorne aktivnosti za sačuvanje i zaštitu kvaliteta voda zajednički koordiniraju Mađarska i Slovačka.

Zainteresovanost EGTC-a iziskuje prihvatanje pripremanja razvojnih projekata koji se tiču vodoprivrede šireg regiona, da formira stručno partnerstvi širokog kruga, i doprinese realizaciji razvojnih projekata.

Investicije u vodoprivredu u tesnoj su vezi sa agrarno-inovacijskim idejama i zamislima EGTC-a koji na većem delu teritorije koju obuhvata raspolaže izrazito kvalitetnom i plodnom zemljom. Klimatske promene zahtevaju uz rešenje navodnjavanja i oplemenjivanje takvih biljnih sorti koje podnose sušu, integraciju znanja/nauke, koja se ovim poslom bavi, kao i upoznavanje proizvođača sa rezultatima. EGTC na ovaj način neće doprineti samo tretmanu pitanja zapošljavanja u regiji obezbeđivanjem konkurentnosti za tradicionalno agrarno orijentisanu oblast, već može postati i eksperimentalna oblast, jedna vrsta modela za agrarnu inovaciju. Pomaganjem u prekograničnom umrežavanju proizvođača, proizvodnjom potrebne količine hrane unutar EGTC-a, ova će grupacija postati glavni propagator raznih formi zdrave ishrane, što ima i PR vrednost.

Po alternativnim izvorima energije BTC EGTC je jedna od najsabdevenijih regija Srednje Evrope. Zahvaljujući raširenoj poljoprivrednoj proizvodnji stvaraju se značajne količine biljnog otpada i životinjskog izmeta. Veći deo ovog poslednjeg se koristi za poboljšanje kvaliteta zemljišta. Energane na slamu nema u regionu, a i termalna voda se samo izuzetno koristi za ciljeve van turizma (u bolnici u Žimboliji, na primer koriste za grejanje dela ustanove, dok se u Makovu cela bolnica greje na taj način, nadalje, u mestu Forráskút (Forráskút) primenjuje se u baštovanstvu, a u mestu Kistélek (Kistélek) izvor tople vode ovog gradića – zahvaljujući razvojnom projektu vrednom pola milijarde forinti - snabdeva toplom vodom osam javnih ustanova), iako se ispod čitave oblasti nalaze termalni izvori koji bi se prilično lako mogli iskoristiti. U bliskoj budućnosti se očekuje ponovno profunkcionisanje sistema daljinskog grejanja u gradu Makovu (Makó) kapaciteta ekvivalenta oko 1000 stanova kao rezultat projekta vrednog jedne milijarde forinti, a taj sistema se zasniva na geotermičkoj energiji.

Kao što smo na to već ukazali u kohezioj analizi, teritorija EGTC-a raspolaže povoljnim datostima i za korišćenje sunčeve energije, naime broj sunčanih sati u proseku prelazi 2000.

Jedan od najvažnijih i najbitnijih ciljeva Strategije Evropa 2020, koja će odrediti razvoj kontinenta i korišćenje izvora prioritet 3 puta 20: smanjivanje nivoa ispuštanja gasova sa efektom staklenika 1990. godine za barem 20 %,

¹⁵ SAOPŠTENJE KOMISIJE EVROPSKOM PARLAMENTU, SAVETU, EVROPSKOM EKONOMSKOM I SOCIJALNOM SAVETU I SAVETU REGIJA. Strategija Evropske Unije u vezi Dunavske Regije. COM(2010) 715/4. 3.2. Zaštita okoline u Dunavskoj Regiji

¹⁶ PLAN AKTIVNOSTI, koji prati sledeće dokumente: SAOPŠTENJE KOMISIJE EVROPSKOM PARLAMENTU, SAVETU, EVROPSKOM EKONOMSKOM I SOCIJALNOM SAVETU I SAVETU REGIJA. Strategija Evropske Unije u vezi Dunavske Regije.. SEC(2010) 1489 konačna verzija, 36

povećanje korišćenja obnovljivih energija unutar otrošnje energije za 20 %, i poboljšanje energetske efikasnosti za 20 %.

Zato realizacija jednog kompleksnog energetskog programa, koji uz to prelazi i državne granice nije dragocen prosto kao razvojna investicija, već može da obezbedi istaknuto poznatost regiji unutar Unije. Dodamo li tome da se radi o takvim datostima, koje ne treba uvoziti iz spoljnih izvora, upravo suprotno, program pomaže u samnjivanju omjera/razmera ovakvih uvoznih izvora, postavljajući temelje energetske autonomije EGTC-a.

Energetski izvori kojima region raspolaže najverovatnije su dovoljne i za potrebe funkcionisanja zalivnih sistema o kojima je bilo reči u prvom programu. Sve to znači da bi EGTC mogao sopstvenim snagama obezbediti potrebne resurse za povećanje poljoprivredne proizvodnje, ublažujući na taj način svoju zavisnost od spoljnih (globalnih) faktora, dok bi se usput pojavio kao jedinstvena razvojna programska regija koja inovacije uspeva kumulirati sa više aspekata.

Predloženi program računa sa postepenom izgradnjom sistema, intervencije se nadograđuju jedna na drugu, i na kraju dovode realizacije očekivanog nivoa relativne autonomije.

Predlažemo da - s obzirom da se planirane intervencije naslanjaju jedna na drugu – razvoji projekti realizuju u formi integrisanih teritorijalnih investicija.

1.4.1.1 Formiranje integrisanog sistema gazdovanja vodama

U interesu obezbeđivanja uslova za integrisano gazdovanje vodama treba, pre svega izraditi strategiju gazdovanja vodama. Drugi korak projekta jeste postepena realizacija ciljeva postavljenih u strategiji i akcionom planu. U tom interesu će biti potrebno pripremiti projektno-plansku tehničku dokumentaciju sa obuhvatom cele regije. U okviru drugog projektnog elementa će, znači izraditi oni planski dokumenti koji su potrebni za izgradnju zalivnog sistema na celoj teritoriji EGTC-a.

U Srbiji su 2012. godine u mestu Bački Vinogradi ((Királyhalma) predstavili jedinstveni sistem za prečišćavanje vode. Realizacija projekta je koštala oko 180 000 eura, i može poslužiti za čak oko 5000 stanovnika, ukoliko se delokrug rada sistema proširi i na druga naselja. Po planovima prečišćenu vodu ne bi koristili samo stanovnici Bačkih Vinograda (Királyhalom), već i susednog Hajdukova (Hajdújárás) i Šupljaka (Ludas). Pitanje je da li bi potencijalno moglo biti reči o ma kom naselju s druge strane granice sa aspekta proširenja sistema.

Pri izradi plana za gazdovanje vodama u regionu vredi imati u vidu slične projekte iz okoline Makova koji se odnose na poboljšanje kvaliteta pijaće vode, te na proširenje i osavremenjivanje sistema za prečišćavanje otpadnih voda. Ovaj zadnje spomenuti projekat sadrži kao cilj i korišćenje nastalog mulja iz otpadnih voda u poljoprivredi. Ovi projekti dotiču više naselja, stoga se u njima nužno javlja i način regionalnog prilaza/približavanja, ali uključivanjem korišćenja u poljoprivredi ni međugrantsko integrisano razmišljanje im ne nedostaje, pa se na taj način mogu zasigurno poslužiti kao primer za stručnjake za izradu plana integrisanog gazdovanja vodama.

Sveobuhvatni ciljevi: prilagođavanje klimatskim promenama, stvaranje održivog, prekograničnog gazdovanja vodama

Specifični ciljevi: širenje i primena strateškog dugoročnog razmišljanja u vodoprivredi, odnosno gazdovanju vodama, povećanje sposobnosti stvaranja prihoda agrarne privrede i poboljšanje kvaliteta vode

Sadržaj projekta:

- a) U okviru projekta se izrađuje sveobuhvatna strategija koja se odnosi na celu oblast kao i širu regiju i obrađuje sledeće teme:
 - očekivane uticaji klimatskih promena i njihove posledice u regiji
 - sveobuhvatna analiza površinskih i podzemnih zaliha voda u regionu
 - sagledavanje tehničkog stanja gazdovanja vodama/vodoprivrede u regiji
 - integracija vodoprivrednih planova i dokumenata u vezi regiona
 - izrada plana gazdovanja vodama EGTC-a

- sastavljanje akcionog plana kao doprinosa praktičnom ostvarivanju strategije.

b) Integrisani plan za vodoprivredu: izrada tehničko-planske dokumentacije.

U okviru projekta priprema se jedno opšte informativno izdanje za preduzetnike/privrednike zainteresovane u agraru o očekivanim efektima klimatskih promena i formira se radna grupa sa učesnicima iz navedene tri zemlje sa ciljem da se koordinira izvršavanje zadataka, realizacija ciljeva kao i uvođenje inovativnih rešenja formulisanih u strategiji i akcionom planu.

Kao rezultat tačke b) projekta postepeno će se izrađivati planovi za manje oblasti, koji se uklapaju u isti sistem. Oni mogu predstavljati osnovu za izgradnju sistema, čija realizacija više nije u kompetenciji EGTC-a. Realizacija će biti zadatak onih državnih (pokrajinskih) organizacija i institucija koje koordiniraju vodoprivredu, a njih – upravo zbog toga – već u etapi planiranja treba uključiti u aktivnosti.

Projektu se mogu prilagoditi brojne lokalne inicijative (napr. program površinskih voda u mestu Checea (Nagykőcse) i Pitvaroš (Pitvaros); projekat akumulacije za atmosferske vode (pljusak) u mestu Kelebia, kao i izgradnja vodovodne mreže u pravcu Subotice (Szabadka); obnova zalivnih postrojenja u Perjamošu (Periam), a izgradnja istog u naselju Nagyszentpéter (Sânpetru Mare); istovremeno je cilj projekta integracija onih inicijativa, koje su prekograničnog karaktera ili takvog efekta, i doprinose formiranju jedinstvenog vodoprivrednog sistema na teritoriji EGTC-a. Glavno je pitanje kako se pojedini mrežni elementi priključiti jedan drugom. U okviru sadašnje strategije nema načina da se tehnički parametri sistema kanala te eksperimentalna rešenja prilagođena srednjoročno očekivanim zalivnim potrebama uzmemo u obzir, stoga u prvom koraku predloženog ITI-ja treba da se izradi inventar postojećih sredstava/postrojenja, kao i prethodne procene potreba za vodom te procenu donosa vode. Sve to može poslužiti kao osnova strategije, u čiju izradu treba uključiti nadležne organe sve tri države.

1.4.1.2 Formiranje zajedničkog zalivnog sistema koji štedi vodu

Veliki deo regije je premrežen sistemom kanala koji je izgrađen početkom 20. veka. Veći deo ovih kanala je tokom vremena ili isušilo, ili napunilo muljem, a značajan deo pumpi za prebacivanje vode je ukraden.

Danas se već na većini mesta zalivanje rešava postavljanjem cevovoda (što ujedno omogućava i primenu mikrozalivnih rešenja), ali bi veće kanale u interesu neometanosti agrarne privrede trebalo revitalizovati.

Sveobuhvatni ciljevi: prilagođavanje klimatskim promenama, stvaranje održivog, prekograničnog gazdovanja zalihama vode

Specifični ciljevi: rekonstrukcija postojeće mreže kanala, izgradnja štedljive vodovodne mreže i zalivnih sistema

Sadržaj projekta:

na osnovu izrađene vodoprivredne i tehničko-planske dokumentacije priprema i koordinacija projekata koji se naslanjaju na vodoprivredni sistem.

U okviru projekta izrađenog vodoprivrednog plana kao glavna investicija izgrađuje se zalivni sistem koji pokriva oblast EGTC-a. Pošto se reke, neophodne za funkcionisanje mreže ne nalaze u jednoj istoj državi, mreža se nužno realizuje kao ulaganje prekograničnog karaktera. Za realizaciju projekta sopstveni resursi BTC EGTC-a nisu dovoljna, održavanje mreže je stoga zadatak vodoprivrednih preduzeća spomenutih država, ali u pripremi i koordiniranju projekta grupacija može odigrati odlučujuću ulogu, a samouprave-članice mogu biti gazde/vlasnici pojedinih razvojnih projekata vezanih za mrežu.

1.4.1.3 Formiranje agrarno-inovacijskog centra

Dugo godina je oblast EGTC-a bila centar agrarne inovacije. Za vreme Monarhije po kapitalu jaki investitori su ovde organizovali prva gazdinstva, po uzoru na one u Zapadnoj Evropi, koje su bile međusobno povezane gustom željezničkom mrežom. Vlasnici se nisu bavili samo prodajom poljoprivrednih proizvoda: osnovali su značajne prerađivačke kapacitete, mašinske stanice, čak su gradili i posebne fabričke pogone za izradu mašina koje su opsluživale agrar.

**A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószámú projektjének
támogatásával valósult meg.**

Danas u regiji sasvim nedostaju učesnici zainteresovani u čitavom vertikumu, zanemarujuća je i prerađivačka industrija, čak se i za preradu i korišćenje nastalog organskog otpada tek tu i tamo nalazimo primere.

Klimatske promene će izazvati potrebu za restrukturiranjem strukture poljoprivredne proizvodnje, za šta u blizini raspoložemo kapacitetom znanja.

Na planu poljozaštite isplati se bavljenje istraživačkim institutima u oblasti agrarnih nauka, koji su osposobljeni doprineti prilagođavanju klimatskim promenama i povećanju profitabilnosti agrarnog sektora. Segedinska neprofitna organizacija, osnovana 1924-te godine, koja od 2009. radi pod nazivom Gabonakutató Nonprofit Kft (Neprofitno D.o.o. za istraživanje žitarica) je najveća agrarno-istraživačka institucija Mađarskoj. Glavni okvir zadataka i aktivnosti organizacije je oplemenjivanje žitarica i luka kao i istraživanja u vezi unapređivanja njihove proizvodnje. U Županiji Čongrad agrotehnički poslovi i aktivnosti oko oplemenjavanja se vrše u centru u Segedinu i na četiri ogledne /eksperimentalne parcele, među kojima je i ona u mestu Kišzombor (Kiszombor). Za istraživanja na poljima, proizvodnju primarne semenske robe koristi se 1700 hektara, mahom u majuru Deneš kod Kišzombora (Kiszombor-Dénesmajor). Neposrednu preradu semena za ratarske biljke i njihovu prodaju od 2001. godine na teritoriji BTC EGTC-a vrši firma Pogon za proizvodnju semenske robe u Kišzomboru (Kiszombori Vetőmagüzem). U mestu Kišzombor na proizvodnim, tehničko-istraživačkim i razvojnim aktivnostima, te na proizvodnji i prometu biljaka angažovano je 60 lica.

Poljoprivredna Istraživačko-Razvojna Stanica u Lovrinu (Iovrini Mezőgazdasági Kutató-fejlesztő Állomás) može isto tako postati značajna baza prekogranične saradnje. U ovoj instituciji se vrše istraživanja semenske robe i oplemenjivanje semena. Ukupan broj zaposlenih u sezoni dostiže 250, a u to se ubrajaju poljoprivredni radnici. Rade na 2100 hektara, a dodatnih 1000 hektara najme od mesta Pesak (Pészak). Navedene institucije kao nosioci agrarnih inovacija u pripremama za klimatske promene mogu imati značajnu ulogu.

Cilj ovog projekta je integracija navedenog postojećeg znanja stvaranjem jednog zajedničkog agroinovacijskog centra na nivou EGTC-a. Centar bi se mogao aktivno uključiti u proces pokretanja aktivnosti u oblasti vodoprivrede, oplemenjavanja biljaka, stvaranja eksperimentalnih/oglednih gazdinstava, koje se danas odvijaju pretežno nezavisno jednih od drugih, obezbeđujući istovremeno i uslove pokretanja takvog delovanja.

Sveobuhvatni ciljevi: povećanje profitabilnosti i konkurentnosti agrarne ekonomije, (pro)širenje agrarnih inovacija u regionu

Specifični ciljevi: poboljšanje uslova za prodaju, dospevanja na tržišta, stvaranje vertikalnih integracija koje obuhvataju veći i duži put proizvodima *Sadržaj projekta:*

- a) formiranje agrar-inovacijskog centra, čiji je zadatak:
 - da igra ulogu jedne vrste transfera znanja između naučnih radionica i preduzetnika u regiji, sa kojim je zamislivo uvođenje novih razvojnih projekata čak formiranjem i funkcionisanjem eksperimentalnih gazdinstava;
 - prikupljanje mogućeg najvišeg naučnog materijala o agrarnoj privredi na teritoriji EGTC-a, formiranje lanaca dobavljača, prodavaca i prerađivača (privlačenjem i uključenjem investitora, razvijanjem projekata, savetodavnim aktivnostima), obavljanje delatnosti stimulanja ulaganja vezanih za industrijske potrebe agrara;
 - nadalje reklamiranje proizvoda regije u pravcu potencijalnih tržišta, generisanje i realizacija međunarodnih projekata, osnivanje, izgradnja i profunkcionisanje partnerskih mreža.
- b) unapređenje i usaglašavanje sistema institucija intenzivnog oplemenjivanja biljaka
- c) podrška istraživanja u znaku priprema na klimatske promene (napr. oplemenjivanje sorti otpornih na sušu)
- d) semenska proizvodnja, formiranja eksperimentalnih gazdinstava.

Kao rezultat projekta stvara se struktura poljoprivrednih proizvoda sposobna da reaguje na klimatske promene, smanjuje pad prinosa koji je prouzrokovan klimatskim uslovima i datostima, pa i opštu neizračunljivost privređivanja. Oblast stiže tržišnu prednost time, što je sposobna na inovativan način i pravovremeno odgovoriti na klimatske izazove.

1.4.1.4 Formiranje BTC klastera proizvoda

Tokom rada na terenu veoma se često javljao problem, kako za lagerisanje, preradu i prodaju poljoprivrednih proizvoda nedostaje odgovarajuća pozadina, odnosno infrastruktura. Opšti je problem za gazde, poljoprivredne proizvođače i preduzetnike da svoje proizvode plasiraju na tržištu, što su prinuđeni rešavati sopstvenim snagama, ili proizvedenu robu preko firmi sa veškim prodajnim kapacitetima, koje su sposobne držati cene na nepovoljnom nivou.

Istovremeno je jasno da svoje interese proizvođači zajednički mogu efikasnije zastupati nego pojedinačno, dok za prodajni klaster ili za realizaciju plasmana u formi proizvodno-prodajnih zadruga ili udruženja već ima brojnih primera kako u Mađarskoj, tako i u Rumuniji.

Intervencija uz to stvara mogućnost da se uz pomoć jednog portala formira informacioni sistem za pomoć, odnosno podršku privređivanju, što može jačati konkurentnost proizvođača, odnosno gazdi.

U oblasti istraživanja i razvoja kako agrara tako i biotehnologije vezane za prehrambenu industriju region ima istaknutu ulogu, a agrarna nauka je u odlučujućoj razmeri zastupljena i u edukacionoj strukturi obrazovnih institucija (npr. Biotehnoški Institut Zoltan Bay, neprofitno d.o.o za primenjena istraživanja, Neprofitna d.o.o za istraživanje žitarica, Bio-inovacijski centar Južne Nizije, poljoprivredne stručne škole u Jimboliji, Lovrinu i Biledu, Poljoprivredna istraživačko-razvojna stanica u Lovrinu, itd) (Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Közhasznú Nonprofit Kft. Biotechnológiai Intézete, Gabonakutató Nonprofit Közhasznú Kft., a Dél-Alföldi Bio-Innovációs Centrum, zsombolyai, lovrini, bilédi mezőgazdasági szakiskolák, lovrini Mezőgazdasági Kutató-fejlesztő Állomás). Njihova istraživanja i obrazovni rad na planu agrarne tehnologije i bezbednosti prehrambenih proizvoda predstavljaju značajnu osnovu za razvoj agrara u regionu. Brojna manja preduzeća se bave – zahvaljujući spillover efektima – aktivnostima na planu bezbednosti hrane odnosno prehrambenih proizvoda, stručnim savetodavnim delatnostima kao i agrarnim marketingom, što je sve veoma bitno sa aspekta osiguranja kvaliteta proizvoda agrarne industrije regiona, čime se olakšava dolazak na tržište, stoga se podrška i stimulisanje njihovog razvoja smatra svrsishodnim.

Sveobuhvatni ciljevi: povećanje profitabilnosti i konkurentnosti agrarne industrije, unapređenje sposobnosti afirmisanja sopstvenih interesa

Specifični ciljevi: poboljšanje uslova plasmana, dospeća na tržište, bezbednosti prehrambenih proizvoda, stvaranje vertikalne integracije s obuhvatom većih puteva proizvoda

Sadržaj projekt:

- formiranje institucionalnih okvira za podršku dospeća na tržišta (klasterska organizacija, klasterska kancelarija/biro ili prodajna zadruga za plasman proizvoda, razvijanje i uvođenje zaštitnog znaka EGTC-a, sastavljanje i primena protokola potrebnog za ovo poslednje);
- informatički razvoj: stvaranje prodajne površine za podršku plasmana robe na tržišta; razvoj i stavljanje u funkciju sveobuhvatnog informacijskog sistema za gazde;
- infrastrukturna ulaganja: izgradnja prodajnih magacina, hladnjača, pripremljenih pogona (pakovanje, komadanje, čišćenje, itd.) sa obe strane granice;
- organizovanje mreže za plasman (proizvodnja istovetnih pultova za prodaju proizvoda, njihovo postavljanje po mreži, organizovanje popune);
- aktivnosti marketinga proizvoda (on-line i medijski marketing u dotičnim zemljama, organizovanje predstavljanja proizvoda i vašara, sajmovi, organizovani zajednički nastupi u interesu prodaje);
- formiranje svesti (objavljivanje raznih izdanja/brošura, lokalne, regionalne akcije za skretanje pažnje potencijalnih kupaca, uključivanje lokalnih medija);
- jačanje regionalnih integracija na planu prerađivanja i plasmana (planiranje aktivnosti klastera na srednje i duge staze, sastavljanje/izrada akcionog plana, formiranje akcijske grupe).

Očekujemo od projekta da donese osetljiv boljitak u vezi sadašnjih problema oko plasmana, da će istovremeno doprineti formiranju regionalnog identiteta EGTC-a, da će popularisati i učiniti poznatim BTC kao marku, i da će povećati potražnju lokalnih proizvoda pri kupovini.

1.4.1.5 Program edukacije gazdi

Uspešnost agrarnog sektora regije zavisi i od toga, u kojoj će meri preduzetnici/privrednici biti sposobni da se prilagode promenjenim okolnostima. Jedna od misija EGTC-a može biti i priprema gazdi (privrednika, preduzetnika) na novu situaciju i da im edukacijom pomogne njihovo prilagođavanje. Ovi procesi imaju još i tu prednost, što se učesnici međusobno upoznaju, saznaju za probleme i način razmišljanja svojih kolega, pa ovo poznanstvo može pomoći u jačanju sklonosti ka udruživanju.

Sveobuhvatni cilj: povećanje profitabilnosti i konkurentnosti agrarne privrede

Specifični ciljevi: edukacija privrednika/preduzetnika sposobnih da se prilagode kako klimatskim promenama, tako i promenama na tržištu, podrška alternativnih formi stvaranja dohotka

Sadržaj projekta:

- a) sastavljanje edukacionih programa;
- b) organizovanje kurseva, zimskih edukacionih programa. Edukacija se obavlja u modularnom sistemu, nadograđujući se jedno na drugo, i može obuhvatiti brojne oblasti:
 - uticaji klimatskih promena na poljoprivredu
 - regulativni sistem EU, podrška i mogućnosti apliciranja na konkursima/tenderima
 - alternativni izvori stvaranja prihoda u privredi u unutrašnjosti
 - korišćenje alternativne energije
 - seoski turizam, agroturizam, ugostiteljstvo
 - dobra praksa u vezi lokalnih proizvoda, regulacijska pozadina.
- c) organizacija dve stručne ekskurzije/studijskog putovanja: EGTC će ukupno po 20-20 gazdi odvesti u takve oblasti, gde učesnici sve naučeno tokom edukacije mogu videti u praksi
- d) kao rezultat projekta značajno se proširuje znanje privrednika/preduzetnika, jača saradnja, pa EGTC proizvodni klaster može uključiti nove partnere, jačajući dalje na taj način konkurentnost regije.

1.4.1.6 Formiranje regionalne energetske agencije

Program za korišćenje povoljnih energetske resursa/datosti oblasti EGTC-a na kompleksan način pretpostavlja postojanje takve institucije, koja je sposobna koordinirati čitav razvojni proces. EGTC kao nova pravna forma u odnosu na sve druge inicijative ima tu veliku prednost što sa prekograničnim nadležnostima može formirati sopstvene institucije, tako, primera radi i regionalnu energetske agenciju.

Agencija se osniva kao samostalna institucija ili preduzetništvo EGTC-a s ciljem da u regionu koji je obuhvaćen saradnjom tehnički i finansijski priprema i do kraja menadžira energetske investicije. Cilje je prvenstveno projektovanje i realizacija intervencija potrebnih za prelazak institucija osnovanih od strane lokalnih samouprava na korišćenje obnovljivih izvora energije kao i za povećanje njihove energetske efikasnosti, te preporučivanje, reklamiranje regiona prema strateškim investitorima, ali agencija može pružati usluge i drugim učesnicima, ostvarujući tako sopstvene prihode u kasnijem periodu.

Sveobuhvatni ciljevi: doprineti energetske samostalnosti i nezavisnosti, razvoj i unapređenje energetske inovacijske sposobnosti BTC EGTC-a

Specifični ciljevi: podrška razvoju privrede zasnovanom na upotrebi obnovljivih izvora energije, stimuliranje energetske efikasnosti u samoupravama radi smanjenja troškova održavanja

**A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószámú projektjének
támogatásával valósult meg.**

Sadržaj projekta:

- oformljenje i početak rada regionalne energetske agencije, stvaranje regionalnih kancelarija za razvoj;
- formiranje gledišta: priprema izdanja o obnovljivim izvorima energije, o energetskej politici Evropske Unije, organizovanje foruma u vezi formiranja gledišta u naseljima EGTC-a na mađarskoj, rumunskoj i srpskoj strani granice;
- marketing regije: reklamiranje EGTC-a u pravcu energetskih investitora uz pomoć štampanih izdanja i on-line pojavljivanja (celishodno je pojavljivati se i u takvim zemljama gde su ulaganja u obnovljivu energiju postigla značajan napredak, kao napr. Island, Holandija ili Danska);
- posredovanje pri ulaganju: za prispele investitore izrada potrebnog katastra, prethodna analiza i posredovanje investitora.

Kao rezultat projekta neće se samo pojaviti gazda energetskih razvojnih programa na nivou EGTC-a, već započinje i intenzivan rad na izradi planova i projekata radi bolje iskorišćenosti obnovljivih izvora energije u regionu. EGTC će tako biti u situaciji da svojim članovima pruža uslugu koja za njih znači neposrednu korist.

1.4.1.7 Energetska inovacija i edukacija/stručno osposobljavanje

Najviši stepen razvoja znači stvaranje integralnog energetskog sistema nakon realizacije pojedinih intervencija, koji pokriva oblast EGTC-a.

Sušтина intervencije leži u tome da se na lokalnom nivou postojeći potencijali u regiji iskoriste delimično u lokalnu, a ukoliko je moguće rešavanje transporta, i u širim oblastima. Zbog toga prvo treba napraviti inventar postojećeg energetskog blaga i energetskih potreba posebno za svaku oblast. Postojeću geotermičku, fototermičku, fotovoltaičnu energiju, kao i energiju na bazi biogasa i vetra članovi BTC-a bi zajedno iskorišćavali – u okviru postojećih pravnih regulativa.

Formiranje i izgradnja sistema omogućuje realizaciju eksperimentalnih razvojnih projekata, inovativnih investicija i međunarodnih projekata. Uključivanjem, odnosno povezivanjem sa Energetskim Klasterom Južne nizije i unijsku mrežu Innoenergy EGTC može s uspehom učestvovati na raspisima programa Horizont.

Sveobuhvatni ciljevi: doprinos energetske nezavisnosti BTC EGTC-a, razvijanje/unapređenje energetskih inovacijskih sposobnosti

Specifični ciljevi: podrška privrednom razvoju zasnovanom na upotrebi obnovljivih energija, podrška nastajanju eksperimentalne regije kao primer u oblasti primenjenih istraživanja i u vezi sa tim stvaranje pozadine stručnog osposobljavanja

Sadržaj projekta:

- Formiranje višjezičnog, prekograničnog edukacionog sistema za stručno osposobljavanje/usavršavanje radi podrške korišćenju obnovljivih izvora energije (stručna edukacija mašinstva, osposobljavanje energetskih tehničara, treninzi, pomoć pri uspostavljanju saradnje visokoškolskih ustanova);
- formiranje inovacijske edukacione mreže oko energetske agencije, izrada akcionog plana kao i eksperimentalnih projekata;
- realizacija aktivnosti za pripomoć pri uspostavljanju međunarodnih edukacijskih kontakata i odnosa (manifestacije, izdanja, on-line akcije).

Kao rezultat projekta gradeći na osnove transfere znanja i dosadašnjim rezultatima kao i stručne logistike klastera EGTC može postati jedna vrsta uzorne oblasti na planu primenjenih istraživanja u vezi obnovljivih izvora energije. Paralelno s tim će se verovatno i prirodnim putem pojaviti dobavljači, proizvodni kapaciteti vezani za ovu granu, naročito ako se razvijanjem i unapređenjem stručnog osposobljavanja u ovoj oblasti regija bude sposobna privući potrebno i odgovarajuće znanje.

1.4.1.8 Preduzetnički energetska inkubacijski centar

BTC EGTC u regionu Srednje Evrope može postati centar energetske inovacije. U tom cilju je predložena izgradnja tesne saradnje sa univerzitetima u Segedinu i Temišvaru, prvenstveno sa Politehničkim Univerzitetom u Temišvaru, kao sa Inženjerskim Fakultetom Segedinskog Naučnog Univerziteta, te klasterom ArchEnerg. U saradnji univerziteta, klastera i EGTC-a, kao sastavni/organski deo inkubacijskog centra vidimo mogućnost za formiranje takve stalne radionice, koja je u stanju obezbediti naučno-stručnu pozadinu za realizaciju energetske strategije grupacije. Prednost i dobit iz ove saradnje za univerzitete može da bude prilika da se i međunarodna stručna javnost zainteresuje za realizaciju eksperimentalnih projekata u oblasti kurentne teme u celom svetu, a to je obnovljiva energija, te osnivanje spin-off firmi u ovoj oblasti.

Sveobuhvatni ciljevi: doprinos energetske nezavisnosti BTC EGTC-a, razvoj i unapređenje energetske inovacijske sposobnosti

Specifični ciljevi: podrška privrednog razvoja zasnovanog na korišćenju obnovljivih izvora energije

Sadržaj projekta:

- a) osnivanje preduzetničkog energetske inkubacijskog centra sa sopstvenim profilom, čije bi planirane usluge obuhvatile sledeće:
 - energetska saveta preduzetništvima;
 - izrada energetske investicione i uslužne katastra o mogućnostima u regiji i ovde aktivnih pružalaca usluga;
 - posredovanje partnera za realizaciju energetske investicije (u pograničnoj oblasti i drugim zemljama Evrope);
 - razvoj projekata i menadžment, posredovanje konstrukcija za finansiranje.
- b) formiranje stalne istraživačke radionice sa uključivanjem dotičnih univerziteta;
- c) izrada višegodišnjeg istraživačko-razvojnog plana u okvirima radionice;
- d) objavljivanje usluga inkubacijskog centra u regionu (on-line i medijski oglasi, izdanja za popularizaciju);
- e) organizacija energetske konferencije i sajma uz uključivanje preduzetničkog sektora.

Od projekta se uglavnom očekuje da će se značajno proširiti krug preduzetništava zainteresovanih za sektor obnovljivih izvora energije u regionu, što je osnovni preduslov daljih inovacija. Želimo istovremeno postići i to, da što više preduzetnika/preduzetništava odabere obnovljive energije za zadovoljavanje svojih energetske potrebe.

OBRAZLOŽENOST INTEGRISANOG PRILAZA

Realizaciju intervencije smatramo zamislivom u formi integrisane teritorijalne investicije pošto sadrži više aktivnosti različitog karaktera, od izgradnje magacinskih kapaciteta preko uvođenja sistema zaštitnog znaka do informatičkih unapređenja ili pokretanja edukacije na planu energetike. Među ovim delatnostima ima takvih koji se mogu realizovati u vidu privatnih ulaganja, ali koordinacione zadatke može vršiti i EGTC. Racionalno je isto tako obavljati plasman proizvoda kroz nekakav integrisani sistem (primer aradi preko prodajne zadruge ili klastera), čemu bi prekogranični institucionalni okvir obezbedio EGTC.

Predložene intervencije se organski nadograđuju, formirajući često uzajamni sistem uzajamne povezanosti.

Budućnost poljoprivrede regiona u osnovi zavisi od obezbeđivanja uslova za zalivanje. Treba se na vreme pripremiti na prognozirani nedostatak vode, za očekivati je da će biti potrebe za transportom vode, i za tu svrhu je potrebna energija svrsishodno proizvoditi u lokalima. Osim integracije vodoprivrede (što adekvatnim čini postojanje zajedničkih vodnih resursa, odnosno upućenost jednih na druge) za dalji razvoj agrara se usled toga kao važan uslov pojavljuje i obezbeđivanje energetske pozadine.

Poljoprivreda se istovremeno vremeno pojavljuje kao grana za proizvodnju sirovine sa aspekta realizacije regionalne energetske strategije, pošto se iz nastalog organskog otpada može dobiti – energija. U interesu toga da otpad koji

nastaje na teritoriji EGTC-a, u raznim regijama postaje efikasan izvor energije, biće potrebna sveobuhvatna analiza i ispitivanje resursa, te teritorijalne pojave energetske potrebe, a zatim će biti potrebno integrisati proizvodnju. EGTC stoga, kao teritorijalni integrator može imati odlučujuću ulogu ne samo u povezivanju resursa i potreba koje se javljaju na lokalnom nivou, već i u formiranju integracije koja će rezultirati teritorijalnom ekonomičnošću višeg stepena. Više institucionalnih preduslova za to smo ugradili u ITI: zadatak energetske agencije je procena energetske potrebe EGTC-a kao i tehnička i finansijska priprema pojedinih lokalnih projekata, pronalaženje i obezbeđivanje potrebnih finansijskih resursa za realizaciju i (po potrebi ili zahtevu) menadžiranje investicionih projekata. U obezbeđivanju neophodne stručne pozadine može da pomogne obrazovni sistem koji pomaže i pospešuje korišćenje obnovljivih energetske resursa, a u interesu podrške pojavi i jačanju preduzetništava zainteresovanih u ovoj tematici može se formirati inkubacioni centar. Ovde je važno istaći da EGTC na ovom planu treba da forsira tesnu saradnju sa već postojećim radionicama u velikim gradovima regije.

Energetska agencija će, po očekivanjima efikasno učestvovati na teritoriji čitave regije u realizaciji postavljenih dotičnih ciljeva Strategije EU 2020 na nacionalnom nivou, podigavši u značajnoj meri nivo korišćenja obnovljivih izvora energije kao i energetske efikasnosti. Agencija je sposobna pripremiti pojedinačne projekte, menadžirati ih po potrebi, ali pošto veoma dobro poznaje energetske tržište cele regije znaće da reaguje i na mogućnosti integracija. U interesu toga da dođe do promena na planu snabdevanja energijom što je postavljeni cilj, treba edukovati/osposobiti i stručnjake koji su upoznati sa novim tehnologijama, pa ih i koriste. Od razvojnih projekata ne očekujemo sama uspešnost prestrojavanja, već i to, da region postaje primerna oblast korišćenja obnovljivih energetske izvora što će doneti sa sobom i povećanje broja preduzetništava koja se kreću po ovom terenu, odnosno oblasti. Naučnu bazu i pozadinu za to mogu obezbediti univerziteti u susjednim velikim gradovima. Planirani inkubacijski centar će istovremeno moći obezbediti lokaciju kao i savetodavne usluge potrebne za pokretanje početnih preduzetništava, kao što će moći ojačati klasterizaciju kao teren za podelu znanja.

Klimatske promene neće zahtevati samo harmonizaciju vodoprivrede, već i reformu ratarske biljne proizvodnje, biće potrebno uvođenje u proizvodnju sorti koje podnose sušu. U tom interesu smo predložili formiranje centra za agrarne inovacije, integraciju lokalnih proizvođača kao i proširenje njihovog znanja. Zahvaljujući gore navedenim merama verujemo da će se povećati proseki prinosa po hektaru, poboljšaću se uslovi plasmata i da će u širokom krugu biti poznati procesi koji ublažavaju posledice klimatskih promena. Integracija plasmata proizvoda će jačati konkurentnost agrarnog sektora, poboljšati pokazatelje zapošljavanja, i pomoći će u formiranju/izgradnji zajedničkog EGTC brenda. Skladištenje, plasman, i preradu prehrambenih proizvoda sa teritorije EGTC-a koordinirati sama grupacija, pomažući lokalnim proizvođačima da im proizvodi budu na visokom nivou, da zadovolje pravne propise spomenute tri države i Evropske Unije, i da dospevaju na stolove stanovnika okolnih velikih gradova.

Opisani ITI istovremeno cilja obezbeđivanje znanja, snabdevanja vodom (za zalivanje), potrebnu energiju i one institucije koje su sposobne pružati potrebnu stručnu pomoć za razvojne projekte. Ekonomično funkcionisanje institucija će uveliko pomoći povećana potreba i zahtevi, koji će se pojaviti s jedne strane povodom akcija za promenu pogleda i stavova, a s druge strane nakon obavljanja predloženih obrazovnih, edukacijskih procesa, kao i zahvaljujući razmeni informacija kao posledice integracije preduzetnika i lokalnih proizvođača. Funkcionisanje institucija će samo po sebi imati povoljan uticaj na povećanje broja energetske i agrarnih preduzetništava, što će spektakularno jačati potencijal regi u ovim oblastima. Na taj način se može postići onaj dugoročni cilj da se istovremeno jača energetska nezavisnost i autarkija prehrambenim proizvodima u regionu EGTC-a, kao da regiju pretvorimo u oblast koja je uzor energetske i agrarne inovacije, koje inovacije jačaju jedna drugu.

UKLAPANJE

Agro-Climate II se na brojnim tačkama uklapa kako u lokalne razvojne ideje, tako i u razvojne ciljeve Evropske Unije.

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR- PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	NOCILAC PROJEKTA
Integrisana, prekogranična agrarno-inovacijska i energetska intervencija (Agro-climate IB)	2.4.1.1 Formiranje integrisanog vodoprivrednog sistema	IP 6b: zadovoljavanje značajnih investicionih potreba grane vodoprivrede radi udovoljavanja zahtevima ekoloških tekovina Evropske Unije, kao i zadovoljavanja daljih zahteva zemlje IP 6f: stimulacija inovativnih tehnologija u oblasti tretmana otpada, vodoprivrede, zaštite tla, a u službi unapređenja zaštite okoline i energetske efikasnosti ili smanjenja	PA 4 Uspostavljanje i sačuvanje kvaliteta voda PA 5 Tretman ekoloških rizika PA 6 Očuvanje biodiverziteta, krajolika kao i kvaliteta vazduha i zemlje		Projekat poboljšanja kvaliteta pijaće vode za grad Makov i okolnu oblast	Udruženje za poboljšanje kvaliteta pijaće vode Makov i okolina (Makó és Térsége Ivóvízminőség-javító Társulás: Makó, Ferencszállás, Kláralfalva, Kiszombor, Maroslele, Királyhegyes, Földeák, Óföldeák, Apátfalva, Magyarcsanád, Nagylak, Csanádpalota, Ambrózfalva, Nagyér, Csanádalberti,

		zagađenosti vazduha				Pitvaros, Kövegy)
					Proširenje i modernizacija uređaja za prečišćavanje otpadnih voda u Makovu	Udruženje za izgradnju kanalizacije Makov i okolina (Makó és Térsége Szennyvízcsator- názási Társulás)
					Program poboljšanja kvaliteta pijaće vode Morahalom i okolina (Mórahalom és Térsége Ivóvízminőség- javító Program)	Mórahalom és Térsége Ivóvíz- minőségjavító Önkormányzati Társulás (Mórahalom, Ásotthalom, Bordány, Domaszék, Forráskút, Pusztamérges, Ruzsa, Öttömös, Üllés, Zákányszék)

					Izrada održive vodoprivredne infrastrukture u mađarsko-rumunskoj pograničnoj regiji	Mórahalom, Jimbolia
					Rešavanje odvođenja površinskih voda	Novi Kneževac (Törökkanizsa)
					Unapređenje mreže za odvođenje površinskih voda	Nova Crnja (Magyarcsérnye)
					Izgradnja trafo stanica radi olakšavanja rada pumpi	Novi Kneževac (Törökkanizsa)
					Proširenje vodovodne mreže prema Subotici	Kelebia
					Rekonstrukcija kanala Begej	Vodoprivredna Direkcija za Banat
	2.4.1.2	IP	6b:	PA 4	Uspostavljanje i	Izgradnja uređaja u Sânpetru Mare

	Formiranje zajedničkog vodoštedljivog zalivnog sistema	zadovoljavanje značajnih investicionih potreba grane vodoprivrede shodno zahtevima ekoloških tekovina Evropske Unije te radi zadovoljavanja daljih zahteva zemlje članice IP 6f: stimuliranje inovativnih tehnologija u oblastima grana tretmana otpada, vodoprivrede i zaštite tla, unapređenja zaštite okoline i energetske efikasnosti ili smanjivanja zagađenosti vazduha	očuvanje kvaliteta voda PA 5 Tretman ekoloških rizika PA 6 Očuvanje biodiverziteta, krajolika kao i kvaliteta vazduha i zemlje		službi navodnjavanja u Egerešu (Egeres)	
					Obnova i razvoj lokalnih zalivnih	Periam

					sistema/uređaja	
					Izgradnja akumulacije za atmosferske vode	Kelebia
	2.4.1.3 Formiranje Agrarno- inovacijskog centra	IP 1a: jačanje kapaciteta za unapređivanje izvanrednosti istraživačke i inovacijske infrastrukture (K+I), naročito podrška kompetencijskih centara za kojih je i Evropa zainteresovana IP 1b: pomoć preduzećima i njihovim K+I investicijama, razvoj kontakata i veza, između preduzeća, K+F centara odnosno visokog škولstva, naročito u	PA 5 Tretman ekoloških rizika PA 7 Izgradnja društva baziranog na znanju pomoću istraživanja, obrazovanja i informativnih tehnologija PA 8 Podrška razvoju konkurentnosti preduzeća, uključujući i razvoj regionalne saradnje preduzeća (klastera)	2. postavljeni cilj: 3 % GDP-ja EU treba uložiti u K+F		

		<p>oblastima razvoja i unapređenja proizvoda i usluga, transfera tehnologija, socijalnih inovacija, ekoloških inovacija, primene u javnim službama, oživljavanje potražnje, umrežavanje, preko klastera i otvorene inovacije sa inteligentnom specijalizacijom, podrška tehnoloških i primenjenih istraživanja, eksperimentalnih programa, mera ranog overavanja proizvoda, proizvodnih kapaciteta i prvih</p>				
--	--	--	--	--	--	--

		<p>proizvoda na planu osnovnih tehnologija, širenje naročito ključnih tehnologija kao i tehnologija s opštim ciljem</p> <p>IP 5a: podrška investicija usmerenih na prilagođavanje klimatskim promenama, podzumevajući ekosistemske prilaze</p> <p>IP 6f: stimulisanje primene inovativnih tehnologija u službi unapređenja zaštite okoline i poboljšanja energetske efikasnosti, te smanjenja zagađenja vazduha u grani prerađivanja i</p>				
--	--	--	--	--	--	--

		tretmana otpada, vodoprivredi i zaštiti tla				
	2.4.1.4 Formiranje klastera proizvoda BTC-a	<p>IP 3c: pomoć pri formiranju i proširenju kapaciteta za razvoj proizvoda i usluga</p> <p>IP 3d: podrška kapacitetima MSP za zas učestvovanje i rast na regionalnom, nacionalnom i međunarodnim tržištima, kao i u inventivnim procesima</p> <p>IP 8b: podrška lokalnim razvojnim inicijativama i susednim uslužnim strukturama radi stvaranja novih radnih mesta</p>	PA 8 Podrška konkurentnosti preduzeća, uključujući i razvoj regionalne saradnje preduzeća (klastera)	Postavljeni cilj: podizanje nivoa zaposlenosti na 75 %	Pomoć pri povećanju obima plasmana na tržište salašarskih proizvoda u mikroregiji Morahaloma	Bordány, Mórahalom, Zákányszék, Öttömös, Ruzsa, Üllés, Forráskút, Üllés, Pusztamérges, Zsombó, Szatymaz

					Formiranje proizvođačkih i prodajnih zadruga, te mašinskih krugovar	Senta
					Rešavanje plasmana na nivou oblasti	Žitište
					Otvaranje modernih poslovnih prostora za male i velike povrtare po povoljnim uslovima, na najvećem tržištu (pijaci) Srbije	Kanjiža
					Formiranje centra za otkup povrtarskih proizvoda	Periam
					Izgradnja polupokrivene pijace (tržnice)	Kelebia

					Obnova, proširenje i pokrivanje gradske zelene pijace	Jimbolia
					Izgradnja poljoprivrednih prerađivačkih pogona i skladišnih kapaciteta	Žitište
					Prerada poljoprivrednih proizvoda	Čoka
					Proizvodnja semenske robe, saradnja sa udruženjima gazdi	Nova Crnja
					Razvoj proizvodnje i prerade voća	Senta
	2.4.1.5 Program obuke gazdi	IP 3c: podupiranje stvaranja i proširenja naprednih kapaciteta za razvoj proizvoda i usluga IP 3d: podupiranje kapaciteta MSP-ova	PA 7 Stvaranje društva na bazi znanja pomoću istraživanja, obrazovanja i informacijskih tehnologija	4. Postavljeni cilj: Treba smanjiti broj onih koji ne nastavljaju školovanje na nivo ispod 10 %, i treba	Informatički razvoj salašarskih povereništava	Forráskút

KÜLGAZDASÁGI ÉS
KÜLÜGYMINISZTERIUM

A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószámú projektjének
támogatásával valósult meg.

Európai Unió
Kohéziós Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

SZÉCHENYI 2020

		za rast na regionalnom, nacionalnom međunarodnim tržištima, te učešće u inovacijskim procesima IP 10: ulaganje u obrazovanje, osposobljavanje i stručno osposobljavanje s ciljem sticanja veština te doživotno učenje razvijanjem infrastrukture za obrazovanje i osposobljavanje	PA 9 Ulaganje u ljudske resurse i veštine	postići da 40 % pripadnika mlađe generacije raspolaže visokoškolskom diplomom.		
					„Ekspress Depo znanja” – doživotno učenje i razvoj biblioteke	Ruzsa (Ruža)
	2.4.1.6 Osnivanje	IP 4a: podrška proizvodnje i	PA 2 Stimulacija primene održive	Postavljeni cilj: povećanje odnosa		

KÜLGAZDASÁGI ÉS
KÜLÜGYMINISZTERIUM

A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószámú projektjének
támogatásával valósult meg.

	<p>regionalne energetske agencije</p>	<p>prometa energije dobijene iz obnovljivih izvora energije IP 4c: podrška energetske efikasnosti pametnog upravljanja energijom i korišćenje obnovljive energije u javnoj infrastrukturi, uključujući javne zgrade, kao i stambeni sektor IP 4e: podrška strategijama za niske nivoe emisija CO2 na svim vrstama teritorija, naročito za urbana područja, uključujući podršku održive multimodalne</p>	<p>energije iz izvora konkurentnosti preduzeća, uključujući i razvoj regionalne saradnje preduzeća (klastera)</p> <p>PA 8 Podrška razvoju energetske efikasnosti preduzeća, uključujući i razvoj regionalne saradnje preduzeća (klastera)</p>	<p>korišćenja obnovljivih energetske izvora na 20 %; poboljšanje energetske efikasnosti za 20 %</p>		
--	---------------------------------------	---	--	---	--	--

		urbane mobilnosti i adaptacijskih mera za ublažavanje promena				
	2.4.1.7 Energetska inovacija i obrazovanje/ stručno osposobljavanje	<p>IP 4a: podrška proizvodnje i distribucije energije iz obnovljivih izvora</p> <p>IP 4c: podrška energetske efikasnosti, pametnog upravljanja energijom i korišćenje obnovljive energije u javnoj infrastrukturi, uključujući javne zgrade kao i u stambenom sektoru</p> <p>IP 4e: podrška strategija za niske nivoe emisija CO2 na svim vrstama teritorija, naročito za</p>	<p>PA 2 Stimulacija primene održive energije</p> <p>PA 7 Stvaranje društva na bazi znanja pomoću istraživanja, obrazovanja i informacijskih tehnologija</p> <p>PA 9 Ulaganje u ljudske resurse i veštine</p>	postavljeni cilj: povećanje omjera – odnosa korišćenja obnovljivih izvora energije na 20 %; poboljšanje energetske efikasnosti za 20 %	Izgradnja polja sunčevih kolektora	Kelebia

		urbana područja, uključujući podršku održive multimodalne urbane mobilnosti i adaptacijskih mera za ublažavanje promena				
					GEOCOM CONCERTO Projekat-uzor, projekat Geothermal Communities Mórahalmom	Mórahalom
					Osnivanje pogona za kompostiranje	Kelebia
					Osnivanje pogona za drobljenje drva i proizvodnju peleta	Kelebia
					Sadnja energetske šume	Kelebia, Pitvaros

					Program za korišćenje termalne vode	Kelebia
					Formiranje alternativnog dela grada na bazi obnovljive energije	Kistelek
					Snabdevanje obnovljivom energijom industrijskog parka Kištelek i okolina	Kistelek
					Grejanje plaže i sportske hale termalnom vodom	Senta (Zenta)
					Obnovljiva energija i termalna voda za grad	Tompa
					Formiranje energetskog parka	Periam
					Formiranje parka sa sunčevim kolektorima (5 ha)	Variaş

					Formiranje parka sunčevih kolektora	Čarpiniš, Giera
					Osnivanje energana na sunčevu energiju	Čoka
					Osnivanje energane na biomasu	Senta
					Izgradnja energane na vetar	Livezile
					Iskorišćavanje energije vetra	Nova Crnja
					Park energane na vetar na periferiji grada Makova	Makó
					Energetska modernizacija daljinskog grejanja u gradu Makovu	Makó

					Energetsko osavremenjivanje javnih ustanova	Bordány, Forráskút, Kelebia, Kiskunhalas, Kistelek, Kunbaja, Madaras, Pitvaros, Rösze, Tompa
					Modernizacija javne rasvete	Bordány, Madaras, Makó, Ruzsa
	2.4.1.8 Preduzetnički energetski inkubatorski centar	IP 1b: podrška investicijama preduzeća u oblasti I+I, razvoj odnosa preduzeća, centara za I+R i visokog obrazovanja, naročito putem razvoja proizvoda i usluga, transfera tehnologija, društvenih inovacija, ekoloških inovacija,	PA 2 Stimulacija primene održive energije PA 7 Stvaranje društva na bazi znanja pomoću istraživanja, obrazovanja i informacijskih tehnologija PA 8 Podrška razvoju konkurentnosti preduzeća,	3. postavljeni cilj: Treba da se ispune ciljevi „20/20/20” u vezi promene klime i energetike, (podrazumevajući pod odgovarajućim uslovima smanjivanje emisije za 30 %)		

		<p>aplikacija za javne službe, podsticanje potražnje, umrežavanja, klastera i otvorenih inovacija mudre specijalizacije, tehnoloških i primenjenih istraživanja, probnih linija, mera za ranu registraciju proizvoda, razvoja proizvodnih kapaciteta osnovnih tehnologija i prve serije, a naročito transfera ključnih tehnologija i širenje tehnologija opšte namene</p> <p>IP 4b: podrška energetske efikasnosti i korišćenja obnovljive</p>	<p>uključujući i razvoj regionalne saradnje preduzeća (klastera)</p> <p>PA 9 Ulaganje u ljudske resurse i veštine</p>			
--	--	---	---	--	--	--

		<p>energije u preduzećima</p> <p>IP 6g: podrška industrijske tranzicije u pravcu privrede koja efikasno koristi resurse, podrškom zelenog rasta, ekološke inovacije i upravljanja efekata na okolinu u javnom i privatnom sektoru</p>				
--	--	--	--	--	--	--

1.4.2 Balkanska Vrata (Kapija) IB (Integrirana teritorijalna investicija)

Kao što smo već više ukazivali na to, poziciju energiju EGTC-a povećava činjenica što se – sa aspekta proširivanja Evropske Unije - nalazi na najzanimljivijem mestu, gde će se realizovati sledeća etapa, odnosno korak proširenja. Sudbina EGTC-a i naselja-članica u budućnosti će u osnovi zavisiti od toga, kako će, u kojoj meri znati iskoristiti ovu datost. Prilikom osnivanja grupacije inicijatori su već unapred računali sa tim, da će se i opštine sa srpske strane koje dotiče trameđa moći da se priključe ovoj saradnji kao punopravni članovi. To, međutim, pravna regulativa u Srbiji trenutno još ne omogućava.

EGTC će svoju ulogu, ili kapije znati ispuniti ako doprinese unijskoj integraciji vojvođanskih opština i ako zna obezbediti uslove za to da proizvodi, robe i ljudi nađu jedne druge.

Cilj integralne intervencije „program kapije” je da podjednako jača svoju funkciju u prostotu, ali i sopstvenu unutrašnju koheziju.

Jasno je, da ulogu Balkanske kapije mreža velikih gradova moći pre ispuniti, nego mali gradovi EGTC-a. Sudbina potonjih istovremeno uglavnom od toga zavisi, kako će se priključiti na ove procese. Ukoliko to budu činili potrebno pripremljeni, na strateški osnovan način, onda neće biti samo učesnici u voj ulozi balkanske kapije, već će i formirati tu ulogu. Jedan od sredstava za to je i stvaranje takve investicione zone (oblasti) koja se može formirati u regionu omećenom naseljima Nagyszentmiklós (Sânnicolau Mare), Makó, Rösztke, Mórahalom, Kelebia i Tompa, odnosno Magyarkanizsa (Kanjiža) i Törökkanizsa (Novi Kneževac) uz uključenje Subotice.

Kod formiranja oblasti kao osnova može da se koristi IPA Prekogrančni Program Saradnje između Mađarske i Srbije, odnosno projekat realizovan pod nazivom „Gate to Europe. Elaboration of studies of a potential cross-border industrial park”. Na osnovu studija o ostvarivanju koja su nastala zahvajujući upravo ovom projektu može se utvrditi da srpski i mađarski okvirni pravni propisi omogućavaju stvaranje industrijskih parkova koji sarađuju, iako su različito pravno regulisani, samostalno deluju, ali izradom zajedničkih strategija znaju usaglašeno funkcionisati. Industrijski parkovi planirani u Tompi i Subotici imati važan zadatak na planu raspodele tamo nastalih usluga, odnosno njihovo zajedničko usaglašeno funkcionisanje. Odgovarajućom koordinacijom se može izbeći dupliranje i izgradnja paralelnih kapaciteta.

Pojedine industrijske zone i parkovi nude samo skromne dopunske usluge (napr. savetodavna aktivnost u vezi podrške i aplikacija na tenderima/konkursima, logističke usluge, nalaženje naručilaca/partnera) od toga je izuzetak prvenstveno Industrijski Park u Makovu, Park agrarne industrije oblasti Peščani greben (Homokhát Térségi Agrár-Ipari Park) i Subotica. Makov, Sânnicolau Mare, te oblast Tompe i Kelebie koji se nalaze blizu Subotice, a ona je nadomak EGTC-a su izuzetno važni zbog svog velikog preduzetničkog potencijala, raspolazu značajnim eksportnim kapacitetima, i mogu postići značajne rezultate na planu zapošljavanja.

Deo projekata koji se mogu integrisati u ITB infrastrukturnog je karaktera, dok je drugi deo fokusiran na razvoj preduzetništva i posredovanja investitora.

U oblasti trameđe može se stvoriti takav prekogrančni, preduzetničko-logistički region, koji bi – koristeći razlike u regulativi i lokaciji na sve tri strane granice, kao što su srpsko-ruski bescarinski sporazum, ili prednosti usled članstva u Evropskoj Uniji u slučaju Mađarske i Rumunije – mogli doneti konkurentne prednosti preduzećima koji žele investirati na tom prostoru. Kao rezultat projekata doći će do formiranja menadžmentske organizacije koja će imati prekogrančna ovlašćenja, i koja će upravljati razvojem industrijskih parkova i logističkih centara, te garantovati realizaciju planova izrađen tokom pregovora/dogovora.

1.4.2.1 Razvojni program infrastrukture industrijskih parkova

Jedan od ciljeva ITB-a je u vezi već postojećih, te planiranih industrijskih oblasti da sa na sve tri strane granice realizuju neophodni, odnosno potrebni infrastrukturni razvojni projekti. Posebnu pažnju zaslužuju oni razvojni programi koji se realizuju u neposrednoj blizini granice (napr. Kelebia-Tompa-Subotica, Nagylak-Nădlac, Rösztke-Horgoš (Horgoš), Nagyszentmiklós (Sânnicolau Mare)), pomažući na taj način u izgradnji prekogrančnih usluga kao i konkretno otvaranje granica.

*A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószámú projektjének
támogatásával valósult meg.*

Sveobuhvatni célj: jačanje uloge kapije i povećanje konkurentnosti BTC EGTC-a

Specifičan cilj: poboljšanje i unapređenje infrastrukturnih uslova industrijskih i logističkih parkova i zona

Projekat sadrži:

- a) pripremu i realizaciju infrastrukturnih projekata za planirane ili već aktivne industrijske parkove i logističke centre u regionu EGTC-a oko tromeđe;
- b) pripremu razvoja i unapređenja mreže priključnih puteva.

Kao rezultat projekta poboljšaće se uslovi za prihvatanje investitora/ulagača u industrijskim oblastima u pograničnoj oblasti EGTC-a, raste broj doseljenih preduzetništava i poboljšava se nivo zaposlenosti.

1.4.2.2 Formiranje centra za unapređenje preduzetništva BTC-a

Privredni faktori (učesnici) sa tri strane granice, prvenstveno MSP-a manje su upoznati sa mogućnostima ulaganja iz inostranstva. Karakteristično je, kako se ne žele preseliti, ili osnivati novi pogon s one strane granice, već traže dobavljače/narudžbe, žele izgraditi prekogranične veze između preduzeća. „Lokalni” preduzetnici su zainteresovani za stvaranje klastera, formiranje dobavljačkih mreža, dok u pravcu transnacionalnih preduzeća menadžment oblasti može postati uspešan stimuliranjem ulaganja, preporučivanjem regiona, uslugama zajedničke marketinške aktivnosti.

Sveobuhvatni cilj: jačanje uloge kapije BTC EGTC-a

Specifičan cilj: unapređenje preduzetništva na osnovu logističkih usluga

Sadržaj projekta:

- a) formiranje, unapređenje onjekata pogodnih za pružanje usluga;
- b) osnivanje zajedničkog logističkog upravljačkog sistema (IT-razvoj: zajednički webportal sa adresarom firmi, itd.);
- c) stvaranje zajedničke strukture za ponudu mogućnosti investiranja, zajednički marketing i PR-plan;
- d) formiranje i razvijanje usluga za podršku MSP-a radi dospevanja na tržišta;
- e) preduzetnička inkubacija, formiranje usluga za pronalaženje dobavljača i partnera;
- f) organizovanje sajмова i seminara za investitore.

S ovim projektom će se olakšati pristup privrednih faktora/učesnika na tržišta, a može se iskoristiti i blizina balkanskih, jugoistočnih i istočno-evropskih tržišta. Bitno je, da potencijalni ulagači, dobavljači, proizvođači i donosioci odluka budu na vreme i kontinuirano obavešteni o inicijativi.

1.4.2.3 Stvaranje uslova za poslove administriranja na „jednom prozoru“

Brojne su prepreke koje otežavaju realizaciju namere doseljavanja preduzetnika u susjednim zemljama: Po pravilu im nije poznat pravni poredak, poreski sistem druge zemlje, kultura rada tamošnjeg stanovništva, te im uglavnom nedostaju i potrebne jezičke kompetencije.

EGTC može da pruža ozbiljnu pomoć u prekograničnoj preduzetničkoj saradnji kao i olakšanje preseljenja na drugu stranu, ukoliko je u stanju obezbediti odgovarajuće i potrebne informacijske i administracijske površine za ove namene.

Sveobuhvatni ciljevi: Izgradnja EGTC-prostora, kompleksno prikazivanje oblasti

Specifični ciljevi: uspostavljanje kontakata i izgradnja odnosa među organizacijama na različitim stranama granice, olakšavanje prekograničnih administrativnih/administracijskih poslova

*A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószámú projektjének
támogatásával valósult meg.*

Sadržaj projekta:

- a) razvoj i unapređenje portala;
- b) komparativna analiza odnosne pravne regulative tri navedene zemlje i Evropske Unije;
- c) izrada opisa funkcije portala;
- d) pribavljanje i digitalizacija dokumenta potrebnih za pripremu površine za rukovanje/upravljanje dokumentima;
- e) izrada plana sistema, planiranje skinova;
- f) unapređenje sadržaja.

U okviru projekta se realizuje razvoj/razvijanje portala za pomoć u radu malih i srednjih preduzeća/preduzetnika. Portal, s jedne strane pruža informacije o pravnim propisima s one strane (granice), potrebnim formularima za pokretanje preduzetništva koji će se moći skinuti i ispuniti, o uslovima oporezivanja, mogućnostima ulaganja/investiranja, raspisima u vezi javnih nabavki, snabdevačkim mogućnostima, partnerskim inicijativama.

S druge strane - radi pomoći pri administrativnim poslovima po principu „jedan šalter” - preko portala će se moći skinuti svaki dokumenat koji može trebati preduzetniku. Srednjoročni je cilj da se poslovi elektronskim potpisom i preko portala mogu obaviti, osetljivo olakšavajući na taj način proces pokretanja preduzetništva.

Na portalu se sa dnevnom ažurnošću mogu objavljivati ekonomske informacije i vesti zemaljskog i regionalnog značaja i karaktera, tako da osim funkcije administriranja ovo unapređenje može doprineti i proširivanju znanja preduzetnika, povećavanju njihovog interesovanja za prekograničnu saradnju, za identifikaciju EGTC-a kao zajedničke oblasti.

1.4.2.4 Evropa-akademija

EGTC je zbog svog teritorijalnog položaja, te svojih članica sličnih dimenzija izuzetno pogodan za transfer/predaju iskustava stečenih pri pristupanju Evropskoj Uniji učesnicima iz susednih srbijanskih samouprava. Predaja znanja i iskustava će istovremeno ne samo poboljšati spremnost/pripremljenost vojvođanskih preduzetnika pre predstojećeg pristupanja već će i ubrzati taj proces, jačajući time unutrašnju koheziju grupacije.

Prenos ili predaja znanja je pogodan način da se spreče one greške kod novopristupanih, koje su samouprave već pristupljenih država činile. Uz to stalna i kontinuirana razmena iskustava omogućuje preuzimanje najbolje prakse, najpogodnijih praktičnih rešenja.

Deo je uloge kapije EGTC-a jeste i to, da bude jedna vrsta predsooblja kroz integraciju za učesnike iz Srbije koji pristupaju, stoga kao deo ITB-a smatramo potrebnim pokretanje jedne akademije (edukacijske serije) kao vid pomoći u pripremanju preduzetnika iz susedne Srbije.

Sveobuhvatni cilj: jačanje uloge kapije BTC EGTC-a

Specifičan cilj: priprema MSP-a iz Srbije za pristupanje Evropskoj Uniji

Sadržaj projekta:

- a) izrada tematike edukacije, objava/oglašavanje edukacije;
- b) formiranje baze podataka srbijanskih MSP-a, izrada i razvijanje preduzetničkog portala;
- c) realizacija edukacije srbijanskih MSP-a;
- d) formiranja i profunkcionisanje savetodavne službe u investicijskom centru, objavljivanje informativnih izdanja u cilju obaveštavanja.

Kao rezultat projekta poboljšaće se informisanost preduzetništava u srbijanskim naseljima-članicama EGTC-a u vezi pravnih propisa, principa funkcionisanja unutrašnjeg tržišta, mogućih vidova podrške u Evropskoj Uniji. Osim toga preduzetnici iz zemlje koja je pred pristupanjem stvaraju partnerske odnose sa mađarskim i rumunskim firmama, mogu učestvovati u formiranju investicione zone i pripremljeno/spremno čekati na pristupanje Srbije Evropskoj Uniji.

*A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószerű projektjének
támogatásával valósult meg.*

Na taj će način EGTC efikasno doprineti svrstavanju i priključenju srbijanskih samouprava-članica, s tim da će postati jedna vrsta teritorije koja može postati uzor sa aspekta procesa priključenja.

OBRAZLOŽENOST INTEGRISANOG PRILAZA

Ulogu Balkanskih vrata EGTC može (delimično) ispuniti, ukoliko je sposoban integrisati postojeće industrijske i logističke kapacitete, i ako ih zna na kompleksan način, tokom srbijanskog procesa priključenja ponuditi. Uslov toga je da uslužna infrastruktura bude odgovarajuća i ujednačenog nivoa, ove usluge budu dostupne na jednostavan način, podrazumevajući i administriranje kroz „jedan šalter”, ako i da srbijanski partneri koji čekaju na priključenje budu spremni, pripremljeni u trenutku pristupanja Evropskoj Uniji.

Planirani centar za investicije će biti motorna snaga kako teritorijalnog marketinga tako i razvoju preduzetništva, te će istovremeno pomoći u procesu pristupanja i priključenja srbijanskim MSP-a. Predloženi infrastrukturni razvojni projekti će stvoriti onu logističku ponudu, odnosno pozadinu koja može investitore privući u regiju.

PRILAGOĐAVANJE /UKLOPLJAVANJE

Dvojno prilagođavanje, odnosno uklopljavanje integralne intervencije Balkanskih vrata saželi smo u sledećoj tabeli.

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	NOSILAC PROJEKTA
Balkanska vrata II	2.4.2.1 Razvojni program infrastrukture industrijskih parkova	IP 7c: razvoj ekoloških saobraćajnih sistema sa niskom emisijom buke i ugljendioksida, uključujući saobraćaj na unutrašnjim plovnim putevima i na moru, luke, multimodalne veze i aerodromsku infrastrukturu radi unapređenja održive regionalne i lokalne mobilnosti	PA 1/b Razvoj mobilnosti i intermodalnosti – željeznički i vazdušni saobraćaj PA 8 Podrška razvoju konkurentnosti preduzeća, uključujući i razvoj regionalne saradnje preduzeća (klastera)	1. postavljeni cilj: Barem 75 % ljudi od 20–64 godina mora imati radno mesto	Industrijski park Gate to Europe	Kelebia, Subotica
					Formiranje intermodalnog logističkog centra	Kelebia
					Triplex Industrijski park	Beba Veche, Kübekháza, Rabe
					Razvoj agrarno-	Mórahalom

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	NOSILAC PROJEKTA
					industrijskog parka Regije Peščani greben (Homokhát)	
					Formiranje logističkog centra na teritoriji nekadašnje kudeljare	Nagylak
					Razvoj infrastrukture industrijskog parka Kištelek i regija (Kistelek és Térsége)	Kistelek
					Razvoj industrijske zone	Novi Kneževac
					Razvoj industrijske zone	Kanjiža

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	NOSILAC PROJEKTA
					Formiranje slobodne carinske zone u jednom delu industrijskog parka	Senta
	2.4.2.2 Osnivanje centra za razvoj preduzetništva BTC-a	IP 3a: jačanje preduzetništva, naročito olakšavajući ekonomsku eksploataciju novih ideja, pospešivanje osnivanja novih firmi uključujući i putem poslovnih inkubatora IP 3d: podrška kapacitetima MSP za rast na regionalnim, nacionalnim i međunarodnim tržištima, kao i u inventivnim	PA 8 Podrška razvoju konkurentnosti preduzeća, uključujući i razvoj regionalne saradnje preduzeća (klastera)	1. postavljeni cilj: Barem 75 % stanovništva od 20–64 godina života treba da ima radno mesto		

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	NOSILAC PROJEKTA
		<p>procesima</p> <p>IP 8a: osnivanje biznis inkubatora, podrška investicijama za samozapošljavanje, osnivanje mikropreduzeća i preduzeća</p>				
	2.4.2.3 Stvaranje uslova za administriranje po principu „jedan šalter”	<p>IP 2c: jačanje aplikacija IKT tehnologija za e-upravu, e-učenje, e-uključenosti i e-zdravstvo</p> <p>IP 8a: osnivanje biznis inkubatora podrška investicijama za samozapošljavanje, osnivanje mikropreduzeća i</p>	<p>PA 7 Stvaranje društva na bazi znanja pomoću istraživanja, obrazovanja i informacionih tehnologija</p> <p>PA 10 Širenje sistema institucija i jačanje institucionalne saradnje</p>	1. postavljeni cilj: Barem 75 % stanovnika između 20–64 godina života treba da ima radno mesto		

KÜLGAZDASÁGI ÉS
KÜLÜGYMINISZTERIUM

A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószámú projektjének
támogatásával valósult meg.

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	NOSILAC PROJEKTA
		preduzeća				
	2.4.2.4 Akademija Evropa	IP 3d: podrška kapacitetima MSP za rast na regionalnim, nacionalnim i međunarodnim tržištima, kao i u inventivnim (inovacijskim) procesima IP 11: jačanje kapaciteta institucija i efikasne uprave kroz saradnju pravnih i administrativnih ustanova, kao i građana i ustanova	PA 7 Stvaranje društva na bazi znanja pomoću istraživanja, obrazovanja i informacionih tehnologija PA 9 Ulaganje u ljudske resurse i veštine PA 10 Širenje sistema institucija i jačanje institucionalne saradnje			

1.5 INTERVENCIJE KOJE JAČAJU DRUŠTVENU KOHEZIJU

1.5.1 Integrisana, prekogranična kulturalna inovacijska intervencija (Bartok II) (Integrisana teritorijalna investicija)

Značajna razlika između EGTC-a i ranijih formi saradnje se satoji u tome, što EGTC raspolaže statusom pravnog lica, formiranjem se osnivači trajno zauzimaju/zalažu za stvar kooperacije. Glavni preduslov dugoročne saradnje je, međutim da se članovi identifikuju sa institucijom, njenim ciljevima, da u njoj nađu svoju računicu (u pozitivnim smislu), i da je osećaju svojom.

Banat-Triplex Confinium EGTC međutim, kao pojava u prostoru – ne postoji. Ne mogu se ni takvi sadržaji uklopiti u to, kao što su Nizija, Banat, ili Vojvodina.

Gore izneto je, kao što vidimo od kardinalnog značaja, da bi EGTC mogao sebe definisati u različitim definicijama u vezi sa prostorom, koje se definicije međusobno takmiče.

Treći prioritet, stoga nije dopuna, već osnova druga dva, isto tako važan kao što su razvoj poljoprivrede i napor za postizanje energetske nezavisnosti. Trajan opstanak EGTC-a zavisi isto toliko od uspešnih razvojnih projekata, stvorenih radnih mesta, obezbeđivanja uslova za život, kao od stvaranja zajedničkog identiteta i osećaja zajedničkog i uzajamnog pripadanja. Za uspešne projekte nije obavezno stvaranje EGTC-a, odnosno neke vrste „zajedničke firme”. Stvaranje EGTC je isplativo i racionalno zbog zajedničke budućnosti.

Prepoznavanje ove zajedničke budućnosti umnogome zavisi od priznavanja zajedničke prošlosti na osnovu uzajamnog poštovanja, i od redefinisavanja nastanjenog prostora od strane učesnika.

Slede intervencije, koje uz zajedničku prošlost žele definisati i stvarati EGTC kao zajednički prostor.

Osnovu razvoja čini kulturna raznolikost, koja je stvorena u regiji nakon povlačenja Turaka. Oblast Bačke, a naročito Banata i dan danas pružaju dom za više od 20 etničkih zajednica, čija se kultura isprepletala, na bezbroj načina međusobno mešala i uzajamno uticala, stvorivši jedan sasvim specifičan svet. Na srpskoj strani nalazimo opštine sa većinskim rumunskim stanovništvom, značajne srpske zajednice na rumunskoj strani, sela sa većinskim slovačkim življem u sve tri države, ali žive tu u velikom broju i Česi, Rusini, Bugari i Hrvati, ali ima i tragova nekada dominantne nemačke kulture.

U oblasti koju potencijalno pokriva EGTC ovu raznolikost i šarolikost sačuvati ne znači samo to, da prenosimo na svoje potomke nasleđe kulturalno najzbudljivije regije u celoj Evropi, već se i profil i identitet EGTC-a mogu na tome izgraditi.

1.5.1.1 Bartok-centar

Onoj šarolikoj kulturi, koja je prisutna u regiji Bačke i Banata – i da tražimo ne bi mogli naći verodostojnijeg i autentičnijeg predstavnika od Bele Bartoka, rođenog u mestu Nagyszentmiklós (Sânnicolau Mare), čiji su preci po očevoj liniji nekadašnji mađarski plemići, baka Bunjevka iz Subotice, a majka Nemica, odrasla u slovačkom okruženju. Ovo mnogonacionalno porodično stablo je deo objašnjenja kako je Bartok postao svetski poznati tumač srednjeevropskog folklora, najpoznatiji kompozitor regiona, koji je smatrao za svoju misiju ne samo sakupljanje i očuvanje, već i obradu narodnih pesama, izvornog melosa naroda koji na tom prostoru žive. U prve dve decenije 20. veka više puta je sakupljao to blago na teritoriji EGTC-a od Šarafalve do Dente.

Bartokovo ime dobro zvuči u čitavom svetu, pa se na tome može graditi identitet EGTC-a, pošto on istovremeno sa prošlošću regije predstavlja i modernu, u celom svetu poznatu i cenjenu umetnički obrađenu prošlost regiona. Ukoliko EGTC bude program regionalnog identiteta vezao za Bartoka, time će dobiti brend koji se svugde lako identifikuje, a uz to u brojnim delovima sveta može dobiti podršku za svoje razvojne programe u oblasti kulture.

Sveobuhvatni ciljevi: menadžment multinacionalne kulture, prostorna izgradnja EGTC-a, kompleksno prikazivanje regiona

Specifični ciljevi: podrška kulturalnom turizmu, jačanje regionalnog identiteta, izgradnja i formiranje muzičkih obrazovnih i istraživačkih uloga

Sadržaj projekta:

- a) izgradnja multifunkcionalnog centra za prijem velikih muzičkih manifestacija u mestu Nagyszentmiklós (Sannicolau Mare)

Muzički centar biti mesto koncerata godišnjih (i dan danas) festivala u čast Bele Bartoka, a osim toga će obezbediti prostor za muzičku školu regionalnog karaktera, kao i jednom dokumentacionom centru. U samoj zgradi će se obezbediti i savremeni smeštajni kapaciteti za muzičare koji tu borave iz celog sveta, kao i prostorije za probe.

Centar će pružiti šansu za eksperimente i za predstavljanje umetnicima iz celog sveta organizovanjem koncerata, radionica, workshopova.

Centar može obezbediti organizovanje godišnjeg festivala ozbiljne muzike slično Zalzburgu (Salzburg – Mocart) ili Bajrajtu (Bayreuth-Wagner), odnosno volumenu Svečanih Igara u navedenim gradovima. U regiji, omeđenoj gradovima Subotica-Segedin-Temišvar-Arad živi skoro milion i po ljudi, što znači da bi se publika lako mogla obezbediti, a gore pomenute manifestacije su dokaz da ozbiljna muzika u čitavom svetu ima značajnu publiku. Ukoliko bi, međutim ova objekat imao samo ovaj zadatak, onda osim povezanih turističkih programa celinu SGTC-a ovaj razvojni projekat ne bi uistinu ni dotakao.

Upravo zato je celishodno izgraditi i formirati jedan multifunkcionalni centar, koji će

- obezbediti prostor i mesto za đake iz celog regiona EGTC-a koji želeći slediti primer Bele Bartoka i produbiti svoja muzička znanja, kao i
- omogućiti predstavljanje i istraživanje nasleđa narodne umetnosti i folklora sa teritorije EGTC-a sakupljajući to blago u jedan veliki zbornik.

Na taj način će Centar Bartok i za buduće generacije sačuvati raznolik, šarenu kulturu regije, popularišući istovremeno i prema spoljnom svetu multinacionalni sastav stanovništva, odnosno razne nacionalnosti EGTC-a.

1.5.1.2 Mostovi kulture u BTC EGTC-u

U skladu sa Bartokovim duhovnim nasleđem forsiramo izgradnju kulturnih mostova, odnosno mostova kulture između čuvara tradicija, likovnih umetnika, književnika, pozorišnih grupa sa prostora tri pomenute države. Katalizator ovih može biti i sam centar koji će se izgraditi, pomažući organizaciju lokalnih i kulturnih manifestacija od regionalnog značaja, pribavljajući sredstva, kao posrednik u pronalaženju partnera u procesima izgradnje ovih mostova.

Kulturna saradnja samo u retkim slučajevima donosi ekonomsku dobit, i tada u manjoj meri (što ne isključuje uspeh značajnih, opšte-umetnički festivala, koji mogu ostvariti dohodak da bi se pokrili troškovi organizacije), no ovde je značajnija uloga stvaranja uzajamnog razumevanja, strpljenja, tolerancije i atmosfere približavanja.

Kao jedne vrste slike prethodnice ovoga projekta možemo gledati HURO-projekat realizovan 2010 godine pod nazivom *Ples i muzika bez granica* u partnerstvu Makova, Jimbolije i Nađsentmikloša, pošto je taj projekat prikazao tradicije i kulturno nasleđe različitih nacionalnosti.

Projekat *Mostovi kulture* znači proširenje ovog ranijeg projekta na celinu EGTC-a, ali i produbljivanje saradnje u ovoj oblasti.

Sveobuhvatni ciljevi: menadžment multinacionalne kulture, izgradnja EGTC-a, kompleksno prikazivanje regiona

Specifični ciljevi: unapređenje kulturnog turizma, jačanje regionalnog identiteta, izgradnja umetničkih partnerskih kontakata i veza

Sadržaj projekta:

- sastavljanje i objavljivanje godišnjeg kalendara manifestacija EGTC-a;
- sastavljanja inventara kulturnih vrednosti sa cele teritorije EGTC-a;
- osnivanja trostranih radionica, iniciranje projekata, razvoj projekata po umetničkim granama;
- prireživanje opšteumetničke stvaralačke kolonije;
- predstavljanje i prikazivanje rezultata umetničke kolonije stvaralaca u regiji, ukupno na 9 lokacija;
- izrada (sastavljanje) međunarodnog kulturnog projekta, u tom cilju organizovanje zajedničke radionice (workshopa) uz učešće ljudi iz drugih pograničnih oblasti.

Od nabrojanih aktivnosti očekujemo sledeće rezultate:

- jačaće se saradnje između raznih čuvara tradicija i umetnika;
- nastaća dela koja obrađuju zajedničko kulturno nasleđe EGTC-a, koja će biti prikazana u više naselja, jačajući i na taj način osećaj zajedništva;
- usaglašavanje programa u regiji, saradnja na tom planu kao i kulturna razmena postaju opšta i kontinuirana;
- izradiće se takvi zajednički kulturni projekti koji dalje jačaju izgradnju mostova, uključujući i umetnike i čuvere tradicija u saradnju koji u drugim regionima Evrope žive i stvaraju pod sličnim uslovima;
- na bazi gore navedenog jača se identitet BTC EGTC-a, odnosno postaje vidljiv i za spoljni svet.

1.5.1.3 Realizacija kreativnih industrijskih inovacija

Kreativna industrija igra sve značajniju ulogu u potencijalu produktivnosti nacionalnih ekonomija. U Velikoj Britaniji ova industrijska grana proizvoda 20 % godišnjeg GDP-a. Raznolika i šarolika kultura EGTC-a, kao i isto takva tradicija obezbeđuju veoma plodno tlo za učesnike kulturne industrije. Svesnom izgradnjom brendova, realizacijom kreativnih ekonomskih investicija koje znače viši nivo mostova kulture, ovaj EGTC i u ovoj oblasti može postati region za uzor.

Cilj intervencije je da stvori uslove za inovativnu obradu izuzetno šarolike kulturne tradicije, služeći na taj način podjednako izgradnju sopstvenog brenda EGTC-a kao i naseljavanje kreativne industrije. Susedni gradovi i u tom pogledu znače odlučujuću vezu u pravcu učesnika kreativne industrije.

Sveobuhvatni ciljevi: menadžment multinacionalne kulture, izgradnja oblasti EGTC-a

Specifični ciljevi: stvaranje uslova za kreativnu industriju zasnovanu na šarolikim, raznolikim kulturnim tradicijama

Sadržaj projekta:

- formiranje industrijskog inkubacijskog centra, koja raspolaže tehničkom infrastrukturom 21. veka, zgrade za kancelarije i stanovanje;
- formiranje kreativnog industrijskog klastera na teritoriji EGTC-a uključivanjem radionica i preduzetništava iz neposrednog susedstva;
- formiranje edukacionog centra za učenje zanata kreativne industrije, realizacija obrazovanja.

Kao rezultat intervencije stvoriće se takav centar, koji će omogućiti trajno naseljavanje (doseljavanje) u kreativnoj industriji zainteresovanih učesnika na teritoriji EGTC-a. Ovi učesnici neće samo EGTC uključiti u globalnu cirkulaciju sektora koji proizvodi najperspektivnije privredne trendove, nego će istovremeno obraditi i na inovativan način prikazati šarolike tradicije regije te će obezbediti i uslove za praktičnu obuku edukacionog centra. Sam edukacioni centar i realizovani projekti mogu privući dalje učesnike u region.

1.5.1.4 Razvoj turističkih destinacija

Slično ranijim projektima obrađuje i prikazuje raznoliko nasleđe TDM-a i EGTC-a u vidu konkretnih proizvoda. Turistička destinacija pomaže u prostornoj identifikaciji EGTC-a, istovremeno ga shvatajući i plasirajući kao nešto već postojeće. Glavni cilj stvaranja destinacijskih menadžmenata jeste jedinstveno prikazivanje cele turističke ponude date

regije i njeno predstavljanja i nuđenje kroz zajedničke pakete. U Mađarskoj je ovaj model, koji je inače već sa uspehom primenjen u Zapadnoj Evropi, uveden u periodu od 2009 do 2012. godine, i u brojnim oblastima/regijama zemlje funkcionišu menadžmentske organizacije turističkih destinacija (skraćeno: TDMSZ – na mađarskom). U mestu Morahalom (Mórahalom) ove zadatke TDM-a obavlja neprofitno deoničarsko društvo sa ograničenom odgovornošću Mora Turist (Móra-Tourist Nonprofit Kft.), ali je slična i funkcija Turinform biroa u Makovu. U Rumuniji i Srbiji ova metodologija još nije dovoljno poznata, za osnivanje ovakvih organizacija, međutim u Rumuniji već imamo primere.

Model pomaže u objedinjavanju unutrašnjih organizacije EGTC-a, pošto turističke ponude svih samouprava-članica svrstava i objavljuje u zajedničkom sistemu. TDM je pogodno sredstvo, odnosno oruđe i za to da stvori zajednički turistički brend EGTC-a, doprinoseći tako formiranju zajedničkog EGTC-identiteta.

Sveobuhvatni cilj: integrisani turistički razvoj BTC EGTC-a

Specifičan cilj: povezivanje turističkih destinacija, njihov zajednički menadžment i razvoj

Sadržaj projekta:

Predloženi projekat je integracija kompleksnog turističkog razvoja.

Razvoj turističkih organizacija:

- integracija dominantnih uslužilaca;
- otvaranje TDM-kancelarije EGTC-a;
- formiranje zajedničkog profila;
- osnivanje stručnih radionica za podršku regionalne saradnje;
- organizovanje stručnih ekskurzija, manifestacija za formiranje gledišta i stavova za članove radionica.

Rezultat aktivnosti je stvaranje institucionalne pozadine za TDM.

Centralnu kancelariju je celishodno formirati kao deo za proširenje funkcija već postojeće kancelarije TDM-a u Morahalomu, obezbeđujući tako dogradnju i dopunjavanje raznih TDM-struktúra, s tim da se onda dele i troškovi finansiranja rada. Istovremeno će biti potrebno otvarati ili integrisati samostalne teritorijalne kancelarije u oblastima Makova, Nađsentmikloša, Jimbolije i Dete (Makó, Nagyszentmiklós, Zsombolya i Delta), a nakon pristupanja samouprava iz Srbije smatramo potrebnim stvaranje ovakvih objekata u Kanjiži, Senti i Kikindi (Magyarkanizsa, Zenta, Nagyikikinda).

Od životne je važnosti da TDM-organizacija EGTC-a uspostavi stratešku saradnju sa velikim susednim destinacijama, napr. Segedinom i Temišvarom, ali i udaljenijim gradovima koji su isto tako turistički potencijal.

Razvoj proizvoda

- izrada turističkog katastra EGTC-a;
- izrada jedinstvene turističke strategije.

Sadržajni deo TDM-a će karakterisati zajednički proizvodi. Izrada i formiranje ovih proizvoda zahteva i pretpostavlja široku saradnju. Kao jedna vrsta kolateralne koristi i rezultata pri izradi sadašnje strategije izrađuje se turistički katastar EGTC-a koji sadrži najvažnije i najspektakularnije destinacije, značajnije manifestacije, te turističke oragnizacije (pružaoca turističkih usluga) u regiji. Ovaj katastar može poslužiti kao polazna tačka za saradnju pri razvoju turističkih i ugostiteljskih ponuda. Region raspolaže sa bezbroj izuzetnih datosti, odnosno resursa (napr. termalna voda, reke Moriš i Tisa, Kanal Begej koji se rekonstruiše, nasipi za odbranu od poplava na kojima se odvija biciklistički saobraćaj, kulturne tradicije, zamkovi i kašteli, dvorski objekti, spomen crkve, muzeji itd.), kao i projektih ideja (napr. u oblasti biciklističkog, konjičkog, ili turizma na vodi, kao i banjskim turizmom), koji se mogu ugraditi u fazi razvoja proizvoda.

Najbitnija karakteristika ovih proizvoda je što znače prekogranični, integrisani teritorijalni razvoj. Ne zasnivaju se, znači na datostima samo jednog naselja, već povezuju naselja na teritoriji EGTC-a sa sličnim datostima i resursima. To obezbeđuje i duži boravak gostiju.

Rezultat razvoja proizvoda je, s jedne strane jedna turistička strategija, koja na nivou projekta obuhvata razvojne ideje i programe pojedinih teritorija, a s druge strane je to istovremeno i što potpuniji inventar ponude pojedinih proizvoda, uključujući i planirane investicije.

Regionalni turistički marketing

Zadatak novoosnovane organizacije će biti promocija i plasman formiranih proizvoda. U okviru projekta će i ove aktivnosti doći na red, i top o sledećem:

- a) izrada i uvođenje BTC-kartice (kartica obezbeđuje određene povoljnosti, a istovremeno je i važno sredstvo za menadžment posetilaca);
- b) razvoj zajedničkog, petojezičnog turističkog portala (preko njega se ne pružaju samo turističke informacije, već se traže ponude i izvršavaju rezervacije);
- c) izrada turističkog informacijskog sistema za „pametne” telefone, optimalizirane za Androide;
- d) objavljivanje turističkih izdanja (tematska i regionalna izdanja, na više jezika);
- e) on-line kampanja, kampanja oglašavanja na nivou država u svim navedenim zemljama;
- f) izrada sopstvenog štanda, pojavljivanje na turističkim sajmovima;
- g) osnivanje turističkih informacionih punktova u regiji (izdanja, leci, brošure, mape).

Razvoj destinacione infrastrukture

Za pomoć gostima pri orijentaciji na javnim površinama će se postaviti četiri vrste informatora:

- a) pozdravne table se postavljaju pored javnih puteva koji vode ka EGTC-u (naznačivši na njima dostupnosti portala);
- b) table-mape koji pružaju informacije o turističkim proizvodima regije (jedinstvenog izgleda);
- c) informacioni kiosci sa ekranom na dodir na najprometnijim punktovima regije (napr. na teritoriji banja, na lokacijama najposećenijih manifestacija, eventualno i van regije, napr u Segedinu, Temišvaru i Novom Sadu);
- d) informacijske table uz puteva za organizovane ture (konjičke, na vodi, biciklističke turističke staze, kulturni tematski pravci, itd.).

Kao rezultat opisanog kompleksnog turističkog projekta ne samo da će se moći objaviti i plasirati turistička ponuda svih naselja-članica, već se omogućuje i realizacija dodatnih turističkih razvojnih programa i projekata i priprema danas još nedostajućih atraktivnih sadržaja. Menadžment TDM-a koji se osniva kao samostalna institucija EGTC-a imaće zadatak izrade i razvoja navedenih novih proizvoda.

1.5.1.5 Razvoj turističke infrastrukture

Razvoj turističke destinacije se ne može odvojiti od izgradnje uslužne infrastrukture i pozadine, odnosno uslužne logistike. Ovo prednje – što je dodatna vrednost – doprinosi i stvaranju uslova za ostvarivanje uloge uz pomoć EGTC-a u prekograničnom policentričnom gradskom prostoru. BTC EGTC je, kao što smo već naznačili, organski deo gradske koncentracije od oko 800 000 stanovnika. Aglomerizacija nužno dovodi do izmeštanja određenih velegradskih funkcija u okolinu gradova. Ove funkcije se ogledaju naročito u izgradnji stambenih zona i pojavi rekreacijskih usluga, čak i u slučajevima kada se velegradska oblast formira u pograničnoj zoni (Primer Bratislave).

Ovi procesi zasada nisu karakteristika regiona tromeđe, ne računajući dezurbanizacione pojave Segedin-Sirig (Szeged–Szőreg). Proces se, inače ni prostorno ne šire dalje od neposredne blizine grada. Oko Temišvara razvoj stambenih zona je za sada stigla do drugih naselja, a u slučaju Segedina i Subotice blizina državne granice sprečava dalje širenje aglomeracije. Sledećih godina treba računati sa daljim širenjem ovih procesa, i sa otvaranjem granice u tome i EGTC može imati ozbiljnu ulogu.

U ovom odnosu sistema region EGTC-a ima veoma važnu funkciju, a to je obezbeđenje mogućnosti za rekreaciju. Veliki deo ovih zadataka jeste naravno naseljskog nivoa, ali izgradnja prekograničnih biciklističkih staza (na kojima se može obavljati i službeni saobraćaj), kao i poboljšanje uslova turizmu na vodi uz reke Tisa, Moriš i Begej znače takve razvojne zadatke na infrastrukturnom planu koji će obezbediti masovne mogućnosti stanovnicima velikih gradova da se isključe iz gradske vreve, i da se bave rekreacijom.

Na Morišu u saradnji Makova i Perjama (Makó i Perjámos) započela je izgradnja turističkih objekata na vodi, ali se predlaže dalji razvoj sistema, sa uključivanjem mogućnosti reke Tise.

Biciklističkih staza u okolini Segedina ima i danas, i to u više pravaca: Preko Morahaloma (Móralalom) do Ašothaloma (Ásothalom) vodi izgrađena staza. Moguć je saobraćaj biciklom na nasipima pored reka, tako da se uz Moriš već može stići do Perjama (Perjámos). Novoizgrađena biciklistička staza sa čvrstim završnim slojem vodi pravcem Segedin-Sirig, Novi Sveti Ivan, Tisasiget, Novi Kneževac (Szeged-Szóreg, Újszentiván, Tiszasziget, Törökkanizsa). Od Makova do graničnog prelaza Kišzombor (Kiszombor) izgrađena je biciklistička staza u vezi koje u pravcu Nađčanada (Nagycsanád) takođe postoje planovi i projekti. Podrškom Evropske Unije započeta je izgradnja biciklističke staze koja povezuje Segedin i Novi Kneževac (Szeged-Törökkanizsa), koja će se do kraja budžetskog perioda celom dužinom izgraditi i predati na upotrebu.

Uz mrežnu infrastrukturu treba da se razvije uslužna pozadina (kafići za bicikliste, iznajmljivanje bicikala, servisi, smeštajne mogućnosti, itd.), te bi i formiranje sistema manifestacija za privlačenje gradskog stanovništva bilo celishodno.

Predlog je da se slično gore opisanom formiraju i trase za prekogranične ture konjanika, ljubitelja jahanja koje bi pokrivalo što veće teritorije EGTC-a.

Sveobuhvatni cilj: integrisani turistički razvoj BTC EGTC-a

Specifičan cilj: razvoj turističke infrastrukture za bicikliste i na vodi

Sadržaj projekta:

U okviru ovih mera u aglomeraciji četiri velegrada može doći do sledećih konkretnih razvojnih programa:

- a) izgradnja biciklističke turističke infrastrukturne mreže, stvaranja sistema staza za hobi bicikliste koja pokriva celinu EGTC-a, sa priključnim uslužnim sadržajima;
 1. izgrađene i tablama delimično obeležene biciklističke staze na linija Segedin-Makov-Arad pored reke Moriš
 2. izgradnja biciklističke staze uz Kanal Begej od Temišvara preko Žitišta do Zrenjanina (Temesvár-Bégaszentgyörgy-Nagybecskerek)
 3. nastavak izgradnje biciklističke staze između Segedina i Novog Kneževca (Szeged-Törökkanizsa) u pravcu Zrenjanina (Nagybecskerek) na obali reke Tise
 4. izgradnja biciklističke staze od graničnog prelaza kod Kišzombora (Kiszombor) preko Sannicolau Mare (Nagyszentmiklós) do Temišvara (Temesvár) odnosno prema jugu do Vršca (Versec)
 5. nastavak izgradnje biciklističke staze Segedin-Ašothalom (Szeged-Ásothalom) u pravcu Palića i Subotice (Palics-Szabadka), odnosno Kelebije (Kelebia);
- b) izgradnja infrastrukture za turizam na vodi na celoj teritoriji EGTC-a uz reke Moriš i Tisa, te Kanala Begej;
- c) izgradnja i formiranje konjičke turističke putne mreže EGTC-a, razvoj priključnih usluga, organizovanje edukacija;
- d) razvoj rekreacijskih zona u naseljima, njihovo uključivanje u planiranu turističku infrastrukturu.

Iskustva nam dokazuju, da se nakon razvoja infrastrukture uskoro pojavljuju i preduzetništva koja u značajnoj meri obogaćuju paletu (ekstremni sportovi, teniski klubovi, fitness usluge, itd.).

Za stanovništvo koje odlazi iz gradova da bi se ljudi osvežili, bavili sportom i rekreacijom EGTC će na ovaj način direktno i indirektno (napr. ishrana, smeštajne mogućnosti, itd.) pružiti tražene usluge. U realizaciju projekata u većini slučajeva treba uključiti i dotični velegrad.

1.5.1.6 Razvoj turističkog preduzetništva

Uspjeh razvoja i unapređenja destinacija u osnovi ne zavisi od spremnosti, obučenosti i odlučnosti menadžmenta. Osnovna tačka razvoja je odlučnost i sposobnost turističkih preduzetnika. Uzalud je profesionalno organizovan dolazak turista, uzalud su stručnjaci formirali i izradili privlačne proizvode, ako gosti posle razočarani odlaze iz regije. Razočaranost je najlošija preporuka za ostale turiste.

Stoga je od fundamentalnog značaja da turistički preduzetnici regije budu obučeni, spremni, da budu „profesionalci” svog zanata, da poznaju turističke trendove, zahteve, želje i očekivanja svojih gostiju, da budu sposobni u pružanju usluga da pruže odgovarajući nivo koji TDM-organizacija može mirne savesti ponuditi.

Program obučavanja se sastoji iz dva dela: s jedne strane sadrži takve kurseve, treninge koji jačaju osposobljenost pružalaca usluga (npr. prijem gostiju, promocija, menadžment posetilaca, ICT-primene, itd.), dok, s druge strane organizovanje takvih studijskih putovanja na kojima se obezbeđuju odgovarajući nivo (u destinacije koje uspešno rade van regije, ili unutar samog regiona, jedni kod drugih).

Koordinator projekta može biti oformljena TDM-organizacija ili sam EGTC, cilj je da turistički poslenici/preduzetnici ili preduzeća koja se u regiji bave ovom delatnošću spremno dočekuju i usluže goste koji dolaze na teritoriju grupacije. Pri sastavljanju paketa proizvoda ujednačen nivo je važan činilac, stoga je osim obučavanja među ciljevima i uzajamna poseta, preuzimanje iskustava, ideja, izgradnja okvira saradnje.

Sveobuhvatni cilj: integralni turistički razvoj BTC EGTC-a

Specifičan cilj: izgradnja turističkog edukacionog te informacionog sistema radi poboljšanja nivoa turističkih usluga

Sadržaj projekta:

- a) organizovanja programa obučavanja: održavanje kurseva, treninga;
- b) organizovanje studijskih putovanja;
- c) obavljanje zadataka u oblasti turističkih informacija, monitoringa i koordinacije.

Projekat dobro dopunjuje razvoj TDM-a, jačajući njegovu uslužnu bazu.

Dva velika turistička projekta ujedinjeno predstavljaju teritoriju EGTC-a, doprinoseći tako formiranju i izgradnji zajedničkog EGTC identiteta.

1.5.1.7 Unapređenje zdravstvenih i banjsko-turističkih usluga

Imamo s jedne strane loše zdravstveno stanje i starenje stanovništva ove oblasti, a s druge strane povećani prekogranični banjski turizam u nekim regijama predstavljaju zajednički izazov pred delatnike u zdravstvu i turizmu na teritoriji BTC EGTC-a. Termalna (lekovita) voda koja se može eksploatirati na čitavoj teritoriji EGTC-a kao i lekoviti mulj iz reke Moriš kao terapijska sredstva takav su zajednički prirodni resurs (datost), na čemu se može bazirati prekogranična saradnja u oblasti zdravstva. U obrazovnoj ponudi obrazovnih institucija šireg regiona medicinske i turističke stručne oblasti imaju izuzetno jaku pozadinu. Opšta je tendencija da se banjski turizam postepeno povezuje sa velnes- i zdravstvenim uslugama, odnosno da zdravstvene ustanove tokom balneološkog i fizioterapijskog tretmana koriste mogućnosti koje im pruža lekovita voda i lekoviti mulj.

Poslednjih su godina banje nastojale proširiti svoje zdravstvene usluge, koje se mogu konzumirati ne samo po tržišnim cenama, već i na teret socijalnog osiguranja (tretman lekovitim blatom/muljem, tegovima, lekarska medicinska masaža, podvodna masaža mlazevima, podvodna grupna medicinska gimnastika kompleksna banjska medicinska usluga, grupno rehabilitacijsko plivanje itd.) Krug gostiju pristiglih u banje je sa aspekta korišćenja usluga i osnova slanja diferenciran; usluge velnesa, primera radi prvenstveno koriste gosti pristigli sa teritorija izvan regije, koji imaju veću platežnu moć, dok je lečenje dostupno i stanovništvu uže regije sa skromnijim prihodima.

U naseljima-članicama su izgrađene lekovite banje sa prekograničnim zonama privlačenja gostiju. Vikendom u Banji Hađmatikum u Makovu više od polovine gostiju, ponekad i 70 % dolazi iz Rumunije, pretežno iz županija Arad i Tamiš (Arad, Temes). Već je oko 40 % gostiju u Banji Sveta Jelisaveta (Szent Erzsébet Gyógyfürdő) u mestu Morahalom iz Vojvodine. Sve su češće i grupna putovanja, izleta autobusima sa rumunske i srpske strane granice u banjama u Mađarskoj.

Termalne vode regiona i postojeće zdravstvene usluge ističu u prvom redu oboljenja ortopedskog karaktera, reumatologije odnosno ginekologije kako banje i bolnice, tako i stručni kadar. Glavni profil banje u Makovu će ubuduće verovatno biti lečenje, rehabilitacioni tretman i tretman lekovitim blatom. Istaknuti cilj lekovitih banja će biti jačanje karaktera očuvanja zdravlja i lečenja, kao i stalno, permanentno širenje tehničkih, predmetnih i humanih uslova za pružanje kompleksnih usluga. U Morahalomu i Makovu su podjednako preduzete mere u interesu da se u turističkoj ponudi lečenja i rehabilitacije pojave savremeno opremljene zdravstvene ustanove sa kompleksnim uslugama, kao što su stručne ambulante za lakše bolesnike, dnevna bolnica, rehabilitacioni centar koji bi sačinjavali jedinstvenu celinu sa lekovitim banjom.

Pored termalne banje u Kiškunhalašu radi i Bolnica Semelvajs (Simmelweis Kórház), gde je fizioterapija (lekovita banja i kupka, medicinska gimnastika, masaža, elektroterapija) sastavni deo tretmana na odelenjima, kao i u ambulantama.

Do 2013. godine je u Makovu izmešteno pod nazivom Bolnica Dr. Diósszilágyi Sámuel radio i deo ujedinjenog zdravstvenog centra sa sedištem u Hodmezevašarhelju, čiji stručnjaci imaju ogromnog iskustva u balneološkom lečenju kao i u primeni lekovitog blata/mulja iz reke Moriš i termalne vode.

Pri definiranju potencijalnih oblasti za medicinsku saradnju treba imati u vidu i jačanje migracije bolesnika. Brojni građani iz Rumunije koriste zdravstvene usluge u Mađarskoj, pošto smatraju da je nivo tih usluga u njihovoj državi niži. Kontakte i odnos lekar-bolesnik olakšava osoblje koje podjednako govori oba jezika, i često se mogu naći praktično na svim odelenjima.

Projekat HURO/0802/013 pod nazivom „Razvoj teledijagnostičke mreže u Županijama Čongrad i Arad” dobar je primer saradnje medicinskih institucija.

U oblasti banjskog turizma i lečenja je svrsishodno nastaviti započeto približavanje: u okviru programa prekogranične saradnje između Mađarske i Rumunije mađarske i rumunske banje u pograničnim oblastima započele su izgradnju zajedničkog profila. Shvatili su prepoznali da banje ne treba da budu konkurenti, već partneri jedni drugima, i saradnjom mogu jačati jedni druge. Prošlih godina su pokrenuti kursevi jezika u Morahalomu i Makovu.

Na rumunskoj strani su nedavno pokrenuti jači razvojni programi. U Lovrinu su završeni projekti za razvojni program vredan 1,5-2 miliona €. Ovde se baziraju na lekovitu vodu i planiraju izgradnju medicinskih, velnes objekata i bazena za tretman, terapiju i lečenje. U Nađsentmiklošu (Sannicolau Mare) termalna banja je u fazi studije o realizaciji, voda bi se mogla koristiti u medicinske svrhe. Perjam planira kompleks sličan Hađmatikumu. U Jimboliji (Zsombolya) je u planu izgradnja rekreacijskog centra sa centrom za lečenje. Studija o ostvarivanju je i ovde izrađena. Uz velnes centar na dnevnom redu je i razvoj, odnosno izgradnja plaže.

U Vojvodini u mestu Mol u Opštini Ada žele izgraditi rekreacioni centar. U okviru mađarsko-srpskog IPA projekta pod nazivom „PARES – lekovito blato i lekovite vode sa visokim sadržajem minerala u prekograničnoj oblasti” su dokazali da je lokalno lekovito blato/mulj pogodan i može se preporučiti za upotrebu u medicinske svrhe. Projekat Banje Kanjiža je takođe poznat, planiraju izgradnju akvaparka. razvoj bi se mogao graditi na specijalnim uslugama bolnice u Kanjiži. U Senti je izbušen bunar sa termalnom vodom, trenutno se vrše ispitivanja njenog kvaliteta. U mestu Torda (Opština Žitište) voleli bi izgraditi manju banju.

U vezi novih razvojnih programa valja istovremeno napomenuti da se iz veoma oskudnih finansijskih sredstava nije preporučena izgradnja paralelnih banjskih kapaciteta, pošto nove investicije – ukoliko su nepromišljene – znače opasnost za održivo funkcionisanje već izgrađenih objekata i institucija. Za naselja koja ne raspolažu prometnim banjama, uprkos svemu postoji mogućnost pružanja drugih, dodatnih i dopunskih usluga i atrakcija za priključenje banjskom turizmu, u okviru kojih bi gosti koristili ne samo banje, već i usluge u oblasti ekoturističke, gastronomske i

druge ponude i usluge. U svim slučajevima je celishodno realizovanje intervencija u skladu sa aspektima teritorijalne ekonomičnosti.

Sveobuhvatni cilj: izgradnja prekogranične saradnje u zdravstvu

Specifični ciljevi: razvoj usluga u zdravstvenom turizmu, proširenje kruga stručnih tretmana na bazi lekovite vode i lekovitog blata/mulja

Sadržaj projekta:

- a) razvoj lečenja kinetičkih, traumatoloških i reumatoloških oboljenja, proširenje ginekoloških zdravstvenih usluga;
- b) izgradnja sistema daljinske dijagnostike;
- c) podsticanje saradnje u oblasti zdravstveog turizma (formiranje i izrada konstrukcija povoljnih ulaznica i mesečnih karata, zajednička strategija marketinga);
- d) organizovanje kurseve za učenje jezika, doškolovanja);
- e) Izrada sporazuma o saradnji sa obrazovnim institucijama jačanje obrazovne funkcije lekovitih banja, organizovanje studijskih putovanja.

Najveći rezultat projekta može biti tešnja saradnja između zdravstvenih ustanova i banja, te rekreacijskih centara. kao posledica tih procesa može se doći do integracije usluga, koja će obezbediti uslove za obrazovanje kadrova, pružanje konkretnih bolničkih usluga, uvođenje daljinske dijagnostike koja u značajnoj meri povećava nivo uspešnosti lečenja bolesnika. Projekti moraju da se realizuju tako, da traže tačke priključenja sa gore pomenutim, ne medicinskim ili medicinsko-turističkim ciljevima, a u oblasti energetike sa korišćenjem obnovljivih izvora energije, naročito sa eksploatacijom termalnih voda. Na osnovu gore iznetog može se proširiti ponuda turističkih proizvoda, mogu se nuditi kompletni paketi proizvoda, a u međuvremenu se poboljšava zdravstveno stanje stanovništva.

1.5.1.8 Formiranje civilnog klastera

Cilj izgradnje teritorije EGTC-a je da učesnike u regiji međusobno povezuju što čvršće unutrašnje niti. Tako se može postići da naselja, koja učestvuju u saradnji ne znače daleke, nepoznate krajolike za ljude koji ovde žive, već se postepeno ugrade u saznanje i svest o jednom zajedničkom domu.

U tom cilju treba pružiti što više prilika za susrete najrazličitijih ljudi. Zato smatramo važnim uključenje civilnog sektora, izgradnju mreže među civilima.

Tokom terenskog rada se ispostavilo da je na rumunskoj strani samoorganizovanje civilnog sektora još u dečijim cipelama, iako je to društveni sloj, koji je najpogodniji i najprijemčiviji za saradnju, zato i za popularisanje EGTC-a upravo oni mogu uraditi najviše.

Formiranje civilnog klastera iniciramo po uzoru na Evropska vrata (Kapija Evrope) i EGTC-a Ister-Granum.

Sveobuhvatni ciljevi: menadžment multinacionalne kulture, izgradnja oblasti/teritorije/prostora EGTC-a, kompleksno prikazivanje oblasti

Specifični ciljevi: izgradnja kontakata i odnosa između organizacija sa različitih strana granice, osnivanje foruma za prenošenje iskustava kao pomoć jačanju civilnog sektora u Rumuniji, uz pomoć saradnje civila povećanje društvene kohezije i poznatosti EGTC-a

Sadržaj projekta:

- a) civilni roadshow u oblastima EGTC-a (obaveštenja teritorijalnog nivoa o EGTC-u, podrška uspostavljanju kontakata između civilnih organizacija koje funkcionišu u regionu, objavljivanje formiranja klastera);
- b) izrada koncepcije klastera sa uključivanjem civilnih stručnjaka tri naveden zemlje;
- c) održavanje osnivačke sednice klastera, definisanje, odnosno formulisanje zajedničke misije;

- d) organizovanje prva 3 workshopa klastera na promenljivim lokacijama (na workshopovima će se pripremiti/izraditi akcioni plan saradnje);
- e) izrada web stranice klastera i objavljivanje informativnog izdanja, te širenje istog;
- f) objavljivanje prvog broja trojezičnog magazina sa redovnim godišnjim pojavljivanjem.

Kao rezultat projekta očekujemo ne samo povećanje intenziteta kontakata i odnosa među već postojećim civilnim organizacijama, izradu i realizaciju zajedničkih projekata, odnosno oživljavanja razmenu iskustava između civilnih organizacija koje deluju u istim oblastima, već se računa i na osnivanje novih civilnih organizacija. Time će odnosi unutar EGTC-a postati intenzivniji, sve mnogostraniji.

1.5.1.9 Pokretanje Civilne Akademije

Civilni sektor može imati odlučujuću ulogu u jačanju društvene kohezije EGTC-a, stoga osim prethodnog projekta smatramo korisnim poboljšanje sposobnosti korišćenja izvora (fundraising) i izgradnje partnerstva civilnih organizacija. Civilne organizacije mogu ostvariti brojne takve prekogranične inicijative, za koje samouprave nemaju kapaciteta, a za preduzetništva se ne može stvoriti sistem zainteresovanosti.

Sveobuhvatni ciljevi: izgradnja teritorije EGTC-a, kompleksno pojavljivanje oblasti

Specifični ciljevi: fomiranje kontakata i odnosa između organizacija koje funkcionišu na različitim stranama granice, povećanje društvene kohezije i poznatosti EGTC-a

Sadržaj projekta:

Formiranje Civilne Akademije BTC-a se striktno vezuje za prethodni projekat. Dok je tamo glavni cilj izgradnja kontakata i odnosa među civilima, dotle je misija civilne akademije da

- strane upozna sa pravnom regulativom u vezi civila koja je na snazi u tri države,
- pomogne u stručnom razvoju civilnog društva, proširenju spoznaje o organizaciji izvora, a na taj način i uključivanje u lokalne razvojne programe i projekte,
- upozna lokalne učesnike sa radom civilnih organizacija u zapadnim zemljama i na nivou Evropske Unije, pokazujuće uzore i mustre za preuzimanje uloga u lokalnu,
- na kraju predstavi EGTC kao instituciju, koja nudi najinovativnija rešenja prekogranične saradnje, pomažući tako u podruštvljavanju saradnje.

Akademija prihvata i preuzima i predaju (transfer) takvih znanja, pomoću kojih će se, nadamo se ojačati i civilni sektor u Rumuniji, obezbedivši pertnere mađarskim organizacijama za izradu i relaizaciju prekograničnih projekata.

Akademija je, na kraju i takav zajednički forum, gde lokalni učesnici na međusobnim susretima, gradeći na saradnji, mogu izgraditi i partnerske/bratske odnose među naseljima.

1.5.1.10 Socijalno partnerstvo u pograničnoj regiji

Značajni deo stanovništvaBTC EGTC-a ne povezuje samo kulturna šarolikost, već i jedna od ekstremnih pojava društvene nejednakosti, a to je siromaštvo. Zaustavljanje, ili zakočenje otcepljenja grupa sa niskim prihodima, koji raspolazu sa lošim socijalnim i stambenim okolnostima, stanovnici u često segregisanom okruženju, uz granicu, malim naseljima, krajevima sa slabom dostupnošću; znači njihova podrška i smanjivanje neprihvatljivih razlika u kvalitetu života treba da predstavlja deo strategije BTC EGTC-a.

Sadržaj projekta se organizuje prvenstveno oko društveno-naučnog sredstva mapiranja pod nazivom poverty mapping¹⁷. Izrada mapa siromaštva i njihovo korišćenje utiče na brojne intervencije u razvojnoj politici. Uključuje to i izbor lokacije investicija i usluga, izradu planova za razvoj teritorija i naselja, raspodelu finansijske podrške (ne samo socijalnih davanja). Skoro na prvi pogled se ocrtava za planere i donosiocima odluka na koje je teritorije svrsishodno i celishodno fokusirati intervencije protiv siromaštva. Na taj način se oskudni resursi mogu celishodno i efikasno integrisati na naselja i oblasti najviše pogođenih siromaštvom.

U okviru poverty mapping-a treba odrediti glavne ciljeve mape siromaštva, i njeno uklapanje u širu organizacionu strukturu. Tu spada i identifikacija sadašnjih i potencijalnih pripadnika te grupe, odnosno nakon toga otkrivanje toga, gde, i na koji način mogu da se uključe u borbu protiv siromaštva.

Tokom aktivnosti mapiranja postoji mogućnost za stvaranje mreže iz kruga potencijalnih korisnika mape siromaštva, a nakon toga može uslediti uspostavljanje tzv. grupa korisnika.

Politike i programi protiv siromaštva koje su formirali država i samouprave jedno drugo dopunjuju, utiču jedni na druge. Mape se mogu koristiti i za to da se omogući ispitivanje, u kojoj su meri drugi programi i projekti doticali siromašne.

Može se uspostaviti i radna grupa koja će obuhvatiti i koordinirati kompletan zadatak, tako da se bez posebne organizacije za izradu mapa može bez većih materijalnih izdataka obaviti ove aktivnosti. Treba otkriti na koji način se druge aktivnosti u borbi protiv siromaštva mogu priključiti procesu mapiranja.

Proces mapiranja mora sadržati jednu aktivnu diseminacionu strategiju, koja će odrediti ciljeve širenja, moguće korisnike i glavne donosiocima odluka, kao i finansijsku pozadinu podrške plasmanu/širenju.

Paralelno sa mapiranjem siromaštva verovatno će se između socijalnih ustanova i karitativnih organizacija stvoriti kontakti na osnovnom nivou na bazi kojih se može inicirati stvaranje jednog socijalnog partnerstva. Ovo partnerstvo ne mora da funkcioniše samo kao sredstvo za razmenu znanja i informacija, već može biti sposobno za generisanje zajedničkih projekata, kao i za usaglašavanje stručnih politika, sistema podrške i za pojednostavljivanje administriranja na drugoj strani granice. Ovo poslednje je naročito korisno u slučaju zapošljavanja za trajno nezaposlene.

Sveobuhvatni ciljevi: izgradnja teritorije EGTC-a, jačanje društvene kohezije

Specifični ciljevi: izgradnja kontakata i odnosa između organizacija koje su aktivne na različitim stranama granice, olakšavanje prekograničnih administrativnih poslova

Sadržaj projekta:

- a) formiranje radne grupe protiv siromaštva (održavanje workshopova, foruma, sastavljanje/izrada akcionog plana);
- b) tok poverty mapping-a;
- c) popularisanje rezultata;
- d) stvaranje socijalnog partnerstva uz učešće socijalnih institucija i kreativnih organizacija (akcije pomoći, razmena iskustava i obezbeđivanje prohodnosti);
- e) razvoj pograničnog trojezičnog portala u vezi zapošljavanja, sa sadržajima koji se mogu skinuti u interesu pomaganja pri rešavanju poslova
- f) razvoj infrastrukture na periferiji radi sprečavanja slumovanja.

¹⁷ Bedi, Tara – Coudouel, Aline – Simler. Kenneth (uredn.) (2007): More than a pretty picture: Using poverty maps to design better policies and interventions. The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, Washington. strana 286.

Jedan od najvećih rezultata projekta može biti samo stvaranja konesenzusa, koji indukuje društveni dijalog među česnicima iz regiona.

Uz pomoć mape siromaštva pokreće se proces, tokom kojeg se otvaraju mogućnosti za razlaganje prirode siromaštva, međusobno upoznavanje i zajedničku potragu za rešenjima protiv siromaštva, stvaranje projekata. Zahvaljujući mapama, na regionalnom nivou se može probuditi zanimanje za siromaštvom, koje podstiče na zajednički nastup. Sa socijalnim partnerstvom i razmenom iskustava može se poboljšati kvalitet snabdevanja, može se, nadalje stvoriti mogućnost prohodnosti institucija u slučajevima kada to pravni propisi omogućuju (napr. snabdevanje i briga o starima, posredovanje pri zapošljavanju nezaposlenih, itd.) naročito u slučaju lica koja pripadaju grupi nacionalnih manjina/zajednica.

OPRAVDANOST INTEGRALNOG PRISTUPA

Zajednička polazna tačka projekata **INTEGRALNE INTERVENCIJE „BARTOK”** su bogate kulturne tradicije regije. Narodnosti koje su se nastanile na prostorima EGTC-a ostavile su trag svoje kulture i program bi iskoristio upravo tu okolnost. Jedan pravac čine aktivnosti u kulturi, u okviru koje smo označili dve ključne institucionalne tačke: negovanje kulta Bartoka i Centar „Bartok” koji se prihvatio obrade intelektualnog i etnografskog nasleđa regije, zatim jedan takav centar, koji bi omogućio nastup predstavnika kreativne industrije. Nastup ovog sektora koji postaje sve jača lokomotiva, može dati novi polet kulturnoj saradnji u regiji i može pomoći u stvaranju specifičnog identiteta, što bi bilo celishodno vezati za lik Bartoka koji uživa veliku popularnost svuda u svetu.

Drugi pravac eksploatacije kulturne šarolikosti jeste turizam. Predložene intervencije i u ovoj sferi se nadograđuju: da bi regija postala jedinstveni turistički brend, isto toliko je potrebno poboljšati kvalitet turističkih usluga, koliko je potrebna izgradnja turističke infrastrukture i stvaranje zajedničke organizacije za menadžment. Menadžment bi mogao efikasno doprineti povećanju turističke posete u regiji, što može rezultirati povećanjem broja uslužnih preduzeća, čime bi doprineo ublažavanju problema nezaposlenosti u regiji. Strategija daje poseban naglasak na mogućnosti zdravstvenog turizma, pošto termalne vode koje se nalaze u zemlji na prostorima EGTC-a nude jedinstvene mogućnosti na tom planu, a ujedno doprinosi poboljšanju finansijske situacije zdravstvenih ustanova.

Treći pravac predstavlja razvoj društvenih odnosa. Da bi se unutar EGTC-a jačala svest zajedništva, treba pokrenuti aktere nevladinog sektora koji predstavlja najmobilniji sloj društva. Na tom planu najrazvijenijom organizacionom strukturom raspolaže civilno društvo u Mađarskoj, ali pored prenošenja nagomilanih iskustava treba jačati integraciju civilnih kapaciteta u ove tri zemlje. To zahteva ne samo potreba za razvojem kapaciteta nevladinih organizacija i potreba za saradnjom, već i to da su predstavnici civilnog društva u stanju preneti ideju saradnje grupama koje pripadaju najrazličitijim slojevima društva. Posebno ističemo važnost saradnje na socijalnim pitanjima, pošto u regiji značajne mase žive ispod praga siromaštva i horizontalna društvena integracija je nezamisliva bez izvesne vertikalne integracije. Program je u službi tome reformom usluga u zapošljavanju.

ITI „Bartok” dakle regiju posmatra kao integralnu celinu i u kulturnom, i u društvenom i u turističkom smislu, i na tim osnovama namerava stvarati odnosno rekonstruisati zajednički identitet.

POVEZIVANJE

ITI „Bartok” predstavlja najkompleksniju integralnu intervenciju u strategiji koji prikazuje najširi sistem povezivanja.

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	NOSILAC PROJEKTA
Integrisana prekogranična inovativna kulturna intervencija (II Bartok)	2.5.1.1 Centar Bartok	IP 6c: očuvanje, zaštita, unapređenje i razvoj prirodne i kulturne baštine IP 9d: pomoć u jačanju inkluzivnog društva, borba protiv siromaštva podrškom polne ravnopravnosti i jednakih šansi, kao i prekogranične integracije zajednica	PA 3 Jačanje kontakata u oblasti kulture i turizma kao i među ljudima PA 9 Ulaganje u ljudske resurse i veštine		Festival Bartok	Veliki Semikluš
	2.5.1.2 Mostovi kulture u BTC EGTC-u	IP 6c: očuvanje, zaštita, unapređenje i razvoj prirodne i kulturne baštine IP 9d: podrška u jačanju inkluzivnog društva i borba protiv siromaštva podrškom polne ravnopravnosti i jednakih šansi, kao i prekogranične integracije zajednica IP 11: Jačanje kapaciteta institucija i efikasne uprave kroz saradnju pravnih i	PA 3 Jačanje kontakata u oblasti kulture i turizma kao i među ljudima PA 10 Širenje sistema institucija i jačanje institucionalne saradnje		Rhythm of Drums	Bordanj, Čoka

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	NOSILAC PROJEKTA
		administrativnih ustanova, kao i građana i ustanova				
					Festival Bartok	Veliki Semikluš
					Rekonstrukcija i osnivanje lokalnih kulturnih centara	Keča, Kelebija, Pustamergeš, Senmihaju Roman, Varjaš
	2.5.1.3 Realizacija kreativne industrijske inovacije	IP 1b: podrška investicijama preduzeća u oblasti I+I, razvoj odnosa preduzeća, centara za I+R i visokog obrazovanja, naročito putem razvoja proizvoda i usluga, transfera tehnologija, društvenih inovacija, ekoloških inovacija, aplikacija za javne službe, podsticanje potražnje, umrežavanja, klastera i otvorenih inovacija mudre specijalizacije, tehnoloških i primenjenih istraživanja,	PA 3 Jačanje kontakata u oblasti kulture i turizma kao i među ljudima PA 7 Stvaranje društva na bazi znanja pomoću istraživanja, obrazovanja i informacionih tehnologija PA 8 Podrška razvoju konkurentnosti preduzeća, uključujući i razvoj regionalne saradnje preduzeća (klastera)			

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	NOSILAC PROJEKTA
		<p>probni linija, mera za ranu registraciju proizvoda, razvoja proizvodnih kapaciteta osnovnih tehnologija i prve serije, a naročito transfera ključnih tehnologija i širenje tehnologija opšte namene</p> <p>IP 2b: dalji razvoj IKT proizvoda i usluga, e-trgovine i jačanje potražnje za IKT</p> <p>IP 3a: jačanje preduzetništva, naročito olakšavajući ekonomsku eksploataciju novih ideja, pospešivanje osnivanja novih firmi uključujući i putem poslovnih inkubatora</p> <p>IP 3d: podrška kapacitetima MSP za rast na regionalnim, nacionalnim i međunarodnim tržištima, kao i u inventivnim procesima</p>	PA 9 Ulaganje u ljudske resurse i veštine			

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	NOSILAC PROJEKTA
		<p>IP 6c: očuvanje, zaštita, unapređenje i razvoj prirodne i kulturne baštine</p> <p>IP 8a: osnivanje biznis inkubatora, podrška investicijama za samozapošljavanje, osnivanje mikropreduzeća i preduzeća</p> <p>IP 8d: integracija prekograničnih tržišta radne snage, uključujući i prekograničnu mobilnost, zajedničke inicijative za lokalno zapošljavanje i zajedničko osposobljavanje</p>				
	2.5.1.4 Razvoj turističkih destinacija	<p>IP 2c: jačanje aplikacija IKT tehnologija za e-upravu, e-učenje, e-uključenost i e-zdravstvo</p> <p>IP 6c: očuvanje, zaštita, unapređenje i razvoj prirodne i kulturne baštine</p>	<p>PA 3 Jačanje kontakata u oblasti kulture i turizma kao i među ljudima</p> <p>PA 8 Podrška razvoju konkurentnosti preduzeća, uključujući i razvoj regionalne</p>	1. cilj: Najmanje 75% populacije starosti od 20 do 64 godina mora imati radno mesto	Restauracija engleskog parka Nakovog zamka	Veliki Semikluš

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	NOSILAC PROJEKTA
			saradnje preduzeća (klastera) PA 10 Širenje sistema institucija i jačanje institucionalne saradnje			
					Osnivanje muzeja	Ada
					Osnivanje rekreativnog parka za mlade	Domasek
					Obnavljanje zavičajne zbirke	Marošlele
					Izgradnja istorijske spomen aleje	Kelebija
					Osnivanje ekoturističkog centra za posetioce i ogledne bašte	Zakanjsek
					Osnivanje međunarodne	Kelebija

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	NOSILAC PROJEKTA
					istraživačke kuće za zaštitu okoline i prirode	
					Rekonstrukcija muzeja istorije železnice	Kelebija
					Osnivanje šumskog adrenalina parka	Kelebija
					Izgradnja konjičke staze	Kelebija
					Izgradnja centra za rekreaciju	Kelebija
					Formiranje turističkog centra kod jezera Bakuman	Veliki Semikluš
					Formiranje pogranične zone za odmor kod Moriša	Perjamoš
					Formiranje	Žombolj

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	NOSILAC PROJEKTA
					wellness i rekreacionog centra kod jezera	
	2.5.1.5 Razvoj turističke infrastrukture	<p>IP 6c: očuvanje, zaštita, unapređenje i razvoj prirodne i kulturne baštine</p> <p>IP 7c: razvoj ekoloških saobraćajnih sistema sa niskom emisijom buke i ugljendioksida, uključujući saobraćaj na unutrašnjim plovnim putevima i na moru, luke, multimodalne veze i aerodromsku infrastrukturu radi unapređenja održive regionalne i lokalne mobilnosti</p>	<p>PA 1/a Razvoj mobilnosti i intermodalnosti – unutrašnji plovni putevi</p> <p>PA 1/b Razvoj mobilnosti i intermodalnosti – železnički i vazdušni saobraćaj</p> <p>PA 3 Jačanje kontakata u oblasti kulture i turizma kao i među ljudima</p> <p>PA 6 Očuvanje biodiverziteta, krajolika kao i kvaliteta vazduha i zemlje</p> <p>PA 10 Širenje sistema institucija i jačanje institucionalne saradnje</p>		Formiranje škole u šumi i edukativnih staza	Kelebija

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	NOSILAC PROJEKTA
					Formiranje pešačke staze u Natur parku u plavnom prostoru Moriša	Čanad
					Modernizacija obale Tise	Kanjiža
					Izgradnja biciklističke staze	Ašothalom- Palić Bačbokod- Bačboršod, Bordanj, Kelebija, Keveđ- Čanadpalota, Mako- Perjamoš Veliki Semikluš, Temišvar- Zrenjanin, Tisasiget-Novi Kneževac-

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	NOSILAC PROJEKTA
						Senta
					Formiranje ekumenske verske ture u županijama Čongrad i Tamiš	Morahalom
					Izgradnja kongresnog centra	Fenj
					Izgradnja plaže	Senta
	2.5.1.6 Razvoj turističkog preduzetništva	IP 3a: jačanje preduzetništva, naročito olakšavajući ekonomsku eksploataciju novih ideja, pospešivanje osnivanja novih firmi uključujući i putem poslovnih inkubatora IP 3d: podrška kapacitetima MSP za rast na regionalnim, nacionalnim i međunarodnim tržištima, kao i za učešće u inventivnim procesima	PA 3 Jačanje kontakata u oblasti kulture i turizma kao i među ljudima PA 7 Stvaranje društva na bazi znanja pomoću istraživanja, obrazovanja i informacionih tehnologija PA 8 Podrška razvoju konkurentnosti preduzeća, uključujući i razvoj regionalne			

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	NOSILAC PROJEKTA
			saradnje preduzeća (klastera)			
	2.5.1.7 Razvoj medicinskih usluga i zdravstvenog turizma	IP 2c: jačanje aplikacija IKT tehnologija za e-upravu, e-učenje, e-uključenost i e-zdravstvo	PA 3 Jačanje kontakata u oblasti kulture i turizma kao i među ljudima PA 2 Stimulacija primene održive energije PA 9 Ulaganje u ljudske resurse i veštine		Razvoj zdravstvenog turizma na bazi termalnih voda	Tompa
					Program za eksploataciju termalnih voda	Kelebija
					Rekonstrukcija, modernizacija termalnog štranda	Veliki Semikluš,
					Formiranje banje	Torda, Mol, Nova Crnja, Periam, Varjaš
					Osnivanje i rekonstrukcija	Ašothalom, Kunbaja,

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	NOSILAC PROJEKTA
					povezanih zdravstvenih ustanova	Madaraš, Reske, Veliki Semikluš, Tomnatik, Tompa
					Formiranje sistema teledijagnostike	Čanadpalota, Kištelek, Mako, Marošlele, Morahalom
					Osnivanje rehabilitacionog centra	Mol
					Formiranje doma za stare i smeštaj medicinskog obrazovanja u zgradi bivše kasarne	Senta
					Formiranje centra za razvoj	Kištelek

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	NOSILAC PROJEKTA
					zdravlja	
	2.5.1.8 Osnivanje civilnog klastera	IP 9d: pomoć u jačanju inkluzivnog društva i borba protiv siromaštva podrškom polne ravnopravnosti i jednakih šansi, kao i prekogranične integracije zajednica IP 11: Jačanje kapaciteta institucija i efikasne uprave kroz saradnju pravnih i administrativnih ustanova, kao i građana i ustanova	PA 3 Jačanje kontakata u oblasti kulture i turizma kao i među ljudima PA 10 Širenje sistema institucija i jačanje institucionalne saradnje			
	2.5.1.9 Pokretanje Civilne akademije	IP 9d: pomoć u jačanju inkluzivnog društva i borba protiv siromaštva podrškom polne ravnopravnosti i jednakih šansi, kao i prekogranične integracije zajednica IP 11: Jačanje kapaciteta institucija i efikasne uprave kroz saradnju pravnih i	PA 9 Ulaganje u ljudske resurse i veštine PA 10 Širenje sistema institucija i jačanje institucionalne saradnje			

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	NOSILAC PROJEKTA
		administrativnih ustanova, kao i građana i ustanova				
	2.5.1.10 Socijalno partnerstvo u pograničnoj regiji	<p>IP 2c: jačanje aplikacija IKT tehnologija za e-upravu, e-učenje, e-uključenost i e-zdravstvo</p> <p>IP 8d: integracija prekograničnih tržišta radne snage, uključujući i prekograničnu mobilnost, zajedničke inicijative za lokalno zapošljavanje i zajedničko osposobljavanje</p> <p>IP 9a: ulaganje u zdravstvenu i socijalnu infrastrukturu što doprinosi nacionalnom, regionalnom i lokalnom razvoju, smanjujući nejednakosti u pogledu zdravstvenog statusa, unapređujući socijalnu uključenost, kulturne i rekreativne usluge kao i</p>	<p>PA 7 Stvaranje društva na bazi znanja pomoću istraživanja, obrazovanja i informacionih tehnologija</p> <p>PA 9 Ulaganje u ljudske resurse i veštine</p> <p>PA 10 Širenje sistema institucija i jačanje institucionalne saradnje</p>	5. cilj: Za 20 miliona smanjiti broj stanovnika koji su izloženi riziku siromaštva	Seosko poverništvo bez granica	Etemeš, Horgoš, Male Pijace

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	NOSILAC PROJEKTA
		<p>prelazak sa institucionalne brige na brigu u zajednici</p> <p>IP 9b: Pružanje podrške fizičkoj i privrednoj rehabilitaciji ugroženih zajednica u urbanim i ruralnim područjima</p> <p>IP 9d: pomoć u jačanju inkluzivnog društva, borba protiv siromaštva podrškom polne ravnopravnosti i jednakih šansi, kao i prekogranične integracije zajednica</p> <p>IP 11: Jačanje institucionalnih kapaciteta, efikasna uprava putem saradnje pravnih i administrativnih ustanova, kao i građana i ustanova</p>				
					Izgradnja socijalnih stanova	Perjamoš, Sakalaz
					Informatički	Foraškut

INTEGRISANA INTERVENCIJA	INTERVENCIJA	POVEZANI INVESTICIONI PRIORITET	POVEZANI EUSDR-PRIORITET	POVEZANI STRATEŠKI CILJ EU 2020	UKLOPLJENI LOKALNI PROJEKAT	NOSILAC PROJEKTA
					razvoj usluge seoskog povereništva	
					Izgradnja mreže pedagoške stručne službe za podršku inkluziji	Kištelek
					Rekonstrukcija električne mreže na rubnim područjima	Kelebija
					Rekonstrukcija Kuće za staranje	Madaraš
					Socijalni razvojni projekti za rehabilitaciju grada u Morahalomu	Morahalom

*A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószámú projektjének
támogatásával valósult meg.*

1.5.2 Sumiranje strateških ciljeva

Pomoću analize povezanosti može se pokazati, za koje tematske ciljeve se najviše vezuje strategija BTC EGTC. To je važno, jer će te veze pokazati, na kojim će konkursima operativnih programa učestvovati EGTC sa nadom u uspeh.

U sledećoj tabeli smo sumirali da u vezi pojedinih intervencija pojedini investicioni prioriteti s kojom učestalošću se pojavljuju u četiri tabele povezanosti. Uspravno se nalaze identifikacioni brojevi pojedinih tematskih ciljeva, a vodoravno ID brojevi investicionih prioriteta (kod zadnja dva tematska cilja Uredba o EFRR ne postavlja dodatne podtačke (istovremeno Uredba o evropskoj teritorijalnoj saradnji /ETS/ kod ovih posebno ističe prekogranični aspekt).

Tabela istovremeno prikazuje najfrekventniji investicioni prioritet, kao i najvažniji tematski cilj sa aspekta BTC.

1. tabela Povezanost strategije sa investicionim prioritetima i tematskim ciljevima Uredbe o EFRR

		a	b	c	d	e	f	g	Ukupno
1		x	xxx						4
2			x	xxxx					5
3		xxx		xx	xxxxxx				11
4		xx	x	xx		xxx			8
5		x							1
6			xx	xxxxx		x	xxx	x	12
7				xxxx					4
8		xxx	x		xxx				7
9		x	x		xxxxx				7
10	x								1
11	xxxxxx								6

Kao što se vidi iz tabele, postoji četiri takva investiciona prioriteta, koji se spominju u značajnom broju: u strategiji se najčešće susrećemo s investicijama usko vezanim za institucionalnu saradnju (11), kao i za razvoj kapaciteta MSP-a (3d), ali slična je učestalost potrebe za očuvanjem i unapređenjem prirodne i kulturne baštine (6c), kao i prekogranične integracije zajednica (9d).

Tematski ciljevi se donekle razlikuju od gore navedenog. Najčešće se spominju sledeći tematski ciljevi (redosled učestalosti):

*A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószámú projektjének
támogatásával valósult meg.*

6.	Očuvanje i zaštita životne sredine i unapređenje efikasnosti resursa
3.	Povećanje konkurentnosti malih i srednjih preduzeća
4.	Podržavanje prelaska na privredu sa niskim nivoom emisije ugljendioksida u svim sektorima
8.	Podrška zapošljavanja i mobilnosti radne snage
9.	Unapređenje socijalne uključenosti i borba protiv siromaštva

Sve to znači, da sa aspekta integralnog razvoja EGTC-a u obzir mogu doći takvi konkursi, finansijski izvori koji su

- ili usmereni ka očuvanju i integralnom prekograničnom razvoju prirodne i kulturne baštine,
- ili pomažu u osnivanju preduzeća i prekograničnoj saradnji preduzeća,
- ili doprinose eksploataciji obnovljivih izvora energije u regiji,
- ili unapređuju prekograničnu mobilnost u zapošljavanju i rešavanje trajne nezaposlenosti nezavisno od granica,
- ili omogućavaju ukidanje dubokog siromaštva na bazi zajedničkog nastupa.

1.6 FINANSIRANJE I MENADŽMENT

Potrebna finansijska pozadina realizacije razvojnih mera može se obezbediti kroz sistem sa više elemenata.

Najadekvatniji izvor će i nadalje obezbediti programi prekogranične saradnje (CBC Mađarske i Rumunije, IPA programi Mađarska-Srbija i Rumunija-Srbija). Iako su u značajnoj meri pooštreni uslovi korišćenja sredstava, EGTC je kao pravni oblik još uvek najadekvatniji institucionalni okvir za preuzimanje podrške (izuzev srpsko-rumunskog IPA programa, gde će biti potrebno uključivanje daljnjih institucija).

Još nisu poznati dotični programi, ali se već zna da u nacrtima uredbi kohezivne politike tematska koncentracije će biti odlučujuća u mnogim pitanjima, pošto će biti aktivnosti čije finansiranje će biti isključeno. BTC EGTC je već formulisao svoje viđenje tematskih prioriteta.

Područja prioriteta koja su propisana u uredbi o tematskoj koncentraciji (posebno su istaknuta područja koje je odabrala BTC EGTC.

- (1) jačanje istraživanja, tehnološkog razvoja i inovacija;
- (2) poboljšanje pristupa, korišćenja i kvaliteta informacionih i komunikacionih tehnologija;
- (3) **poboljšanje konkurentnosti (u slučaju EAFRD) malih i srednjih preduzeća, poljoprivrede, (u slučaju EMFF) ribarstva i grane akva-kulture;**
- (4) podržavanje prelaska na privredu sa niskim nivoom emisije ugljendioksida u svim sektorima
- (5) **podrška prilagođavanja na klimatske promene, sprečavanje rizika i upravljanje rizicima;**
- (6) propagiranje zaštite životne sredine i unapređenje efikasnosti resursa;
- (7) podrška održivog saobraćaja i otklanjanje uskih grla u infrastruktura glavnih mreža;
- (8) unapređenje zapošljavanja i podržavanje mobilnosti radne snage;

- (9) unapređenje socijalne uključenosti i borba protiv siromaštva;
- (10) ulaganje u obrazovanje, razvoj veština i celoživotnog učenja;
- (11) poboljšanje institucionalnih kapaciteta i efikasna javna uprava.

Kao što se vidi, prioriteti odabrani od strane BTC-a se ne poklapaju sa razvojnim prioritetima navedenih u Strategiji. Istovremeno treba imati u vidu, da je sadržaj tematskih ciljeva menjan do zadnjeg trenutka i o brojnim oblastima prioriteta – koji su ranije smatrani privlačnim – se ispostavilo, da ne obezbeđuje izvor za željeni razvoj. Prema našoj oceni razvojni prioriteti identifikovani u strategiji pokazuju najdirektniji sklad između usvojenih uredbi i lokalnih ideja.

Konzorcijum zadužen za izradu mađarsko-rumunskog programa ima zadatak, da u saradnji sa zainteresovanim akterima iz osam programskih regija kao i ministarstvima dveju zemalja sačini predlog za tematsko sužavanje. Može se uopšteno konstatovati da granska koncentracija nepovoljno pogađa pogranične regije i sužava krug potencijalno ostvarivih razvojnih projekata. I u slučaju BTC-a je spektakularno velika razučđenost razvojnih prioriteta koji se smatraju potrebnim. Nema garancije da će prioriteti koje je odabrao BTC EGTC ući u CBC-program Mađarske i Rumunije.

Sve to ujedno znači, da za razvoj u pograničnim prostorima ne treba se skoncentrisati isključivo na izvore programa Evropske teritorijalne saradnje i IPA programa, već se treba okrenuti i ka granskim operativnim programima koji će biti usvojeni na nacionalnom nivou. U periodu 2014-2020 u potencijalne izvore mogu se uvrstiti pored Strukturnih fondova i evropski fond za ruralni razvoj, kao i fond za ribarstvo, što je povoljna okolnost za BTC EGTC.

U druge dve vrste evropskih programa teritorijalne saradnje (transnacionalni i interregionalni) mogu se naći oni prioriteti, za koje se mogu vezati pojedine intervencije, naročito pri razvoju spoljnih veza EGTC-a i u slučaju aktivnosti za razmenu iskustava. Iako se ovim raspisima investicioni projekti ne podržavaju, ili samo u veoma suženom krugu, time što je umesto programa za Jugoistočnu Evropu 2014. godine pokrenut novi program za prostor obuhvaćen Dunavskom strategijom, pa institucionalne veze sa akterima zemalja Podunavlja posredno mogu rezultirati investicijama. S jedne strane saradnja (pored manjih investicija) mogu stvoriti niz novih veza i inovativnih inicijativa. S druge strane saradnja i primerni projekti mogu pobuditi interesovanje investitora za regiju. Kao što smo naveli, prioriteti formulisani u akcionom programu Dunavske strategije (a time najverovatnije i tematika raspisa) u brojnim elementima će biti u skladu sa zamislama BTC-a.

Po istom principu moguće je računati i na centralne izvore Unije, kao što je Culture (to je važno sa aspekta predloženog projekta međunarodne saradnje i predstavljanja šarolike kulture koja je od izuzetne važnosti sa aspekta teritorijalnog identiteta EGTC-a), ili tome slični raspisi – Europe for Citizens- koji podržavaju manje projekte, ili Intelligent Energy Europe (čiju relevantnost obezbeđuje program obnovljive energije i koji može pomoći regiji u nastupu pred stručnom javnošću Evrope).

Strategija koja inovacije stavlja u centar, naravno može omogućiti da se EGTC uključi u program Horizont (usmeren na istraživanje i razvoj), i koji je u cilju ostvarivanja strateških ciljeva EU 2020 već objavio svoje raspise. Radi uspešnog učešća u programu predlažemo uspostavljanje širokog kruga partnerstva sa trustovima mozgova iz Mađarske i Rumunije.

Kao daljnji izvor može doći u obzir Fond V4, a imajući u vidu već postojeći interes u regiji i LEADER, koji podržava i međunarodnu razmenu iskustava. Značaj ovog potonjeg obezbeđuje i poseban značaj agrara.

Za pojedine elemente projekata mogu se koristiti i Fond Švajcarske odnosno Norveške. U okviru ovog drugog u ranijim raspisima prioriteto područje je bila energetika i na to se može računati i ubuduće.

Stvaranjem civilnog klastera stvoriće se mogućnost da se u finansiranju razvojnih projekata pojave i izvori koji su na raspolaganju isključivo ovom sektoru (Nacionalni fond za saradnju, Norveški fond za podršku civila, itd.).

**A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószámú projektjének
támogatásával valósult meg.**

Možda bi trebalo razmisliti o osnivanju fondacije za razvoj regije, koja može biti pogodna za privlačenje sponzorskih sredstava.

Pored sredstava koja se mogu obezbediti putem konkursa, valja napomenuti i mogućnost korišćenja razvojnih kredita. U leto 2012. osnovana je Evropska investiciona banka u Budimpešti, koja znači dodirnu tačku za pomoć u realizaciji projekata Dunavske strategije. Korišćenje ove mogućnosti podrazumeva prilagođavanje prioritetima u strategiji, ali kako smo naveli kod opisa programa to uklapanje je obezbeđeno.

I na kraju, institucije, preduzeća koja su nastala zahvaljujući razvojnim projektima u stanju su obezbediti sopstvene prihode (agencija za energetiku, preduzetnički inkubatorski centar), odnosno kroz realizaciju projekata moći će privući daljnje izvore. U izvesnim slučajevima može doći do razvoja u PPP konstrukciji, što predstavlja dodatnu mogućnost za obezbeđenje sredstava.

Kod svakog projekta moguća je primena različitih finansijskih konstrukcija, te svaki projekat zahteva posebnu analizu izvora.

Što se tiče upravljačkog dela realizacije programa, prvo treba konstatovati, da je EGTC najpogodniji oblik za realizaciju prekograničnih, integrisanih, strateški zasnovanih i dugoročno održivih projekata kakve propisuje Evropska unija u novim uredbama o koheziji, za koje smo i mi dali predloge u ovom dokumentu. Grupacija je naime u stanju odgovarati za realizaciju, finansiranje i održavanje date integrisane intervencije na obe strani granice. Zbog toga je i izuzet od principa Vodećeg partnera, što omogućava da na obe strane granice može realizovati intervencije čak i bez uključenja drugih partnera.

Pored toga EGTC može imati svoje zaposlene, može osnovati sopstvenu instituciju, što s jedne strane omogućava da bilo u Mađarskoj, bilo u Rumuniji može postaviti organizacije za menadžment iz strategije (npr. agencija za energiju), a s druge strane, prihodima koji se kod njih stvaraju, EGTC može raspolagati slično holdingu, što znači uključivanje aditivnih izvora.

U toku strateškog planiranja Skupština grupacije je formirala radnu grupu sa zadatkom stručne kontrole procesa planiranja. Predlažemo produženje mandata radne grupe, da stručna kontrola prati do kraja ostvarivanje strategije, jer se time obezbeđuje teritorijalno ujednačenja razvojna aktivnost.

Pored toga za veće projekte svrsishodno je formirati mesne akcione grupe sa učešćem predstavnika zainteresovanih institucija i preduzeća.

Skupština i Predsedništvo EGTC-a pored stručnog upravljanja sposobno je u celosti obavljati i političku kontrolu.

Na taj način realizaciju strategije garantuje jedan višestepeni menadžment, što je važno i zbog toga jer se time jača legitimitet EGTC-a, ali i opredeljenost članica.

1.7 AKCIONI PLAN REALIZACIJE STRATEGIJE

Funkcija akcionog plana je da označi važne tačke u realizaciji strategije, i da tome obezbedi vremensku dinamiku za period podrške od 2014. do 2022. (n+2) godine. Naziv „akcija” opravdana je time što nema svaka planirana intervencija karakter tradicionalno shvaćenog projekta.

Akcioni plan u skladu sa integralnim pristupom računa sa ostvarivanjem projekata na način da se oni nadograđuju uz pretpostavku različitog doprinosa materijalnih i humanih resursa. U prvom periodu prvenstveno se predlaže realizacija takvih akcija, koje se mogu sprovesti s relativno malim ulaganjem, ali koji će kasnije biti potrebni za efikasnu implementaciju projekata.

Mnogi od akcija usmerene su ka formiranju i funkcionisanju ekspertskih grupa koje su potrebne za pripremu kasnijih razvoja. To je potrebno zbog toga da se razvojni potezi ne realizuju slučajno, nego aktivnim učešćem i usmeravanjem eksperata date oblasti; s druge strane, uključivanjem eksperata EGTC može postati motor razvoja u pograničnom prostoru, što ujedno jača i njegov legitimitet. Zbog toga deluje celishodnim (kao neka vrsta nulte akcije) unutar godišnjeg budžeta za funkcionisanje EGTC-a odvojiti jednu sumu za opremanje prostorije za pomoć u radu radionica (uređaj za prevođenje, potrebna tehnika), kao i za obezbeđenje prevodilaca.

Drugi deo akcija čini stručna priprema konkretnih razvojnih mera. Pošto će mnoge detalje konkretnih intervencija opisati određeni stručni dokumenti, akcioni plan ne reflektuje na sve detalje razvojnih potreba, a to znači da akcioni plan u svetlu izrađenih dokumenata treba ažurirati i to najkasnije u 2017. godini.

1.7.1 Integralna, prekogranična aglomeracijska intervencija (Agglomeracijska II)

1.7.1.1 Formiranje urbanističke radionice za projektovanje budućnosti

Cilj akcije: koncentracija znanja potrebna za formiranje policentrične, prekogranične gradske mreže, predstavljanje razvoja od strane EGTC-a u vezi velegradskih i županijskih ITI-ja; radionica predstavlja osnovu klastera/mreže koja će se formirati kasnije.

Kratak opis akcije

U okviru akcije EGTC se obraća stručnjacima radionice za projektovanje urbanističke budućnosti i organizuje njene prve sastanke. Među pozvanima u radionicu su:

- rukovodioci odgovorni za razvoj naselja sa statusom grada u EGTC-u,
- glavni arhitekta ili urbanistički stručnjaci susednih velikih gradova (Segedin, Hodmezevašarhelj, Subotica, Arad, Temišvar),
- predstavnik Saveza urbanista Mađarske,
- sa mađarske i rumunske strane predstavnici samouprava na nivou županija,
- predstavnici visokoškolskih ustanova urbanizma iz susednih velikih gradova,
- zainteresovane strukovne organizacije iz regije.

Radionica će početi rad na osnovu poslovnika, koji sama usvoji, a najvažnija misija joj je da snimi, tematski raspodeli i razvija sistem veza između velikih gradova na prostorima EGTC-a i same grupacije. Na taj način s jedne strane može se uspostaviti ambijent partnerstva između EGTC-a i velikih gradova, s druge strane mogu postati jasne one funkcije, koje može obavljati EGTC kao prekogranična pozadina ovih velikih gradova. U tom cilju ideje EGTC-a na neki način moraju se pojaviti u razvojnim planovima velikih gradova kao adekvatnog aktera gradskog okruženja velikih gradova.

Zadatak radionice može biti i pospešivanje međusobnog približavanja velikih gradova, zatim utemeljenje takvog urbanističkog razvoja gradova u EGTC-u koji suštinski menjaju funkcionalni položaj datog naselja.

Kao rezultat akcije može se formirati mreža / klaster za koordinaciju kasnije saradnje.

1.7.1.2 Formiranje urbanističkog klastera / mreže

Cilj akcije: stvaranje takve kvazi ustanove pod pokroviteljstvom EGTC-a, koja će biti u stanju obavljati koordinaciju saradnje gradske mreže u pograničnim prostorima sve tri zemlje.

Kratak opis akcije

Od uspešnosti radionice zavisi da li će na kraju nastati neka labava mreža ili klaster koji će objединiti eksperte, ustanove, istraživače sa univerziteta kao i donosiocе odluka zainteresovanih za razvoj gradova i preduzetnike. Mreža koja će na nekom nivou prerasti u instituciju biće pogodna da u narednih 10 godina na promene izazvane dinamičnim menjanjem prostora nađe odgovarajuće gradske i ruralne odgovore. Najvažnija funkcija klastera će biti da kao interfejs gradskih razvojnih poteza pomogne u obavljanju raznih teritorijalnih funkcija na celom prostoru EGTC-a u toku procesa srpskog pridruživanja. U sklopu toga od klastera može se očekivati izrada takvih strateških i tehničkih dokumenata, koji će poslove na razvoju gradova/naselja usklađivati polazeći od pretpostavke prekogranične saradnje, pružajući povoljno rešenje koje će biti prihvatljivo za sve.

Klaster ujedno može efikasno pomoći u izgradnji potrebnih graničnih prelaza i integraciju prekograničnog javnog saobraćaja putem osnovnih studija koja će biti pogodna i za postavljanje prioriteta potrebnih intervencija.

1.7.1.3 Priprema prekograničnih infrastrukturnih investicija

Cilj akcije: izrada tehničke dokumentacije za razvoj prekogranične saobraćajne infrastrukture koje klaster smatra zasnovanim.

Kratak opis akcije

Razvoj prekogranične infrastrukture (ne računajući nivo biciklističkih staza) nije kompetencija lokalnog nivoa, pa finansiranje izgradnje i održavanja objekata ne može biti zadatak EGTC-a ili lokalnih samouprava, pošto na tom nivou za to ne postoje finansijski izvori. Istovremeno EGTC može biti adekvatna organizacija za pripremu izgradnje i razvoja prekograničnih biciklističkih staza, odnosno može brinuti o njihovom održavanju kao i o pripadajućim elementima mreže i infrastrukture.

U oba slučaja može biti aktivan učesnik u izradi planske dokumentacije i pribavljanja dozvola. Akcija u suštini obuhvata tehničku pripremu razvoja pogranične saobraćajne infrastrukture, čija je opravdanost potvrđena ranijim analizama i koja obuhvata prostor članica EGTC-a.

1.7.1.4 Formiranje platforme za pogranični javni prevoz

Cilj akcije: na prostorima EGTC-a u uskoj saradnji sa velikim gradovima formiranje jedne prekogranične saobraćajne platforme.

Kratak opis akcije

Paralelno sa prethodnom akcijom mogli bi se naći za istim stolom nadležni iz tri zemlje radi integrisanja pograničnog javnog saobraćaja. U okviru akcije u prvo, krugu došlo bi do zajedničkog objavljivanja i usaglašavanja redova vožnji, a nakon toga moglo bi se formirati zajednički pogranični sistem karata i tarifa, uključivanjem velikih gradova. Krajnji cilj je stvaranje inteligentnog prekograničnog sistema za informisanje putnika.

članovi platforme mogu biti predstavnici preduzeća za javni saobraćaj iz Mađarske, Rumunije i Srbije. Akcija je povezana i sa pitanjima regulative, a u cilju promena EGTC bi mogao nastupiti kao inicijator.

Na kraju, paralelno s razvojem turističke destinacije došlo bi do pokretanja kartice EGTC-a, koja bi omogućavala posetu turističkih znamenitosti, korišćenje usluga i vozila javnog saobraćaja.

Kao rezultat akcije poboljšala bi se prohodnost granica, nivo mobilnosti unutar EGTC-a, i moglo bi se početi sa integracijom usluga javnog saobraćaja radi pomoći u putovanjima na posao i sa posla van mesta prebivališta.

1.7.2 Integrisana, prekogranična agroinovaciona i energetska intervencija (Agro-climate II)

1.7.2.1 Formiranje radne grupe za vodoprivredu

Cilj akcije: priprema pogranične regije na klimatske promene radi obezbeđenja potrebne količine vode za poljoprivrednu proizvodnju.

Kratak opis akcije

U okviru akcije formira se radna grupa eksperata koja bi se bavila dugoročnim pitanjima vodoprivrede bitnim za proizvođače i gazdinstva u pograničnoj regiji Mađarske, Rumunije i Srbije. U radnu grupu bili bi pozvani predstavnici vodoprivrednih preduzeća, univerziteta, zainteresovani akteri agrara iz regije, kao i predstavnici Nacionalnog ureda za zalivanje koji će se u Mađarskoj formirati 2014.

Zadatak radne grupe je pregled svih onih aktivnosti i pitanja (od sprovođenja istraživanja u vezi klimatskih promena, do sačinjavanja inventara zalivnih sistema do pravnih i upravnih pitanja prekogranične vodoprivrede) s kojima se treba baviti kako bi se predupredile štete usled očekivanog smanjenja raspoloživih količina vode. Unutar radne grupe mogle bi se razmenjivati ne samo informacije o vodoprivredi ove tri zemlje, nego bi se mogla započeti izrada integrisanog pitanja upravljanja vodama, a kasnije radna grupa bi mogla obavljati stručnu koordinaciju realizacije tog plana.

1.7.2.2 Izrada integralnog plana za upravljanje vodama na prostorima tromeđe

Cilj akcije: na osnovu smernica radne grupe i uz njenu saradnju izrada integralnog prekograničnog plana za upravljanje vodama.

Kratak opis akcije

Budućnost prostora obuhvaćenog EGTC-om u osnovi zavisi od očekivanog smanjenja količina vode usled klimatskih promena. Na području Homokhatšaga (ovdašnje peščare) na pojedinim mestima nivo podzemnih voda smanjen je za 8-10 metara, a taj nivo će se dalje smanjivati u meri u kojoj će se smanjiti dotok vode reka koja okružuju ovaj prostor. Regija je međutim sa aspekta kvaliteta zemljišta izuzetno je pogodna za oraničnu proizvodnju, ali i za proizvodnju voća i povrća. Značajan deo stanovništva i danas živi od agrara, a sa aspekta njihove egzistencije, konkurentnosti regije rešenje upravljanja vodama je od suštinskog značaja. Moramo se pripremiti na uticaj klimatskih promena, a jedan od oblika pripreme jeste izrada sveobuhvatnog plana upravljanja vodama, koji će sadržati širok spektar oblika zalivanja (uključujući i primenu mikro zalivnih sistema). Izrada plana za upravljanje vodama može se realizovati i u okviru samostalnog projekta, a mere iz plana bi se realizovale u sklopu posebnih akcija.

1.7.2.3 Stvaranje prekogranične zalivne infrastrukture

Cilj akcije: zadovoljavanje potreba za dodatnim količinama vode zbog suše koja ugrožava funkcionisanje agrara.

*A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószámú projektjének
támogatásával valósult meg.*

Kratak opis akcije

Na osnovu smernica radne grupe za vodoprivredu i na način, koji je određen planom za upravljanje vodama mogla bi započeti izgradnja prekogranične mreže za zalivanje. Značajan deo ovih intervencija nadmašuje kompetencije EGTC-a pošto pretpostavlja značajna infrastrukturna ulaganja. Formiranje radne grupa koja bi obavljala i funkciju usaglašavanja između ostalog važno je i zbog toga da se ove velike državne investicije realizuju u skladu sa regionalnim interesima EGTC-a i integrisanjem lokalnih projekata.

Pored velikih investicija realizuju se i manji infrastrukturni poduhvati uključivanjem naselja, članica EGTC-a, za koje zadatke pripreme (planiranja) i menadžmenta može obavljati i EGTC.

1.7.2.4 Formiranje ekspertske radne grupe za inovacije u agraru

Cilj akcije: formiranje jedne stalne ekspertske radne grupe radi stručne pripreme i koordinacije planiranih razvojnih projekata u agraru na prostorima EGTC-a.

Kratak opis akcije

U regiji rade visokokvalitetne agrarne radionice, institucije, bez kojih EGTC neće biti u stanju realizovati intervenciju Agro-climate. Formiranjem radne grupe može se obezbediti da stručnjaci koji rade na različitim stranama granice nađu (institucionalne) puteve saradnje kako bi počela razmena iskustava. Druga funkcija radne grupe je usklađivanje aktivnosti na planu inovacija u agraru unutar EGTC-a kako bi se mogao formirati/osnovati centar.

Na kraju radna grupa može razraditi koncept klastera za proizvode i formiranja potrebne logističke podrške.

članovi radne grupe mogu postati i saradnici planiranog centra.

1.7.2.5 Osnivanje centra za agrarne inovacije

Cilj akcije: osnivanje sopstvenog centra za inovacije u agraru od strane EGTC-a potrebno je radi integracije aktivnosti i potrebnog znanja za organizaciju plasmana.

Kratak opis akcije

U okviru akcije nastaje samostalna institucija (zajedno sa potrebnom infrastrukturom), koji okupljanjem postojećeg inventivnog potencijala pograničnih regija tri zemlje aktivno doprinosi stvaranju takve strukture proizvodnje u regiji, koja je u skladu sa novim klimatskim uslovima, pomaže poljoprivrednim proizvođačima u sticanju odgovarajućeg znanja (pokretanje programa edukacije za farmere), kao i u stvaranju lanca plasmana.

Akcija je zapravo jedna investicija, zatim i akreditacija samostalne institucije EGTC-a.

1.7.2.6 Osnivanje klastera BTC proizvoda

Cilj akcije: stvaranje sistema koji pomaže u plasmanu proizvoda lokalnih proizvođača.

Kratak opis akcije:

Osnivanje klastera proizvoda (možda proizvodno-trgovačka zadruga, u daljem tekstu: ptz) je veoma kompleksan proces. S jedne strane treba doći do svih lokalnih proizvođača i zanatlija u regiji i treba sastaviti njihovu bazu

podataka. Takođe treba snimiti sve postojeće kanale plasmana (lokalne pijace, gradske pijace, mreže dobavljača, potrošačke zajednice, kanali za pojedinačni plasman) i treba sačiniti njihovu prostornu analizu.

Sljedeći korak je organizacija sopstvenog lokalnog brenda BTC-a, što podrazumeva razvoj zaštitnog znaka, marketing, stvaranje alternativnih mogućnosti plasmana sa potrebnom infrastrukturom, snimanje potrebnih kapaciteta za skladištenje, hlađenje, preradu, kao i potrebe potencijalnog tržišta (u prvom redu javna ishrana).

U sklopu akcije odredili bi se nove lokalne pijace, počinje organizovanje mreže lokalnih pijaca, a time bi se moglo postići jedan optimalan i ekonomičan nivo prostorne pokrivenosti.

Klaster će osnovati lokalni proizvođači i firme koje učestvuju u plasmanu tih roba, kao i institucije lokalnih samouprava u BTC-u. Formiranje kancelarije klastera je takođe sastavni deo akcije.

1.7.2.7 Osnivanje BTC agrarnog logističkog centra

Cilj akcije: stvaranje otkupne, skladišne i prodajne infrastrukture koja bi pomogla u tržišnom nastupu lokalnih proizvođača i farmara.

Kratak opis akcije

Osnivanje poljoprivrednog logističkog centra na prostoru BTC EGTC-a. Centar slično ptz-u otkupljuje, skladišti (po potrebi i rashlađeno) i plasira proizvode lokalnih proizvođača. Jedan deo bi išlo na snabdevanje organizacija za lokalnu javnu ishranu (na prostoru EGTC-a i u okolnim velikim gradovima), a drugi deo na međunarodnom tržištu, pa bi centar trebalo formirati na lako pristupačnom mestu sa neposrednom vezom sa velikim međunarodnim transportnim koridorima.

Pojedine usluge centra bi se mogle pružati po principu zadruge, a za druge bilo bi svrsishodno naći komercijalne partnere.

1.7.2.8 Formiranje ekspertske radionice za energetiku

Cilj akcije: učešćem stručnjaka zainteresovanih institucija, preduzeća za korišćenje obnovljivih izvora energije u regiji formiranje stalnog stručnog foruma za usaglašavanje.

Kratak opis akcije

Regija Južne Nizije kojoj pripada i EGTC, veoma je bogata izvorima obnovljive energije i bazirajući se na to, proteklih godina nastale su brojne institucije, firme i klasteri, koji imaju za cilj eksploataciju tih resursa. Stvorena baza znanja tih organizacija pruža valjane osnove za realizaciju prekograničnog energetskog programa BTC EGTC-a i na taj način može promovisati prostor grupacije kao oglednu regiju. Planirani integralni razvojni programi ne mogu se realizovati bez takve stručne podrške, a i inače, svrsishodno je oslanjati se na već postojeće (mađarsko-rumunske) stručne veze umesto stvaranja novih.

Zadatak radionice je sačinjavanje inventara projekata čija je realizacija u toku, integracija lokalnih projekata i planiranje, koordinacija zajedničkih nastupa. Dodatu vrednost radionice ne čini samo podela postojećeg znanja potencijalnih članova, nego i mogućnost diferenciranja ekspertske i finansijske pozadine pojedinih projekata.

1.7.2.9 Osnivanje BTC agencije za energetiku

Cilj akcije: osnivanje i početak rada agencije, koja će pomoći članicama BTC EGTC-a u realizaciji njihovih energetskih projekata.

*A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószámú projektjének
támogatásával valósult meg.*

Kratak opis akcije

Akcija je u suštini jedna investicija: osnivanje jedne inženjersko-projektne kancelarije zajedno sa potrebnom infrastrukturom i jedinicama za prezentaciju mašinskih rešenja za korišćenje obnovljivih energenata. Zadatak agencije je izrada kompletnog energetskog plana EGTC-a (koji obuhvata snimanje teritorijalnog rasporeda postojećih izvora energije i energetskih potreba regije, kao i izradu strategije regije za prelazak na obnovljive izvore energije), zatim priprema, izrada, a po potrebi i menadžment pojedinih lokalnih energetskih projekata.

Pored toga agencija obavlja aktivnosti na menjanju shvatanja ljudi, naročito kod mlađe generacije, a u tom cilju bi mogla koristiti sredstva za demonstraciju u sedištu agencije.

Nadalja, imaće zadatak nalaženja investitora u oblast energetike, ponuda mogućih ulaganja, zatim integracija edukacije za pomoć u prelasku na obnovljive izvore energije i to uključivanjem zainteresovanih obrazovnih ustanova.

Agencija može započeti svoj rad kao institucija EGTC-a, a svoju delatnost kasnije može proširiti i na profitnu oblast.

1.7.2.10 Stvaranje preduzetničkog inkubatorskog centra za energetiku

Cilj akcije: povećanje broja firmi koje su zainteresovane za obnovljive energente, obezbeđivanje uslova za njihovo nastanjenje.

Kratak opis akcije

Akcija podrazumeva jednu investiciju, izgradnju inkubatorskog centra koji će s jedne strane (prvenstveno u saradnji sa univerzitetskim istraživačkim bazama u regiji) omogućiti povećanje broja firmi koje se bave obnovljivim izvorima energije, kao i njihovo nastanjenje u regiji, a istovremeno pruža (pravne, finansijske) i druge usluge u vezi razvoja projekata ili nalaženja partnera. S druge strane pruža savete iz oblasti energetike firmama koje deluju na prostorima EGTC-a, u vezi toga organizuje informativne kampanje i međunarodne izložbe.

Energetska radionica pruža odgovarajući okvir tim aktivnostima obezbeđujući neposredne kontakte između institucija koja obezbeđuju stručnjake i centra koji je u službi korisnika.

1.7.3 II Balkanska kapija

1.7.3.1 Osnivanje BTC centra za razvoj preduzetništva

Cilj akcije: stvaranje sistema menadžmenta koji će u investicionoj zoni delovati u interesu korišćenja prostorne komparativne pogodnosti u regiji tromeđe, kao i obezbeđenje uslova za njegov rad.

Kratak opis akcije

Cilj realizacije akcije je da se stvori organizacija koja će u integralnom obliku predstavljati usluge pogranične industrijske zone koja obezbeđuje ispunjavanje uloge balkanske kapije za EGTC, odnosno organizacija, koja će pomoći u nastupu MSP-a regije na tržištu. Centar će u skladu s tim na kompleksan način predstaviti i nuditi mogućnosti za ulaganje u pograničnoj regiji, razvije web aplikaciju za podršku logističkih usluga, organizuje sajmove, zatim u tehničkom i finansijskom vidu priprema industrijski-logistički razvoj regije.

Centar za razvoj preduzetništva u osnovi usluge pruža industrijskim i logističkim kapacitetima u neposrednoj blizini granica, ali to se može proširiti na čitav prostor EGTC-a. Sa aspekta prostornog razmeštaja trebalo bi razmisliti o tome, da se centar za razvoj investicija i preduzetništva, kao i preduzetnički centar za energetiku nađu na jednom mestu i da dođe do izvesne integracije njihovih zadataka.

1.7.3.2 Formiranje pograničnog preduzetničkog portala

Cilj akcije: stvaranje privrednog portala koji će biti u službi održavanja kontakata jednošalterskog sistema i preduzetnika.

Kratak opis akcije

Akcija je odnosi na razvoj portala uključujući razvoj i funkcionisanja i sadržaja. Portal s jedne strane pruža informacije o propisima tri zemlje i Evropske unije, o propisima potrebnim za pokretanje biznisa, o poreskom sistemu, mogućnostima investiranja, pozivima za javne nabavke, dobavljačkim potrebama, inicijativama za nalaženje partnera.

U službi jednošalterskog sistema sa portala zainteresovani moći će preuzeti sva potrebna dokumenta koja mogu biti potrebna preduzetniku za pokretanje i za funkcionisanje firme. Srednjoročni cilj je da se poslovi putem portala mogu obavljati pomoću elektronskog potpisa i na taj način osetno pojednostaviti proces pokretanja biznisa.

Na portalu se dnevno mogu ažurirati regionalne i zemaljske vesti iz privrede, tako da pored funkcije obavljanja poslova portal će pomoći preduzetnicima u sticanju novih saznanja.

1.7.3.3 Osnivanje i funkcionisanje Evropske akademije

Cilj akcije: priprema MSP-a iz Srbije za pridruživanje Evropskoj uniji

Kratak opis akcije

Prema očekivanjima Srbija će moći da se pridruži Evropskoj uniji krajem ove ili početkom sledeće decenije. Da bi akteri iz pogranične regije postali dobitnici procesa pridruživanja i da bi se firme iz Srbije spremno učestvovala u procesu širenja, BTC EGTC u okviru centra za razvoj preduzetništva pokreće edukativne programe. Cilj ovih programa je priprema MSP-a na novo pravno okruženje, na funkcionisanje unutrašnjeg tržišta EU kao i na mogućnosti korišćenja finansijskih izvora.

EGTC time pomaže konvergenciju srpskih preduzetnika povećavajući konkurentnost čitave regije.

1.7.3.4 Priprema razvoja infrastrukture industrijskih i logističkih parkova

Cilj akcije: stvaranje povoljnog investicionog ambijenta industrijskih i logističkih parkova u pograničnoj investicionoj zoni.

Kratak opis akcije

Pojedini industrijski parkovi i logistički parkovi nisu u vlasništvu niti u zakupu EGTC-a, pa njihov razvoj ne spada u kompetencije grupacije. Čini izuzetak ukoliko neko naselje, članica dati prostor za razvoj ne unese u EGTC u vidu aporta.

Imajući u vidu gore navedeno, EGTC može pomoći u tome, da infrastrukturna ulaganja tehnički pripremi ili pojedinačno ili u grupi, naravno ako za to postoji odgovarajuća finansijska pozadina. Centar za razvoj preduzetništva može se prihvatiti ovog zadatka, ali u tom slučaju pitanje prava vlasništva projekata ostaje da se reši.

Akcija se može realizovati i tako, što će EGTC vršiti samo koordinaciju (unutar ITI-a), ali povoljno okruženje za ulaganja može se obezbediti i na ovaj način.

*A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószámú projektjének
támogatásával valósult meg.*

1.7.4 Integrisana, prekogranična inovativna kulturna intervencija (II Bartok)

1.7.4.1 Osnivanje turističkih radionica

Cilj akcije: osnivanje i rad turističkih radionica vezanih za razvoj zajedničkih turističkih destinacija

Kratak opis akcije

Da bi se mogao uobličiti samostalni turistički brend BTC-a i menadžment turističke destinacije /MTD/, odnosno kako bi se ponuda mogla temeljno sačiniti, biće potrebno oformiti radionice za aktere iz pojedinih turističkih grana. Takva radionica se može formirati za wellness i zdravstveni turizam, za biciklistički turizam i rekreaciju, za oblast crkava i kulture, seoski turizam i gastronomiju, za ekoturizam i oblast kongresnog turizma. Pojedine radionice su pogodne za projektovanje tematskih turističkih puteva EGTC-a i da zajedno sa organizacijom za MTD pomogne u regionalnoj integraciji turizma.

1.7.4.2 Stvaranje i pokretanje rada prekograničnog regionalnog menadžmenta turističke destinacije

Cilj akcije: stvaranje organizacije koja će biti u stanju da BTC EGTC predstavi i komercijalizuje kao jedinstven turistički prostor.

Kratak opis akcije

U skladu sa međunarodnim standardima doći će do osnivanja organizacije za menadžment turističke destinacije. Planira se da u njenom osnivanju učestvuju i akteri stručnih-granskih radionica. Osnivanje organizacije za MTD obuhvata formiranje kancelarije, oglašavanje usluga, pokretanje aktivnosti regionalnog marketinga (izgled, reklame, pozivi, ponude, sajt za on-lajn usluge, CRM, publikacije, sajmovi).

1.7.4.3 Osnivanje klastera za zdravstveni turizam i zdravstvo

Cilj akcije: integracija usluga zdravstvenog turizma i zdravstva, stvaranje sistema na prostoru EGTC-a koji je zasnovan na komplementarnim datostima.

Kratak opis akcije

Jedna od najznačajnijih endogenih datosti regije su rezerve termalnih voda koje su pogodne za lečenje odnosno tretman mnogih bolesti. Na prostoru EGTC-a i danas postoji više banja od kojih neke obavljaju medicinske zadatke. U ovoj oblasti regija takođe može zajedno nastupiti tim uslugama na međunarodnom tržištu, što pretpostavlja izgradnju brenda, razvoj usluga i formiranje takvih konstrukcija, paketa, koji će olakšati dostupnost tih usluga. Unutar klastera valjalo bi pokrenuti kurseve jezika radi lakše komunikacije, kao i organizovati takve radionice kroz koje bi medicinski stručnjaci pojedinih zemalja predstavili njihove primenjene metode i na taj način jačajući strukovno partnerstvo.

Unutar EGTC-a može se formirati klaster koji koristeći infrastrukturu i humane resurse organizacije za MTD može integrisati u regiji značajnije davaoce medicinskih i termalno-turističkih usluga.

*A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószámú projektjének
támogatásával valósult meg.*

1.7.4.4 Formiranje sistema teledijagnostike

Cilj akcije: razmena informacija među ustanovama koje pružaju usluge zdravstvenog turizma i medicinske usluge i obezbeđenje primenljivosti odgovarajućih terapija.

Kratak opis akcije

Ne pružaju se lekarske usluge u svim banjama regije i veći deo zdravstvenih ustanova obavlja delatnost nezavisno od lekovitih banja. U pojedinim slučajevima postavljanje dijagnoze zahteva veću stručnost što nije uvek dostupno usled fizičke udaljenosti. Taj problem može rešiti teledijagnostički sistem koji bi ujedinio značajnije zdravstvene ustanove i lekovite banje EGTC-a, i putem kojeg bi se na osnovu konkretnih nalaza mogla postaviti odgovarajuća dijagnoza i mogao bi započeti neophodan tretman.

1.7.4.5 Razvoj opremljenosti u sektoru zdravstva i zdravstvenog turizma

Cilj akcije: poboljšanje nivoa usluga zdravstvenog turizma i medicinskih usluga.

Kratak opis akcije

Da bi EGTC mogao obezbediti usluge odgovarajućeg kvaliteta posetiocima, bolesnicima i turistima ovdašnje institucije moraju raspolagati sa odgovarajućom dijagnostičkom i medicinskom opremom. Stvaranje brenda sličnog drugim destinacijama pretpostavlja da ustanove koje su uključene u klaster budu opremljene na podjednako visokom nivou, a ujedno u brojnim oblastima bi se međusobno dopunjavale. Usaglašen razvoj opremljenosti može spektakularno poboljšati rejting regije i jačao bi sposobnost privlačenja turista.

1.7.4.6 Razvoj turističke vodne infrastrukture na prostorima EGTC-a

Cilj akcije: stvaranje uslova za vodni turizam.

Kratak opis akcije

U okviru akcije s jedne strane nastavlja ranije započeta gradnja vodne turističke infrastrukture kraj Moriša između Makoa i Perjamoša sa novim pristanišnim mogućnostima sve do ušća; s druge strane u regiji počinje izgradnja jedne Potiske mreže u opštinama u Srbiji; a s treće strane paralelno sa rehabilitacijom kanala i reke Begej doći će do stvaranja uslova za vodni turizam.

U okviru akcije formiraju se pristaništa, hangari za čamce, EGTC objavljuje vodnu turističku kartu i razvija on-lajn verziju za korišćenje GPS-a i formiraće se mreža usluga vezanih za vodni turizam. Zadatke koordinacije sistema obavlja organizacija za MTD EGTC-a.

1.7.4.7 Razvoj biciklističke turističke infrastrukture na prostoru EGTC-a

Cilj akcije: stvaranje mreže turističkih biciklističkih staza na celom prostoru EGTC-a.

Kratak opis akcije

Na prostorima EGTC-a nezavisno jednog od drugih realizovani su ili su u fazi realizaciji projekti za razvoj biciklističkih staza. Da bi EGTC za stanovništvo okolnih velikih gradova obezbedio rekreativne funkcije, odnosno da turistima koji posete ovo područje omogući uslove za što duži boravak, EGTC ove inicijative mora integrisati i objediniti u jedan sveobuhvatan sistem. Sve to s jedne strane pretpostavlja formiranje jednog foruma za usaglašavanje, čiju ulogu bi mogla preuzeti predložena radionica za biciklizam i aktivan turizam; harmonizaciju razvojnih ideja koje postoje na različitim nivoima; projektovanje povezane infrastrukture (što ne znači u svim slučajevima izgradnju novih biciklističkih staza, nego uključivanje nisko frekventnih puteva, poljskih i šumskih puteva odnosno nasipa); zatim određivanje prioriteta razvojnih projekata. Kod ovog potonjeg važno je da se povezivanjem pojedinih elemenata stvori jedna što je moguće veća prohodna mreža biciklističkih staza.

U okviru akcije postoji mogućnost za realizaciju više projekata izgradnje: Ašóthalom-Palić-Subotica; Kelebia-Kelebija-Subotica; Mako-Perjamoš (na nasipu); Čanad-Veliki Semikluš; Temišvar-Zrenjanin (na nasipu).

Razvoj ne znači isključivo izgradnju biciklističkih staza i postavljanje tabli, već i obezbeđenje povezanih usluga (smeštaj, ugostiteljstvo, servis), karte i odmorišta. važno je da mreža istovremeno omogući prelaz iz jedne u drugu turističku mrežu (npr. vodni i biciklistički; kulturni i biciklistički; zdravstveno-turistički i biciklistički, itd.). U tom cilju razvoj mreže i koordinaciju takođe treba poveriti organizaciji za MTD.

1.7.4.8 Razvoj konjičke turističke infrastrukture na prostorima EGTC-a

Cilj akcije: stvaranje sistema usluga u konjičkom turizmu EGTC-a

Kratak opis akcije

U okviru akcije biće označeni oni putevi za ture unutar regije koji se mogu koristiti za konjički turizam. Širom sveta konjički turizam i škole jahanja sve su popularnije mogućnosti za razonodu. Mađarska na tom planu ima bogatu tradiciju. Oslanjajući se na njih (i nacionalni konjički program koji je u fazi realizacije) na prostoru EGTC može se stvoriti takav turistički sistem, koji istovremeno može pružiti razonodu stanovnicima velikih gradova kao i pristiglim turistima. Pošto ove dve ciljne grupe dolaze sa različitim preferencijama (idealno trajanje konjičkih tura 8 dana, s jednim danom odmora, dok bi stanovnici velikih gradova u regiju dolazili ponajviše na jedan dan), predlaže se formiranje sistema koji je u stanju pružiti dve vrste usluga.

Za realizaciju većih konjičkih tura biće potrebno formirati mrežu puteva po čitavom prostoru EGTC-a, sa povezanim odmorištima, manežima koji su udaljeni jedni od drugih na odgovarajućoj udaljenosti i koji obezbeđuju smeštaj i hranu. U aglomeracijama velikih gradova pored ovih bilo bi svrsishodno stvoriti mrežu maneža koji mogu primiti posetioce koji dolaze na jedan dan.

Funkcionisanje za aktere može biti ekonomično ako svi budu poštovali zahteve sistema za upravljanje kvalitetom, i ako bude permanentna edukacija preduzetnika. Prvi zahtev mora garantovati organizacija MTD, a ovaj drugi se može rešiti u okviru akcije za razvoj turističkog preduzetništva.

1.7.4.9 Razvoj rekreativnih prostora u naseljima aglomeracije

Cilj akcije: stvaranje rekreativnih centara koji će pomoći u rekreaciji stanovnika velikih gradova.

Kratak opis akcije

Često se diskutuje o tome, da su se integrisane intervencije u razvoju gradova u Istočnoj Evropi proteklih godina odvijale u vidu ukrasnog popločavanja centralnih trgova; istovremeno za te intervencije nisu postojali drugi izvori i za razliku od gradova Zapadne Evrope u naseljima bivšeg komunističkog bloka i glavni trgovi su bili u zapuštenom stanju što je slabilo njihovu turističku privlačnost.

*A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószámú projektjének
támogatásával valósult meg.*

Konszenzus između ova dva stava može značiti takve razvojne mere u naseljima unutar aglomeracije velikih gradova, koje će istovremeno značiti estetsku rehabilitaciju datih delova naselja, kao i stvaranje uslova za takve usluge koje će biti u službi rekreativnih potreba stanovnika velikih gradova. U pripremi konkretnih intervencija izvanredan okvir može obezbediti predloženi urbanistički klaster (akcija 2.7.1.2), istovremeno deo naselja EGTC-a u neposrednoj blizini četiri velika grada samostalno može formirati takve delove naselja sa onim funkcijama (npr. rekreativni parkovi, prostori za manifestacije, sportski objekti, multifunkcionalne hale, itd.) koji su pogodni za opsluživanje njima bliskih velikih gradova.

Uključivanje urbanističkog klastera bi bilo važno sa tog aspekta, da na finansijsku održivost tih objekata u velikoj meri utiču slični razvojni potezi okolnih naselja. Zbog toga bi bila svrsishodna harmonizacija tih planova, odnosno planiranje usluga u koordinaciji sa organizacijom za MTD EGTC-a.

1.7.4.10 Program razvoja turističkog preduzetništva

Cilj akcije: obezbeđenje turističkih usluga na visokom nivou u celoj regiji

Kratak opis akcije

U kvalitetu dostupnih turističkih usluga na prostorima EGTC-a trenutno postoje ogromne razlike. Radi obezbeđenja konkurentnosti regije u ovoj sferi potreban je visok stepen integracije, kao i neprekidna edukacija davalaca usluga. Edukacija s jedne strane znači konkretne treninge, zatim studijska putovanja putem kojih davaoci usluga mogu steći iskustva u drugim, razvijenijim regijama.

Organizovanje tog osposobljavanja može se rešiti u okviru organizacije MTD.

1.7.4.11 Osnivanje centra „Bartok”

Cilj akcije: izgradnja kulturnog centra za predstavljanje kulturne šarolikosti regije dostupne čitavom svetu.

Kratak opis akcije

Centar „Bartok” će se formirati u Velikom Semiklušu (Sânnicolau Mare), u rodnom gradu kompozitora svetskog glasa. Centar neće služiti isključivo za organizaciju velikih međunarodnih programa klasične muzike (Festival Bartok). U centru će funkcionisati muzička škola, umetnička kolona (sa smeštajnim kapacitetima za stvaraocce), kao i izložba ili muzej za predstavljanje narodnih običaja, tradicije naroda koji žive na prostorima EGTC-a. Etnografska-intelektualna zbirka biće dostupna i istraživačima.

U okviru akcije realizuje se investicija velike vrednosti i organizovaće se prvi Festival Bartoka, koji će se održati u novom centru.

1.7.4.12 Formiranje centra kreativne industrije

Cilj akcije: stvaranje tzv. „Sicilijumske doline” EGTC-a radi nastanjenja kreativne industrije i preduzetničke osnove za komercijalizaciju šarolikih kulturnih tradicija.

Kratak opis akcije

*A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószámú projektjének
támogatásával valósult meg.*

Akcija sadrži višefazni razvojni program. Njegov prvi element je stvaranje inkubatorskog centra za kreativnu industriju. Inkubatorski centar obezbeđuje prostor za pokretanje zainteresovanih spin-off firmi ove grane (u saradnji sa univerzitetima regije), odnosno pomaže nastanjenju već postojećih preduzeća. Pored toga pruža takve usluge koje pomažu pri pokretanju biznisa, kao i međusobno nalaženje takvih preduzeća, firmi unutar regije. Centar pored toga organizuje obrazovnu-edukativnu mrežu za ovu oblast i kao inicijator pomaže u proširivanju obrazovnog portfelja.

Oko inkubatorskog centra će se formirati stambena zona, koja će omogućiti da vlasnici i saradnici nastanjenih firmi koje uglavnom imaju mali broj zaposlenih mogu se doseliti s porodicama. Ta mogućnost znači prisustvo takvog kulturnog-intelektualnog potencijala na prostoru EGTC-a, čiji je značaj danas još nemerljiv.

Realizaciji akcije mora da prethodi izrada tehničkih i finansijskih planova.

1.7.4.13 Osnivanje klastera kreativne industrije

Cilj akcije: osnivanje klastera radi transfera znanja i pomoći u inovacijama sa učešćem za kreativnu industriju zainteresovanih obrazovnih-edukativnih i kulturnih institucija i preduzetnika.

Kratak opis akcije

Cilj akcije je formiranje klastera čije bi administrativne zadatke mogao obavljati inkubatorski centar. Članovi klastera bi bile firme iz oblasti kreativne industrije (u ovom slučaju podrazumevajući i okolne velike gradove), zainteresovane srednjoškolske i visokoškolske ustanove, kao i one značajnije institucije kulture, koje iskazuju otvorenost za saradnju s kreativnom industrijom.

Osnovu funkcionisanja klastera obezbeđuju šarolike tradicije regije, treba da se trudi na njihovoj eksploataciji, pa bi delovanje klastera bilo usmereno prvenstveno na podelu znanja, realizaciju zajedničkih priredbi, izložbi, odnosno na obradu materijalnih oblika tradicija u regiji.

Unutar klastera bi se formirale posebne radionice za pojedine grane umetnosti koje bi pomagale u tematskom usmeravanju obrade običaja.

1.7.4.14 Mostovi kulture na prostorima EGTC-a

Cilj akcije: razvoj kulturnih veza među narodima, narodnostima regije.

Kratak opis akcije

U okviru akcije primenom inovativnog pristupa klastera kreativne industrije došlo bi do jačanja kulturnih veza. U sklopu toga izrađuje kalendar kulturnih manifestacija i popis vrednosti EGTC-a, a organizovaće se i umetnička kolonija koja bi okupljala sve umetničke grane. Nakon završetka zajedničkog rada rezultati bi bili predstavljeni na 9 lokacija u gradu.

Pored gradnje mostova među onima koji čuvaju tradicije EGTC-a u sklopu akcije bi se stupio u kontakt sa drugim graničnim regijama radi kulturne razmene.

1.7.4.15 Osnivanje civilnog klastera

Cilj akcije: stvaranje zajedničke mreže nevladinih organizacija koje deluju u regiji.

*A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószámú projektjének
támogatásával valósult meg.*

Kratak opis akcije

Civilno društvo može u značajnoj meri doprineti stvaranju specifičnog identiteta jedne regije, a istovremeno može mobilisati aditivne izvore i humane resurse radi realizacije zajedničkih razvojnih ideja.

Danas BTC EGTC-u još nedostaje ova potisna snaga iako bi legitimnost organizacije u velikoj meri doprinelo postojanje podrške od strane civilnog društva.

S toga akcija ima za cilj stvaranje civilne mreže. Osnivanju klastera prethodi roadshow u okviru koga predstavnici EGTC-a lokalnim nevladinim organizacijama prezentuju ideje i procenjuju stepen zainteresovanosti. Nakon toga mrežu stvaraju oni civili koji su zainteresovani i dovoljno pripremljeni za saradnju na međunarodnom nivou. Koordinaciju bi trebalo poveriti nevladinoj organizaciji koja ima iskustva na tom planu i koja može komunicirati na više jezika.

Klaster razvija svoj sajt, objavljuje trojezičnu publikaciju za one, koje bi se kasnije priključili mreži, a godišnje redovno bi objavili trojezični štampani magazin civilne sfere.

kao rezultat akcije neće se stvoriti samo jedna mreža, već će se stvarati direktne veze među nevladinim organizacijama iz iste oblasti, što može rezultirati novom saradnjom i novim projektima.

1.7.4.16 Pokretanje Civilne akademije

Cilj akcije: razvoj spremnosti i unutrašnjeg sistema veza nevladinih organizacija koje deluju u regiji.

Kratak opis akcije

Pomoću Civilne akademije želimo jačati pripremljenost nevladinih organizacija u regiji. Pored prenošenja znanja iz oblasti prava, menadžmenta humanim resursima i finansija cilj je uspostavljanje unutrašnjih veza. Predavači i učesnici koji dolaze iz tri zemlje dakle neće se upoznati isključivo sa regulativom i mogućnostima sticanja izvora, već će se i međusobno upoznati.

Akademija je važno sredstvo za širenje saznanja nevladinih organizacija o sticanju izvora, a time i za stvaranje finansijske podrške za realizaciju zajedničkih ciljeva EGTC-a.

1.7.4.17 Stvaranje prekograničnog socijalnog partnerstva

Cilj akcije: integracija socijalnih ustanova i organizacija u regiji radi zajedničkog upravljanja poslovima u oblasti siromaštva.

Kratak opis akcije

Na sve tri strane granica postoje socijalne ustanove. Cilj partnerstva uz uključivanje njihovih osnivača i nevladinih organizacija jeste da se doprinese postizanju ciljeva u vezi siromaštva u Strategiji EU 2020. U tom cilju u prvom koraku biće potrebno sačiniti popis tih organizacija, a posle bi usledilo proces uspostavljanja partnerstva. Paralelno s tim, radi određivanja kasnijih aktivnosti partnerstva sastavila bi se karta siromaštva (poverty mapping) koja će otkriti teritorijalnu podelu siromaštva i socijalnih problema uz određivanje ulogu granica u nastajanju i jačanju ovih pojava.

*A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítós számú projektjének
támogatásával valósult meg.*

Partnerstvo organizuje zajedničke akcije, kampanje za promenu shvatanja, zatim razrađuje integrisani akcioni plan za poboljšanje stambenog, obrazovnog, zdravstvenog položaja osoba u dubokom siromaštvu. Identifikacija lokalnih razvojnih mera i intervencija bi se odvijala kasnije u duhu ovog akcionog plana.

1.7.4.18 Stvaranje portala za prekogranično zapošljavanje

Cilj akcije:

pokretanje on-lajn usluge u službi migracije radne snage unutar regije

Kratak opis akcije

U okviru akcije stvara se višejezični portal za zapošljavanje, koji s jedne strane pruža informacije o radno-pravnom, kvalifikacionom okruženju i okruženju socijalnog osiguranja, objavljuje aktuelne oglase za zapošljavanje, i omogućava preuzimanje onih obrazaca, koji mogu biti potrebni potencijalnim kandidatima za zapošljavanje.

Na portalu biće dostupni pozivi, konkursi obrazovnih institucija koji potencijalnim zaposlenima omogućavaju stručno obrazovanje i učenje jezika.

1.8 DINAMIKA AKCIJA

Na dinamiku akcija utiču brojni faktori i u toku realizacije strategije ova dinamika često može da se menja.

Deo obrađenih akcija sadrži stvaranje takvih kapaciteta menadžmenta i stručne koordinacije, koji su prema našoj oceni neophodni za realizaciju konkretnih razvojnih intervencija. Ove akcije imaju male troškove i prvenstveno menadžmentu EGTC-a donose značajne organizacione i administrativne zadatke, čiji se troškovi većim delom mogu pokriti iz budžetske podrške koju redovno, godišnje obezbeđuje Ministarstvo uprave i pravosuđa Mađarske za funkcionisanje EGTC-a. Zbog toga realizaciji istih može započeti već 2014. Na taj način stvoriće se stručne radionice koje će pripremiti, koordinirati aktivnosti za realizaciju daljih razvojnih koraka. Kroz njih može početi plodnosna saradnja generišući nove projekte i akcije, s druge strane svima će biti vidljivo funkcionisanje i korist od EGTC-a u periodu u kojem još nisu dostupni izvori iz raspisa.

Drugu grupu akcija čine soft intervencije. Jedan deo ovih znači zadatke na planiranju i pripremi, a drugi deo realizaciju obrazovanja, edukacije i manifestacija. Kod tih akcija (uključivanjem partnera) postoje mogućnosti za korišćenje izvora već 2014-2015. godine. Kod akcija civilnog sektora takav izvor može biti u Mađarskoj Nacionalni fond za saradnju ili Norveški civilni fond, u Rumuniji Norveški fond. Pored ovih u obzir mogu doći konkursi brojnih fondova podrške iz Evrope i Amerike. Tu mogućnost naročito može koristiti Srbija koja se nalazi na početku evroatlantske integracije (npr. Balkanska fondacija), ali nevladine organizacije iz druge dve zemlje takođe mogu dobiti sličnu vrstu podrške.

Kod drugih razvojnih intervencija treba sačekati objavljivanje main stream-a ili CBC raspisa. Za pripremu ITI-ja verovatno će se moći koristiti Fond za pripremu projekata Evropske investicione Banke, pa se uz takvo pomoć mogu izraditi studije ostvarljivosti i planska dokumentacija.

Treću grupu akcija čine takve investicije, koje imaju jak soft sadržaj, a u četvrtu spadaju značajne investicije. Kod ovih dinamiku realizacije smo prilagodili očekivanom terminu raspisa CBC-a. Ukoliko se integralne intervencije ne realizuju u vidu ITI-ja, kod izvesnih investicija postoji mogućnost za uključivanje main stream izvora. EGTC ima pristupa takvim izvorima jedino u Mađarskoj, investicije u Rumuniji i u Srbiji mogu doći do izvora iz raspisa date zemlje.

Kod pojedinih akcija u obzir dolaze i direktni izvori iz Brisela.

Kao što se vidi iz donje tabele, pojedine akcije se nadograđuju, u brojnim slučajevima jedna proizilazi iz druge i na taj način utiču na realizaciju akcija na sledećem stepeniku. Prilikom postavljanja dinamike drugi aspekt je bio da za menadžment paralelna realizacija pojedinih intervencija predstavlja podnošljivo opterećenje. Istovremeno računali smo i s očekivanjima lokalnih aktera koji iskazuju prema EGTC-u, pošto opstanak grupacije se prvenstveno zasniva na poverenju članica, a to može obezbediti postizanje što opipljivijih rezultata.

Akcije iz tabele omogućavaju da EGTC u narednih 9 godina neprekidnim i spektakularnim funkcionisanjem jača to poverenje i da postane vodeći činilac razvoja pogranične regije.¹⁸

¹⁸ Četiri vrste akcija smo u tabeli označili različitim bojama: žuta boja je za razvoj organizacije, plava označava čisto soft investicije, zelena soft investicije, a narandžasta označava investicione akcije.

KÜLGAZDASÁGI ÉS
KÜLÜGYMINISZTERIUM

A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószerű projektjének
támogatásával valósult meg.

INTEGRALNA INTERVENCIJA	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Agglomeracijska II	2.7.1.1 akcija: formiranje radionice za urbanističko planiranje budućnosti	2.7.1.2 akcija: Formiranje urbanističkog klastera / mreže							
		2.7.1.3 akcija: Priprema prekograničnih infrastrukturnih investicija							
		2.7.1.4 akcija: Formiranje platforme za pogranični javni prevoz							

INTEGRALNA INTERVENCIJA	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
II Agro-climate	2.7.2.1 akcija: Formiranje radne grupe za vodoprivredu	2.7.2.2 akcija: Izrada integralnog plana za upravljanje vodama na prostorima tromeđe		2.7.2.3 akcija: Stvaranje prekogranične zalivne infrastrukture					
	2.7.2.4 akcija: Formiranje ekspertske radne grupe za agrarne inovacije	2.7.2.5 akcija: Osnivanje centra za agrarne inovacije							
		2.7.2.6 akcija: Osnivanje klastera BTC proizvoda							

A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószerű projektjének
támogatásával valósult meg.

INTEGRALNA INTERVENCIJA	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
			2.7.2.7 akcija: Osnivanje BTC agrarnog logističkog centra						
	2.7.2.8 akcija: Osnivanje ekspertske radionice energetike	2.7.2.9 akcija: Osnivanje BTC agencije za energetiku		2.7.2.10 akcija: Stvaranje preduzetničkog inkubatorskog centra za energetiku					
INTEGRALNA INTERVENCIJA	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
II Balkanska kapija		2.7.3.1 akcija: Osnivanje BTC centra za razvoj preduzetništva							
		2.7.3.2 akcija: Formiranje pograničnog preduzetničkog portala							
		2.7.3.3 akcija: Osnivanje i funkcionisanje Evropske akademije							
		2.7.3.4 akcija: Priprema razvoja infrastrukture industrijskih i logističkih parkova							

KÜLGAZDASÁGI ÉS
KÜLÜGYMINISZTERIUM

A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószámú projektjének
támogatásával valósult meg.

INTEGRALNA INTERVENCIJ A	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
II Bartok	2.7.4.1 akcija: stvaranje turističkih radionica	2.7.4.2 akcija: stvaranje i pokretanje funkcionisanja prekograničnog menadžmenta turističke destinacije							
		2.7.4.3 akcija: Osnivanje klastera za zdravstveni turizam i zdravstvo		2.7.4.4 akcija: Formiranje sistema teledijagnostike					
				2.7.4.5 akcija: Razvoj opremljenosti u sektoru zdravstva i zdravstvenog turizma					
			2.7.4.6 akcija: Razvoj turističke vodne infrastrukture na prostorima EGTC-a						
			2.7.4.7 akcija: Razvoj biciklističke turističke infrastrukture na prostorima EGTC-a						
			2.7.4.8 akcija: Razvoj konjičke turističke infrastrukture na prostorima EGTC-a						
				2.7.4.9 akcija: Razvoj rekreativnih prostora u naseljima aglomeracije					
		2.7.4.10 akcija: Program razvoja turističkog preduzetništva							
			2.7.4.11 akcija: Osnivanje centra „Bartok”						
		2.7.4.13 akcija: Formiranje centra kreativne industrije							
				2.7.4.14 akcija: Osnivanje klastera kreativne industrije					
				2.7.4.15 akcija: Mostovi kulture na prostorima EGTC-a					

KÜLGAZDASÁGI ÉS
KÜLÜGYMINISZTERIUM

*A fordítás a Külgazdasági és Külügyminisztérium
KÖFOP-3.3.3-15-2016-00002 azonosítószerű projektjének
támogatásával valósult meg.*

INTEGRALNA INTERVENCIJ A	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
		2.7.4.16 akcija: Osnivanje civilnog klastera	2.7.4.17 akcija: Pokretanj e Civilne akademije						
		2.7.4.18 akcija: Stvaranje prekogranično g socijalnog partnerstva	2.7.4.19 akcija: Stvaranje portala za prekogranično zapošljavanje						